

DIALOG EVROPA XXI

ČÍSLO:

1-4/2020
30. ROČNÍK

REVUE KŘEŠŤANSKÉ ORIENTACE PRO VĚDU A KULTURU

I. TÉMA: 30 LET MSKA

ROZHOVORY S ČLENY CMKA
KONTINUITA MSKA V CMKA

**II. TÉMA: 30 LET SVOBODNÉHO
PŮSOBNÍ CÍRKVE V ČR**

V ARMÁDĚ, VE ŠKOLSTVÍ
VE ZDRAVOTNICTVÍ
CHARITNÍ PŮSOBNÍ
VĚZENSKÁ SLUŽBA CÍRKVE
KŘEŠŤANSKÁ MÉDIA V ČR

**III. TÉMA: KURZ TEOLOGIE
V PRAKTICKÉM ŽIVOTĚ**

UVEDENÍ DO VĚROUKY
UVEDENÍ DO BIOETIKY

**IV. TÉMA: JUBILEA
CÍRKEVNÍCH OSOBNOSTÍ**

JUBILEUM SV. JANA PAVLA II.
JUBILEUM SV. JANA
SARKANDRA

**V. TÉMA: FENOMÉN
MARIÁNSKÝCH SLOUPŮ**

HISTORIE A DUCHOVNÍ
POSLÁNÍ MARIÁNSKÝCH
SLOUPŮ V SOUČASNOSTI

**30 LET SVOBODNÉHO PŮSOBNÍ
CÍRKVE V ČESKÉ SPOLEČNOSTI**

OBSAH

I. TÉMA: 30 LET MSKA

Rozhovory k 30. výročí

MSKA s představiteli CMKA..... 3

Kontinuita MSKA v CMKA

ThDr. ICLic. Jiří Koníček..... 12

II. TÉMA: 30 LET SVOBODNÉHO PŮSOBNÍ CÍRKVE V ČR

Pastýřské vzpomínání: 30 let
ve službě církve a společnosti

Mons. Jan Graubner 20

Náprava vztahů církve a státu
a obnova vztahů se Svatým stolcem

ThDr. ICLic. Jiří Koníček..... 26

Působení církve ve školství v české
společnosti a vzdělávání v MSKA

prof. Ladislav Tichý, Th.D. 40

Působení církve v ozbrojených
složkách *pkI. gšt. ICLic.*

Mgr. et Mgr. Jaroslav Knichal 44

Působení církve ve zdravotnictví v ČR

Mons. Bohumír Vitásek 55

Charitní působení a obnova charitního
díla ve svobodné společnosti

PhDr. Petr Prinz 58

Působení církve ve vězenství v ČR

Mgr. Otto Broch 65

30 LET KŘESŤANSKÝCH MEDIÍ V ČR

ThDr. Radek Mezuláník, Ph.D. 67

Mediální působení radia Proglas v ČR

Mons. Ing. Martin Holík 74

III. TÉMA: KURZ TEOLOGIE V PRAKTICKÉM ŽIVOTĚ

Teologie pro život (a v životě) křesťana

Josef Mikulášek, Ph.D. 86

Bioetika pro život (a v životě) křesťana

Jan Polák, Ph.D. 99

IV. TÉMA: JUBILEA CÍRKEVNÍCH OSOBNOSTÍ

100 let od narození velkého papeže
sv. Jana Pavla II.

prof. Stanislav Balík, Ph.D. 104

Jan Pavel II. vzpomíná na návštěvu
ČR a svatořečení Jana Sarkandra 114

Jubileum 400 let mučednictví

sv. Jana Sarkandra

Mgr. Jiří Gračka 118

V. TÉMA: FENOMÉN MARIÁNSKÝCH SLOUPŮ

Fenomén mariánských sloupů

a duchovní poslání *Mons. Dominik*

kardinál Duka OP 121

Duchovní střed Evropy:

Dějiny Mariánského sloupu na

staroměstském náměstí v Praze

Petr Blažek – Vojtěch Pokorný 124

Teologické, pastorační a právní aspekty
veřejné účty u mariánských sloupů

ThDr. ICLic. Jiří Koníček 130

Anotace publikací 140

Evropa XXI. – revue křesťanské orientace pro vědu a kulturu,

30. ročník, číslo 1-4/ 2020

Vydavatel: Cyrilometodějská křesťanská
akademie (MSKA),

779 00 Olomouc, Wurmova 11

číslo účtu: 2901407106/2010

Web: www.mska-akademie.cz

E-mail: mska@mska-akademie.cz

Registrováno Ministerstvem kultury ČR
pod číslem MK ČR E 5224

Šéfredaktor: ThDr. ICLic. Jiří Koníček,

Redakční rada: Prof. ThDr. Josef Dolista,

ThD. ThDr. ICLic. Radek Mezuláník, Ph.D.

Ph.D., PhDr. Petr Prinz

Ilustrační fotografie k článkům poskytli
členové sdružení Člověk a víra a autoři:

P. Langer, D. Novák, D. David,

F. Ingr, J. Havlová, L. Lajabová,

M. Řehořová, M. Novotný,

Tisk: Kopírovací centrum Olomouc

Distribuce: sekretariát CMKA,

779 00 Olomouc, Wurmova 11

Cena tohoto čísla je 100 Kč/ 4 Euro

ISSN 1210-8332

EDITORIAL

Milí čtenáři, členové, přátelé a podporovatelé cyrilometodějské křesťanské akademie, přes obtíže spojené s pandemií koronaviru vychází nové číslo našeho časopisu Dialog Evropa XXI, 1- 4/2020, které shrnuje plánované témata činnosti naší akademie a významná jubilea roku 2020.

I. TÉMA: 30 LET MSKA tohoto čísla obsahuje rozhovory s prezidentem a představitelem CMKA k výročí 30. let MSKA a článek prezidenta CMKA na téma Kontinuita MSKA v perspektivě nové CMKA.

II. TÉMA: 30 LET SVOBODNÉHO PŮSOBNÍ CÍRKVE V ČESKÉ SPOLEČNOSTI obsahuje referáty a příspěvky ke konferenci v rámci Akademických dnů CMKA, která se z důvodu pandemie neuskutečnila v plánované prezenční formě. Referáty a příspěvky poskytují přehled o nápravě právních poměrů církve a státu a obnovy vztahů se svatým stolicem a svědectví olomouckého arcibiskupa o službě pastýře ve svobodné společnosti. Další referáty poskytují náhled o působení a roli církve v české společnosti a spolupráci církve a státu v oblastech společného zájmu, zejména v armádě, ve školství, ve zdravotnictví, v charitní službě, ve vězeňství, a působení křesťanských médií.

III. TÉMA: KURZ TEOLOGIE V PRAKTICKÉM ŽIVOTĚ představuje projekt CMKA vzdělávání laiků v teologických oborech a obsahuje příspěvky k uvedení do oboru věrouky a bioetiky.

IV. TÉMA: JUBILEA CÍRKEVNÍCH OSOBNOSTÍ obsahují příspěvky představující významná jubilea roku 2020. První příspěvek je zaměřen k jubileu 400. výročí mučednické smrti sv. Jana Sarkandra a další příspěvek je k jubileu 100. výročí narození sv. Jana Pavla II.

V. TÉMA: FENOMÉN MARIÁNSKÝCH SLOUPŮ obsahuje příspěvek z dřívějšího symposia k tématu a příspěvky k aktuální obnově mariánského sloupu v roce 2020.

V rubrice **ANOTACE PUBLIKACÍ** jsou představeny nové knihy: od Mons. Jana Graubnera *Zbožnost je užitečná ke všemu* o prožívání zbožnosti v aktuální situaci, publikace k historické církevní osobnosti *Svatý Jan Sarkander*, vydaná autoritou a editorskou péčí PhDr. Karla Kavičky, a dvě brožury od P. Jana Larische: *Budovatelé Katolické akce* a *Mons. ThDr. Franz Linke*.

Rozhovory k 30. výročí Moravsko-slezské křesťanské akademie s představiteli CMKA

Rozhovory s prezidentem a představiteli CMKA k tématu 30. výročí vzniku MSKA a nového směřování v CMKA. Otázky připravil PhDr. Petr Prinz.

ROZHOVOR S ThDr. ICLic. JIŘÍM KONÍČKEM, PREZIDENTEM CYRILOMETODĚJSKÉ KŘESŤANSKÉ AKADEMIE.

- 1) Před třiceti lety, po pádu komunistického režimu, vznikla MSKA. V čem spatřujete její kořeny, o co se opírá? Na co můžeme i v současnosti navazovat?

Kořeny a důležitá návaznost je ve vztahu ke Křesťanské akademii Řím-Velehrad, která byla ustanovena katolickými exulanty v květnu 1950 v Římě jako studijní a ediční ústav Cyrilometodějské ligy. Tyto instituce publikační činností a poskytováním literatury podporovaly v totalitním Československu vzdělávání křesťanů a pomáhaly aktivitám v neoficiálních církevních strukturách. V roce 1990 mnohé laické křesťanské aktivity se studijním zaměřením, působící za totality v ilegalitě, chtěly rozvinout svoji činnost veřejně v organizovaném sdružení. Z jejich podnětu došlo k založení Moravsko-slezské křesťanské akademie v Brně, kde byla rozvíjena činnost laických aktivit podzemní církve.

- 2) Jaké bylo od začátku poslání MSKA v oblasti křesťanského vzdělávání, jak byla tato mise naplňována v uplynulém období?

Poslání Moravsko-slezské křesťanské akademie od počátku spočívalo v zajišťování možnosti dalšího vzdělávání dospělých křesťanský smýšlejících občanů a přispívalo k vytváření a formování farních společenství. Hlavní činnost byla zaměřena na pořádání přednášek z oblasti přírodních věd, filosofie a teologie a kurzů s osvětovým programem. Tato mise byla díky nasazení a činnosti mnoha obětavých členů během svého působení naplňována. MSKA tak získala místo a sehrává svou roli v systému křesťanského vzdělávání.

3) MSKA od začátku souvisí s církevním prostředím, jak se díváte na spolupráci s církvemi a v čem vidíte její přínos, kde se naopak představy ne-naplnily?

Souvislost s církevním prostředím byla dána od začátku v prvotním návrhu Stanov, kde se uvádělo, že MSKA se řídí platnými směrnici pro činnost laiků v katolické církvi, řídí se také dílčími nařízeními olomouckého a brněnského ordinariátu. Tato spojitost s církevními strukturami se projevila jako velice přínosná při spolupráci ve vzdělávání a formování laiků v křesťanském učení a nauce Církve. Velkým přínosem je trvalá podpora ze strany církevních představitelů ČBK a moravských biskupů, kteří významným způsobem pomáhají v činnosti a rozvoji působení CMKA. Představy a očekávání se naplnily v působení MSKA v církevních strukturách (diecéze, děkanát a farnost), které však tento rozsah služby nemohly zajišťovat.

4) Od roku 2017 jste prezidentem MSKA. K jakým změnám v době Vašeho působení došlo a proč jste k nim přistoupil?

Vedení jsem se ujal v době, kdy se MSKA nacházela v kritickém stavu a nefunkčnosti mnohých struktur. Proto byla iniciována rozsáhlá reforma organizačních struktur a realizován plán rozvoje MSKA. V realizaci programu reforem se úspěšně podařily významné právní úpravy a změny Stanov Akademie směrem k modernímu a funkčnímu spolku. Významnou změnou je přemístění ústředí – sídla MSKA do Olomouce, kde jsou Arcibiskupstvím olomouckým poskytovány prostory a technicko-materiální podpora pro pravidelné vzdělávání a klubovou činnost. Byly založeny nové organizační struktury: Kluby křesťanské akademie jako vzdělávací místa pro pravidelnou výuku a společenská setkávání a poradní sbor Akademické kolegium CMKA pro strategické akademické směřování.

5) Co bylo podnětem ke změně názvu MSKA na Cyrilometodějská křesťanská akademie? Cyrilometodějský odkaz je bezesporu novým akcentem směřování, co může CMKA přinést?

Zásadním podnětem ke změně názvu je snaha navázat a rozvinout odkaz na Křesťanskou akademii, která byla založena jako studijní a ediční ústav Cyrilometodějské ligy. Kontinuita MSKA s touto institucí je vyjádřena v převzetí názvu Křesťanská akademie, ale další aspekt, že je to ústav cyrilometodějské ligy, to se v názvu neodráželo. Bezprostředním podnětem

byla návštěva hrobu sv. Cyrila při národní pouti do Říma v roce 2019. Uvědomil jsem si, jakého uznání se dostalo evangelizačnímu a vzdělávacímu dílu svatého Cyrila a Metoděje ze strany papežů a jaký dluh máme my, vůči těm, kterým za toto dílo, vykonané na Moravě, vděčíme. Jména sv. Cyrila a Metoděje v novém názvu Akademie vyjadřují úctu k jejich dílu a snahu rozvíjet tento jejich odkaz. Název Moravsko-slezská křesťanská akademie měla kontext nacionálně-teritoriální. Nový název Cyrilometodějská křesťanská akademie má vztah k Moravě, se kterou je neoddelitelně spjata dílo sv. Cyrila a Metoděje a vyjadřuje širší kontext – vztah k Evropě, kde rozvíjeli své dílo a následně šířili jejich žáci v evropských zemích.

6) Co dalšího byste vyzdvihl z programového směřování CMKA, které oblasti již se začaly naplňovat, a na které se bude potřeba nejvíce zaměřit?

Programové směřování CMKA se začalo naplňovat v oblasti vzdělávání založením Cyrilometodějského institutu jako odborného a studijního střediska navazujícího na odkaz díla sv. Cyrila a Metoděje ve spolupráci s dalšími institucemi a místy spojenými jejich působením. Z programového směřování CMKA bych vyzdvihl záměr rozvíjet širší spolupráci a dialog s křesťanskými církvemi západní a východní tradice v úsilí o obnovu víry a křesťanských hodnot v Evropě a vést osvětu a společenský dialog k rozvíjení kulturních hodnot a kultivaci společnosti k pokojnému soužití.

7) Společenská situace v souvislosti s pandemií přinesla nové výzvy. Jak se dotkly CMKA a co podle Vás přinesou?

V důsledku celosvětové pandemie koronaviru mnohé instituce, včetně CMKA, prožívají krizi existence a perspektivy svého fungování. Vzhledem k tomu, že jsme museli čelit kritické situaci již v předchozím období a hledat nové cesty k provedení potřebných změn k překonání krize, není nynější situace katastrofou. Je spíše výzvou k hledání dalších nových forem působení v redukci provozu a optimalizaci administrace a především v zaměření vzdělávání prostřednictvím mediálních a komunikačních prostředků. Tyto formy nové působnosti a činnosti mohou umožnit spojení se členy a zájemci o vzdělávání a k lepší prezentaci a komunikaci ve společnosti.

8) Co byste závěrem našeho rozhovoru popřál CMKA a jejím členům?

Chtěl bych popřát všem členům trpělivost v současných obtížích, důvěru v mocné působení Boží a odvahu k naplňování svého evangelizačního a vzdělávacího poslání v rodině, v církvi a společnosti.

ROZHOVOR S PhDr. ROMANEM ZAORALEM, VICEPREZIDENTEM CMKA A PŘEDSEDOU RP CMKA OLOMOUC

1) V čem spatřujete poslání CMKA a její budoucnost?

Moravsko-slezská křesťanská akademie se za třicet let soustavné činnosti vryla do paměti řady jejích členů a příznivců. Byl bych rád, kdyby nyní v nové formě, jako Cyrilometodějská křesťanská akademie, pokračovala v tomto odkazu a dále ho prohlubovala. Její vzdělávací aktivity ve formě přednášek, kurzů a konferencí, ať už na úrovni klubů či regionálních poboček, by měly více reagovat na aktuální dění a potřeby ve společnosti. Jsem přesvědčen, že

že v době krize a nejistoty současného světa poroste poptávka veřejnosti po vědecky podloženém a křesťansky ukotveném objasňování příčin a důsledků složitých politických, hospodářských a ekologických problémů, jimž dnešní společnost čelí a v nichž se lidé často jen obtížně orientují. Za důležité rovněž považuji pokračovat ve vydávání online časopisu a prostřednictvím společných aktivit rozvíjet partnerské vztahy jak s Českou křesťanskou akademií, tak s kolegy v zahraničí. CMKA může podle mého názoru růst a získávat si respekt tím, že bude udržovat v univerzitních městech těsnější spolupráci s mladou nastupující generací křesťansky orientovaných studentů, rozvíjet dialog s nevěřícími a se členy jiných křesťanských denominací i náboženství. Celoživotní vzdělávání je na této cestě bezpochyby tím neúčinnějším nástrojem.

2) Co vám akademie během své existence dala, jak vás obohatila, popř. jaké nové věci jste realizovali v rámci akademie?

Za více než dvacet let se pod mým vedením podařilo v Olomouci vybudovat pevné jádro zájemců a příznivců MSKA. Mou strategií byl vždy výběr aktuálních témat a atraktivních přednášejících. Poznal jsem při tom mnoho zajímavých lidí z Česka i ze zahraničí a sám jsem se toho hodně

naučil a dozvěděl. Nad rámec běžných aktivit je třeba zmínit dvacet bioetických konferencí, jejichž pořádání jsme předloni završili vydáním sborníku s nejzajímavějšími příspěvky předních českých a slovenských expertů. Podařilo se rovněž navázat spolupráci s Vysokoškolským katolickým hnutím v Olomouci a uskutečnit s jeho členy několik úspěšných akcí. V současné době takto společně připravujeme klimatologickou konferenci. I když musela být kvůli pandemii již několikrát odložena, patří stále mezi naše priority, neboť otázky změn klimatu a ochrany životního prostředí jsou dnes velmi naléhavé a není pochyb o tom, že se jejich význam bude směrem do budoucnosti stále zvětšovat. Zhoršování klimatologických a zdravotních podmínek má v současném globalizovaném světě dopad na všechny kontinenty a jejich obyvatele bez výjimky a právě to je důvod, proč patří k prioritám nejen mnoha vědců, ale i papeže Františka.

ROZHOVOR S Prof. LADISLAVEM TICHÝM, Th.D., PŘEDSEDOU SMÍRČÍHO SBORU CMKA

1) V čem spatřujete poslání CMKA a její budoucnost?

CMKA je důležitý orgán pro rozšiřování vědomostí především v duchovní oblasti. A to má velký význam. Významný je také nový název, který obsahuje přívlastek „Cyrilometodějská“. Tím je Akademie vlastně otevřena vůči Evropě a světu. Tuto otevřenost by pak měla v budoucnosti využít a podílet se na šíření vědomostí nejen na Moravě a v České republice, ale i mezinárodně, i když hlavní náplň práce bude jistě pro ty, kteří žijí s námi ve společenství naší země.

2) Co vám akademie během své existence dala, jak vás obohatila, popř. jaké nové věci jste realizovali v rámci akademie?

MSKA (dnes CMKA) mi umožnila setkání s lidmi, které bych jinak nepoznal. Nemalé obohacení jsem samozřejmě získal také z příspěvků a přednášek, kterých jsem se mohl osobně účastnit. Můj podíl na realizaci nových programů je poměrně malý. Ale z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že kurzy pro menší okruh zájemců mohou prohloubit vědomosti ještě více než pouhé přednášky. Kromě toho se začínají také organizovat kluby. CMKA bych chtěl popřát krásnou budoucnost, která bude naplněna užitečnou a bohatou činností.

ROZHOVOR S PhDr. ThDr. RADKEM MEZULÁNIKÉM, Ph.D., ČLE- NEM PREZIDIA CMKA, PŘEDSEDOU KLUBU CMKA BRNO

1) V čem spatřujete poslání CMKA a její budoucnost?

Cyrlometodějská křesťanská akademie je pro mne v tuto chvíli velmi důležitým spolkem. Při pohledu na současnou situaci ve světě i v církvi roste poptávka po kvalitních programech, textech a publikacích, které stojí na pevném základě a jasně i srozumitelně analyzují stav věcí a nabízejí odborná stanoviska. Věřím tedy, že MSKA má své poslání i v budoucnosti, zvláště pokud se podaří navázat na kvalitní odkaz uplynulých třiceti let a rozšířit pole působnosti do dalších oblastí a pro další zájemce.

2) Co vám akademie během své existence dala, jak vás obohatila, popř. jaké nové věci jste realizovali v rámci akademie?

Svůj první článek do časopisu Dialog Evropa XXI jsem napsal v roce 1995, kdy jsem nastoupil do Radia Proglas, a připravovali jsme zahájení vysílání ze Sv. Hostýna a budovali studia. V rámci propagace jsme se tehdy sešli s panem profesorem MUDr. Bohumírem Langem, CSc., zakladatelem a prvním předsedou Moravsko-slezské křesťanské akademie. Rád vzpomínám i na spolupráci s ním a jeho dalšími tehdejšími kolegy na pořadech pro Radio Proglas. Zvláště například ze sdružení Sursum corda.

Doufám, že rozšíření Klubů MSKA bude pokračovat a podaří se rozvinout nové vzdělávací projekty. Myslím, že i změna názvu mnohé napovídá a otevírá novou etapu rozvoje.

ROZHOVOR S P. Ing. JIDŘICHEM PEŘINOU, PŘEDSEDOU RP CMKA UHERSKÝ BROD

1) Co vám akademie během své existence dala, jak vás obohatila, popř. jaké nové věci jste realizovali v rámci akademie?

Existenci Regionální pobočky MSKA (dnes CMKA) v Uherském Brodě bych rozdělil na tři etapy.

První začala v polovině roku 2004 a trvala do konce roku 2012. Za předsedu byl zvolen Ing. Zdenek Hanzelka, CSc. Za více jak osm let činnosti se v tomto období uskutečnilo 52 přednášek. Většina z nich byla velmi hojně navštívena.

Z mnoha zajímavých přednášejících zmíním pražského pomocného biskupa Mons. Václava Malého, ředitele Radia Proglas Mons. Ing. Martina Holíka a astronoma a astrofyzika RNDr. Jiřího Grygara, CSc.

Druhá etapa trvala mezi roky 2013 až 2017. Po rezignaci předsedy Ing. Zdenka Hanzelky, CSc., se nenašel nikdo, kdo by regionální pobočce předsedal. Proto se přednášky pod hlavičkou MSKA v Uherském Brodě nepořádaly.

Třetí etapa začala s mým příchodem do Uherského Brodu. K dispozici byl farní sál s kapacitou zhruba 60 míst (v případě většího zájmu sál Muzea J. A. Komenského), město poskytovalo spolkům příspěvek na činnost a navíc zde stále existovala základna 13 členů, kteří byli nakloněni k obnovení regionální pobočky. Během třetí etapy, která trvá od roku 2018 doposud, se uskutečnilo 17 přednášek. Například s olomouckým arcibiskupem Mons. Janem Graubnerem, biblistou doc. Petrem Chalupou, Th.D., a teologem a přírodovědcem Mgr. Markem Orko Váchou, Ph.D.

2) V čem vidím největší přínos činnosti CMKA?

Myslím si, že se věřící málo vzdělávají ve víře. U většiny chybí povědomí, že bez dalšího prohlubování znalostí je jejich víra v ohrožení. Buď se postupem času stane zvykovou, nebo se zcela vytratí. Přednášky umožňují atraktivní formou prohlubovat základy víry a s ní související témata. Za zmínku také stojí příležitost setkat se s uznávanou autoritou a odborníkem na dané téma. Hojný zájem o přednášky je pro mě tou největší odměnou za vynaložené úsilí. Děkuji všem, kteří naše aktivity podporují – ať už modlitbou nebo finančně.

ROZHOVOR S PETREM ŠPLOUHALEM, PŘEDSEDOU RP CMKA BRNO – OBŘANY

1) Co vám akademie během své existence dala, jak vás obohatila, popř. jaké nové věci jste realizovali v rámci akademie?

Úvodem bych si dovolil všechny čtenáře pozdravit.

Než odpovím na otázku, v čem spatřuji poslání CMKA a její budoucnost, je podle mne důležité připomenout, že naše pobočka se původně stala pobočkou MSKA.

Poslání MSKA jsem spatřoval v otevření horizontu pohledu všem lidem bez rozdílu na dobrého Boha, který miluje všechny lidi. Jako katolík přiznávám, že jsem se zamýšlel nad výzvou evangelizačního a předmisijního poslání církve. Syntéza těchto úvah vede především k nabídce Boží lásky od lidí k lidem. Tedy nejen ke vzdělávání, výchově, osvětě, ale k radosti předávané od člověka k člověku jako svědectví o Boží lásce.

Následný krok přerodu MSKA na CMKA jsem jenom přivítal. Jednak pro samotnou cyrilometodějskou tradici v našem národě, na kterou se zapomíná, ale i z osobních důvodů. Sám jsem kdysi na Karolinu v Praze vystudoval základy byzantské liturgie a celkově mám k této tradici nesmírně blízko. Mnohokrát jsem si uvědomoval, jak jsme se svým kořenům jako národ vzdálili. A v neposlední řadě vzpomeňme na arcibiskupa Stojana a Unionistické sjezdy na Velehradě.

Celý přerod na CMKA je hlubokým tajemstvím, které nám nabízí možnost nechat opět vykvést nádherné květy, které vyrostou z kořenů naší kultury. Snad mi rozumíte.

2) V čem vidím největší přínos činnosti CMKA?

Tímto v podstatě odpovídám i na druhou otázku, co mi křesťanská akademie dala a čím mě obohatila.

Jsou to určitě nové osobnosti, vztahy, lidé, ale nezapomeňme, že to nejhlubší a nejkrásnější, co se nám otevírá, je tajemství naší víry právě ve společenství dobrých lidí s milujícím Bohem.

Závěrem si vám dovolím popřát co možná nejvíce radosti, ale také opravdové odpovědnosti za nově vzniklou CMKA.

ROZHOVOR S JOSEFEM KLIMKEM, PŘEDSEDOU RP CMKA ZÁ- BŘEH

1) Co vám akademie během své existence dala, jak vás obohatila, popř. jaké nové věci jste realizovali v rámci akademie?

Vzdělávací a výchovná činnost v křesťanské nauce a církevním učení má v Zábřeze velikou tradici. Již roku 1891 byl z popudu osvěceného zábřežského kaplana Františka Smutného založen vzdělávací křesťansko-katolický spolek „Methoděj“. Členové spolku v roce 1910 postavili Katolický dům, ve kterém pak provozovali a rozvíjeli svoji činnost. V dobách nesvobody nebylo křesťanské vzdělávání oficiálními místy tolerováno, přesto probíhalo v utajení i nadále a to například formou bytových seminářů. Na těch přednášeli i takoví velikáni jako byl například Josef Zvěřina.

S uvolněním poměrů po politických změnách, které se v naší zemi uskutečnily na počátku 90. let, nastala v Zábřeze zajímavá situace. Souběžně vedle sebe začaly svoji činnost vyvíjet místní pobočky obou křesťanských akademií. Pobočka ČKA navázala na aktivity z dob totality, vznikla iniciativou „zespodu“ a ve své činnosti se profilovala jako více ekumenicky otevřená. Oproti tomu pobočka CMKA (dříve MSKA) vznikla iniciativou „shora“ a již od svého vzniku má přímé vazby na diecézní struktury katolické církve.

Zábřežské regionální pobočky obou akademií mají přirozené zázemí ke své činnosti v prostorách Katolického domu. Členové obou akademií ve své činnosti vzájemně spolupracují – konzultují témata, termíny akcí, přednášející, organizační zabezpečení atd. Příkladem spolupráce v nedávné minulosti jsou společně pořádané „Malé akademické dny“.

2) V čem spatřujete poslání CMKA a její budoucnost?

Do budoucna bych rád, aby obě místní pobočky svojí činností přispívaly k tomu, aby naše společnost byla lidštější. Aby se lidé naučili potlačit v sobě náklonnost ke zlému – aby na svých životních cestách nepoužívali intriky, podlost a špatnost. Ale naopak aby v sobě objevili dobrotu, pokoru, vzájemnou toleranci, úctu a ochotu k vzájemné pomoci.

Kontinuita Moravsko-slezské křesťanské akademie v CMKA

ThDr. ICLic. Jiří Koníček

Příspěvek podává pohled na hlavní události v historii MSKA a kontinuitu v nové formě v CMKA

ZALOŽENÍ MORAVSKO-SLEZSKÉ KŘESŤANSKÉ AKADEMIE

Historický odkaz na Křesťanskou akademii v Římě

Moravsko-slezské křesťanské akademie má návaznost na Křesťanskou akademii Řím - Velehrad a také spojitost se Slovenským Ústavem svätých Cyrila a Metoda působící v Římě v období komunistické totality v ČSR.

Nástupem komunistické moci a zahájením pronásledování církve byla katolickými exulanty koncem května 1950 v Římě ustanovena Křesťanská akademie jako studijní a ediční ústav Cyrilometodějské ligy, nedlouho předtím založen v Londýně. Duchovním otcem vydavatelství byl prof. Karel Vrána. Obdobného charakteru byl z iniciativy kardinála J. Tomka založen roce 1961 Slovenský ústav svätých Cyrila a Metoda pro vzdělávání kněží a edičního působení. Tyto instituce se staly středisky, která svojí publikační činností (vydáváním a distribucí křesťanské a teologické literatury) významně napomáhaly ve vzdělávání v teologii a nauce církve křesťanů v totalitním Československu.

Po pádu totalitního režimu v roce 1990 nastal proces obnovy parlamentní demokracie a společnosti. Nastává zásadní obrat a náprava vztahů státu k církvím, zrušení represivního poměru, zahájeny restituční a plně svobodné působení Církve. V oblasti vzdělávání byly obnoveny diecézní katechetická střediska, výuka náboženství ve školách, obnovena činnost teologických fakult při Univerzitách, a rozvinuta bohatá publikační činnost nových křesťanských nakladatelství.

Založení Moravsko-slezské křesťanské akademie.

V kontinuitě (odkazu) na Křesťanskou akademii v Římě vznikly v Československu v roce 1990 spontánně a nezávisle dvě samostatné sdružení Česká křesťanská akademie v Praze a Moravsko-slezská křesťanská akademie v Brně. Na Cyrilometodějský ústav, rozvíjející cyrilometodějský odkaz nebylo navázáno vznikem obdobného střediska s tímto názvem i zaměřením a to ani na Moravě ani na Slovensku.

Dne 12. 6. 1990 byla založena zakladateli doc. Dr. Bohumírem Langem a Jiřím Hanušem osvětové organizace s názvem Moravsko-slezská křesťanská akademie a podle jejich zakladatelů s charakterem jako „*volné sdružení mužů a žen, kteří chtějí zajistit možnost dalšího vzdělávání dospělých křesťansky smýšlejících občanů. Současně má toto společenství přispívat k vytváření a formování společenství farních*“.¹

Příprava - návrh Stanov MSKA – charakter, činnost, členství, orgány. Přípravný výbor podal v roce 1990 žádost na Ministerstvo vnitra ČR o registraci s příslušným dokumenty, zejména Návrh Stanov dobrovolné společenské organizace Moravskoslezská křesťanská akademie, ve kterém je uvedena činnost:

- pořádání přednášek z oblasti přírodních věd, filosofie a teologie,
- pořádání kurzů s osvětovým programem,
- vydavatelská činnost / časopis Dialog – Evropa XXI.“

V návrhu k členství v MSKA je uvedeno, že MSKA nemá členy, pouze aktivisty. V tomto sdružení se neplatí příspěvky, aktivistou je každý, kdo o činnost projeví zájem, pokud dovrší 17 rok života.

Dále bylo v návrhu stanoveno, že MSKA se řídí platnými směrnici pro činnost laiků v katolické církvi, řídí se také dílčími nařízeními olomouckého a brněnského ordinariátu.

Návrh k orgánům MSKA uvádí: vedoucí MSKA: doc. MUDr. Bohumír Lang., Csc., a pro činnost MSKA je sestaven výbor ve složení MUDr. Bohumír Lang – předseda, MUDr. Augustin Svoboda – tajemník, Ing. Jiří Povolný a Jiří Hanuš – členové výboru.

Sídlo a centra MSKA: dojednáno, že MSKA má dvě centra – Brno a Olomouc, ústředí Akademie je v Brně v augustiniánském opatství, Mendlovo nám. 2, 603 00 Brno.

Orgány MSKA: bylo stanoveno, že „*jediným orgánem oprávněným v současné době jednat jménem MSKA je její přípravný výbor. Z návrhu stanov: Hlavním orgánem je plenární zasedání MSKA svolané každý rok. Plénium volí 15členné předsednictvo MSKA, které je výkonným na dobu 2 let. V čele předsednictva je prezident se 4 viceprezidenty, tajemník a pokladník. Tito tvoří užší vedení MSKA, které je oprávněno jednat jménem sdružení.*“²

¹Srov. Spis AI/1, Státu organizace MSKA registrace, Archiv CMKA, dokument MORAVSKO-SLEZSKÁ KŘESŤANSKÁ AKADEMIE.

² Srov. NÁVRH STANOV DOBROVOLNÉ SPOLEČENSKÉ ORGANIZACE MORAVSKOSLEZSKÉ KŘESŤANSKÉ AKADEMIE, spis. Z. VSP/1 – 1228/90 – R, 12/6.1990, Archiv CMKA, spis.AI/1, Olomouc.

V návrhu se v závěru uvádí, že podrobnější stanovy budou vypracovány později. Další samostatné organizační jednotky nejsou zatím zřizovány.³

Založení časopisu DIALOG EVROPA XXI.

V roce 1990 vychází první číslo časopisu DIALOG EVROPA XXI. Přípravný výbor ve své žádosti o registraci MSKA uvádí, že *klade za cíl oživit činnost laiků v církvi v duchu výzev II. vatikánského koncilu i výzev současného papeže. Chce být zároveň hnutím v nejlepším slova smyslu ekumenickým*“. Dále se uvádí „*Jedním z důležitých prostředků k tomuto cíli je vydávání čtvrtletníku s názvem DIALOG EVROPA XXI. Název našeho časopisu by chtěl vyjádřit ochotu nás křesťanů k obecnému dialogu se všemi složkami společnosti o možnostech a rysech lidské rodiny ve XXI. století. V rámci snahy po dialogu chceme zveřejňovat překlady významných článků i přednášek ze symposií v zahraničí i originální práce našich autorů. Chceme přinášet životopisy a ukázky díla předních křesťanských osobností, které mnozí lidé u nás znají jen podle jména. Součástí našeho časopisu budou samozřejmě i aktuální zprávy ze současného vědeckého i uměleckého dění*“.

Dne 10. XI. 1992 byla na setkání a jednání pléna MSKA zřízena komise pro přípravu definitivní podoby stanov a po diskuzích byly vypracovány definitivní znění Stanov s příslušnými ustanoveními o členství, orgánech akademie a hospodaření, které byly Ministerstvem vnitra dne 23. 1. 1992.⁴

NAPLŇOVÁNÍ CÍLŮ A CHARAKTER MSKA V LETECH 1990-2020

V roce 1990 po založení MSKA pod vedením 1. předsedy MSKA prof. MUDr. Bohumírem Langem byly budovány organizační struktury – centrum v Brně a regionální pobočky. Rozvíjela se vzdělávací a přednášková činnost a vydávání časopisu Dialog Evropa XXI.

V roce 1997 byla zvolena předsedkyní MSKA PhDr. Jiřina Štouračová a prof. Lang čestným předsedou. V roce 1997 dochází k organizačním změnám struktury akademie a byly ustanoveny 3 oblasti podle diecézí moravské provincie (Olomouc, Brno, Ostrava). V roce 2000 rozšiřuje svoji spolupráci na mezinárodní úrovni a vstupuje MSKA do mezinárodní organizace FEECA pro křesťanské vzdělávání dospělých v Evropě. Přednášková

³Srov. NÁVRH STANOV DOBROVOLNÉ SPOLEČENSKÉ ORGANIZACE MORAVSKOSLEZSKÉ KŘESŤANSKÉ AKADEMIE, spis. Z. VSP/1 – 1228/90 – R, 12/6.1990, Archiv CMKA, spis.AI/1, Olomouc.

⁴Stanovy MSKA byly Ministerstvem vnitra registrovány dne 23. 1. 1992 č. j. VSP/1990 – X.

činnost je rozšířena o pořádání kurzů, akademických dnů a konferencí, vydávání publikací a publikační činnost.

V roce 2012 byl zvolen předsedou MSKA P. Ing. ThDr. Pavel Kopeček, Th.D., a je rozvíjena činnost regionálních poboček

a pořádání kurzů. V roce 2017 je završen projekt a vydána elektronická verze časopisu DIALOG EVROPA XXI.

V roce 2017 byl zvolen předsedou MSKA P. ThDr. ICLic. Jiří Koníček. V roce 2018 dochází ke změnám organizačních struktur a Stanov MSKA. Změna sídla MSKA: ústředím se stává Olomouc, sídlo moravské církevní provincie, a Brno se stává druhým centrem MSKA (na adrese augustiniánského opatství). Změna a návrat k původnímu označení řídicích orgánů: z předsedy na prezidenta MSKA, místopředsedy na viceprezidenta a z předsednictva na prezidium MSKA. založení Klubů křesťanské akademie s programem pravidelných kurzů a zřízení Akademického kolegia MSKA pro přípravu programu z akademické a vědeckou činnost.

2019 – založení Cyrilometodějského institutu MSKA pro studium cyrilometodějského odkazu a Kolegium kněží pro přípravu programů křesťanského učení a nauky církve. Rozvoj publikační činnosti.

V roce 2020 na VS MSKA byly schváleny zásadní změny a úpravy Stanov – schválena změna názvu z Moravsko-slezská křesťanská akademie na Cyrilometodějská křesťanská akademie (CMKA) se symbolickými pobočnými sídly Velehrad a Řím vyjadřující vztah k cyrilometodějskému odkazu a Velehradu a kontinuitu s křesťanskou akademií a vztah k Římu. Schváleno bylo Programové prohlášení, priority a principy směřování CMKA vyjadřující nové směřování CMKA a perspektivy dalšího rozvoje činnosti.

KONTINUITA MORAVSKO-SLEZKÉ KŘESŤANSKÉ AKADEMIE A PERSPEKTIVA V NOVÉ CYRILOMETODĚJSKÉ KŘESŤANSKÉ AKADEMII

Kontinuita a odkaz osobností rozvíjející cyrilometodějské dílo.

CMKA ve svém dalším směřován chce navázat na osobnosti, které významným způsobem rozvíjely odkaz díla a učení sv. Cyrila Metoděje a také se inspirovaly ve svém působení.

P. FRANTIŠEK SUŠIL, rektor semináře, biblista, národní buditel, který při příležitosti milénia 1000 let od příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Moravu mimořádným způsobem rozvinul jejich odkaz založením Cyrilometodějského dědictví a dalšími aktivitami připomínajícími a rozvíjejícími cyrilometodějský odkaz při výchově kněžských generací.

A. C. STOJAN, arcibiskup olomoucký, poslanec, zakladatel mnoha aktivit rozvíjejících mimořádným způsobem cyrilometodějský odkaz. Rošířil všestranné dílo o unionistické kongresy a cyrilometodějské řádové společnosti.

FRANTIŠEK KARDINÁL TOMÁŠEK, arcibiskup pražský, který se inspirovaly a rozvíjel dílo sv. Cyrila a Metoděje ve svém pedagogickém působení na Moravě i pastoračním v Praze.

TOMÁŠ KARDINÁL ŠPIDLÍK, profesor Orientálního ústavu v Římě, teolog východní křesťanské tradice, který ve svém učení rozvíjel východní křesťanskou spiritualitu.

SV. JAN PAVEL II., první slovanský papež, který vyhlásil sv. Cyrila a Metoděje za spolupatrony rozvinul jejich odkaz, aby Evropa dýchala oběma plícemi západní a východní tradice, udělené v jubileu 1100 výročí úmrtí sv. Metoděje, a zdůraznil význam poutního místa Velehradu při své první návštěvě Československa s výzvou, aby se Velehrad stal místem vzdělávání, studií a dialogu pro evangelizaci Evropy. K naplnění této výzvy směřujeme novým názvem Cyrilometodějská křesťanská akademie,

aby byla místem celoživotního vzdělávání, studií a dialogu v christianizaci, evangelizaci a rozvíjení západní a východní tradice.

Programové prohlášení CMKA schválené VS CMKA 2020

„V roce 30. výročí založení Moravsko-slezské křesťanské akademie, k připomínce 1150. výročí úmrtí sv. Cyrila a ustanovení sv. Metoděje metropolitou moravsko-panonským a odkazu jejich evangelizačního a vzdělávacího díla,

- k rozvíjení odkazu osobností Františka Sušila, A. C. Stojana, kardinála Františka Tomáška, kardinála Tomáše Špidlíka a z podnětu papeže sv. Jana Pavla II., aby se Velehrad stal místem vzdělávání, studií a dialogu pro evangelizaci Evropy.

- v návaznosti na dílo a působení Křesťanské akademie a Ústavu sv. Cyrila a Metoděje v Římě a v záměru rozvíjet odkaz obou institucí:

projevujeme vůli, aby byl upraven původní název MSKA na Cyrilometodějská křesťanská akademie (zkráceně CMKA) s rozšířením symbolických pobočních sídel na Velehradě a v Římě.

Tímto vyjadřujeme záměr dalšího směřování naší činnosti spojenou s křesťanským vzděláváním, kulturním rozvojem a evangelizačním dílem a dialogem podle příkladu spolupatronů Evropy sv. Cyrila a Metoděje“.

Programové prohlášení vyjadřuje kontinuitu k historickým odkazům osobností a jejich díla k inspiraci v současné působení a k perspektivě dalšího směřování Cyrilometodějské akademie.

Priority vyplývající z Programového prohlášení CMKA

1. *Celoživotní vzdělávání laiků v nauce katolické víry formou pravidelného vzdělávání v naukových programech a kurzech z teologických disciplín k přípravě laiků v naplňování jejich poslání ve světě evangelizací a dialogem v součinnosti s akademickým kolegiem a Tematickými sekcemi CMKA.*
2. *Podporování služby učitelského úřadu církve na všech stupních (papež, biskupové a kněží) formou výkladu papežských dokumentů, v učitelské službě biskupů jak v kolegiu, tak samostatně v diecézích a osvětlení postojů České biskupské konference v učitelské službě biskupů a k pomoci kněžím ve farnostech v součinnosti s Kolegiem duchovních CMKA.*
3. *Zakládání klubů křesťanské akademie jako míst pravidelného vzdělávání, klubového setkávání k diskuzi, dialogu a sdílení křesťanských kulturních hodnot.*
4. *Rozvíjení studia osobností a díla sv. Cyrila a Metoděje v celém rozsahu v oblastech lingvistiky (vytvořili slovanské písmo) biblistiky (překlad*

Písma sv. do slovanského jazyka), teologie (hlásali nám víru svatou), filozofie (učení východních církevních otců), liturgie (slovanská liturgie), právo (společenský zákoník) v Římě pak diplomacie (legáti vztahů papež – císař)

5. Rozvíjení edičních a publikačních činností vydáváním časopisu *Dialog Evropa XXI.*, odborných publikací, textů a studijních materiálů pro programy celoživotního vzdělávání.

Principy nového směřování CMKA:

1. *Budování vztahů na principech úcty a přátelství k církvím a náboženským společnostem.* CMKA ve své činnosti a směřování buduje vztahy k církvím a náboženským společnostem na zásadách vzájemného respektu, úcty a přátelského dialogu.
2. *Otevřenost k účasti a členství bez ohledu na studium, zaměstnání a náboženskou příslušnost.* CMKA je k dalšímu rozvoji otevřená akademikům a osobám působící akademické oblasti, ale i osobám zajímavícím se o poznání křesťanského učení a ctícím křesťanské hodnoty bez ohledu na jejich studium, zaměstnání a náboženskou příslušnost.
3. *Směřovat k širší nadregionální působnosti v Evropě.* CMKA ke svému rozvoji rozšiřuje svoji působnost z Moravské církevní provincie v zemích Moravy a Slezska v otevřené spolupráci s institucemi v zemích a státech Evropy, které jsou zejména spojené a rozvíjející cyrilometodějskou tradicí: Řím – Itálie, Soluň – Řecko, Nitra – Slovensko, Krakov – Polsko.
4. *Věnovat se celoživotnímu vzdělávání v křesťanském učení a ekumenickém sdílení duchovních tradic.* CMKA ve své dalším směřování se zaměřuje na celoživotní vzdělávání v křesťanském učení a rozvoji ekumenického dialogu a sdílení duchovních tradic, zejména západní a východní křesťanskou tradicí.
5. *Podporovat veřejné a svobodné působení křesťanských církví v dialogu a spolupráci se státními institucemi a civilním společenstvím zejména ve školství a kultuře.* CMKA se chce ve svém novém směřování a perspektivě zaměřit na prezentaci a zachování křesťanských hodnot ve společnosti a to podporou veřejného a svobodného působení křesťanských církví v dialogu se státními institucemi a občanskou společností, a to zejména v oblastech školského vzdělávání a rozvoji kultury.

Programové prohlášení, priority nového směřování a zásad při jejich naplňování jsou základem k rozvíjení odkazu křesťanské akademie v Římě

a v kontinuitě na etapu pod názvem Moravsko-slezská křesťanská akademie k novému působení, naplňovaná nového směřování a perspektivě s názvem akademie v novém znění Cyrilometodějská křesťanská akademie, která je spojena s působení sv. Cyrila a Metoděje jak na Moravě, tak i v Evropě pro poznání křesťanského učení a sdílení křesťanských hodnot.

ThDr. ICLic. Jiří Koníček, římskokatolický kněz, teolog a církevní právník, prezident Cyrilometodějské křesťanské akademie (od 2017). Absolvoval Cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu UK v Praze (1983–1990). Postgraduální studium na Papežské teologické fakultě ve Worclavi zakončil doktorátem (2009) k tématu vztahů církve a státu v ČR a získal licenciát z kano-nického práva na Katolické univerzitě Lublin na téma konkordátní úpravy Modus vivendi. Církevní soudce v letech 1997–2014. Předseda společnosti pro dialog církve a státu. Vyvíjí přednáškovou a publikační činnost ke konfesně-právní a konkordátní problematice. Editor publikovaných výstupů z pořádaných historicko-právních konferencí k postavení a roli katolické církve v historických obdobích ČR. Autor monografie Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Česko-slovenska.

Pastýřské vzpomínání: 30 let ve službě církve a společnosti

Mons. Jan Graubner

Příspěvek k tématu konference 30 let svobodného působení církve v české společnosti je osobním vzpomínáním 30leté pastýřské služby arcibiskupa olomouckého.

Nejsem historik a nikdy jsem si nepsal souvislý deník, podle kterého bych mohl psát vzpomínky a opírat se o fakta. Budu-li přeci vzpomínat, pak půjde o osobní pohled vycházející ze zkušenosti, ne z vědeckého zkoumání. Myslím při tom na slova svatého Pavla z Listu Efesanům 4,29.

Biskupské začátky

Největší změnu v mém životě přinesl rok 1990. Venkovský farář se stal biskupem, aniž by se na to kdy připravoval. Začátkem března si mě pozval arcibiskup František Vaňák, který ještě nebyl uveden do úřadu. Stručně mi oznámil: Svatý otec vás chce jmenovat pomocným biskupem a čeká na váš souhlas. Bezprostřední reakce zněla: na to já nemám. Arcibiskup pokračoval: Na to jsem se Vás neptal. Já se ptám, jestli poslechnete Svatého otce. Poslušnost jsem sliboval, já na to. No tak, můžeme do Říma napsat, že přijímáte. Kratší a stručnější to už asi být nemohlo. Ještě jsem se dověděl, že o tom musím mlčet až do chvíle, kdy 17. března na závěr mše svaté při slavnostním uvedení Mons. Vaňáka do úřadu arcibiskupa olomouckého to bude veřejně oznámeno. Byli jsme jmenováni společně s Mons. Josefem Hrdličkou. Ve stejný den byli pro Prahu jmenováni Mons. František Radkovský a Mons. František Lobkowicz.

7. dubna nás oba v olomoucké katedrále vysvětil Mons. Váňák. Spolusvětiteli byli biskupové Karel Otčenášek a Vojtěch Cikrle, který byl vysvěcen jen o týden dříve. V těch dnech proběhly Velikonoce, byla ustanovena biskupská konference a koncem dubna navštívil Prahu, Velehrad a Bratislavu papež Jan Pavel II. Nový arcibiskup nemusel jet pro pallium do Říma, ale výjimečně mu je předal Svatý otec na Velehradě. Teprve potom nastoupil do Prahy první poválečný apoštolský nuncius Mons. Giovanni Coppa. Události se řítily jako smršť. Měl jsem dojem, že papež měl v paměti Pražské jaro, které rychle skončilo a ještě nebylo jasné, jak poběží politické události dál. Arcibiskup Vaňák si při svém nástupu dal tři úkoly: obnovit v Olomouci kněžský seminář a v Kroměříži Arcibiskupské gymnázium a dosáhnout svatořečení bl. Jana Sarkandra. První dva úkoly splnil. Uskutečnění

třetího se nedočkal, ale při setkání s papežem na Velehradě požádal nejen o Sarkandrovo svatořečení, ale i o to, aby se uskutečnilo v Olomouci.

Byl jsem jmenován generálním vikářem vedle Mons. Ericha Peppíka, který měl na starosti věci ekonomické, já personální. Mons. Hrdlička se stal biskupským vikářem pro pastorační. Velkou pomocí byl prof. Vojtěch Tkadlík, který byl kancléřem. Ovšem brzy dostal další úkol, vybudovat teologickou fakultu, jejímž prvním děkanem se stal. Spolu jsme připravovali velké stě-

hování kněží, z nichž mnohé jsem osobně ještě neznal. Protože šlo o první svobodné překládání kněží, bylo třeba přeložit ty, kteří byli na důležitá místa vnuceni komunistickým režimem. Politická změna umožnila obnovu řeholních společenství. Ukázalo se, že mnoho mladších diecézních kněží je vlastně tajnými řeholníky. Dohoda s řeholními představenými umožnila přechodné řešení. Kdyby odešli všichni řeholníci, zhroutila by se farní pastorační. Řehole také ještě neměly zpět domy, proto se umožnila společná duchovní správa. Řeholníci dostali města a větší fary, aby mohli tvořit společenství a přitom se starat o menší farnosti v okolí.

Abychom mohli začít s kněžským seminářem, bylo třeba získat budovu. Nový rektor Palackého univerzity prof. Josef Jařab měl zájem o obnovení Cyrilometodějské teologické fakulty a její znovuzacelení do univerzity, jejíž první fakultou kdysi teologie byla. Zasadil se o takové přemístění stávajících fakult, aby teologie a kněžský seminář mohly pokračovat ve svých původních budovách. K získání budovy semináře bylo však třeba dostat tuto budovu do výčtového zákona, kterým se vydávaly některé klášterní budovy. Na poslední chvíli mě arcibiskup Vaňák poslal jednat k předsedovi vlády dr. Čalfovi. Dodnes vzpomínám na milé přijetí, při němž mi ukazoval fotografie s papežem Janem Pavlem II. Nechal si zavolat ředitele právního odboru a oznámil mu, že do připravovaného výčtového zákona bude přidána i budova kněžského semináře a kurie v Olomouci. Pan ředitel protestoval, že to nepůjde, protože z názvu zákona je jasné, že jde jen o řeholní majetky a ne diecézní. Pan premiér reagoval velmi stručně: Já jsem

se vás pane doktore neptal, jestli to půjde. Já jsem vám řekl, že to bude. A stalo se, jen do názvu zákona se vedle řeholí dostalo i Arcibiskupství olomoucké. Někteří pak měli mylný dojem, že jsme snad dostali všechno. Prvním rektorem Arcibiskupského kněžského semináře se stal P. Milán Kouba, který musel nejprve bojovat s některými členy Pedagogické fakulty, kteří se nechtěli vystěhovat. Odešli teprve, když do budovy nastoupili řemeslníci a začali s bouráním. Někde to totiž bez zbýječek nešlo, například záchody vůbec neodtékaly a byly celé zaplavené výkaly. Ti, kteří se museli odstěhovat, si s sebou naopak vzali i žárovky a elektrické zásuvky, které vytrhali ze zdí. Začátek akademického roku byl ještě v partyzánských podmínkách, ale do Olomouce přešli všichni moravští bohoslovci z Litoměřic a také studenti některých řeholních společností, pro které se vybudovala samostatná oddělení v semináři.

Prvním ředitelem Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži se stal MUDr. Mgr. František Stehlík, absolvent teologie v Olomouci z Pražského jara a doby normalizace. Arcibiskup Vaňák jej vysvětil na jáhna a pověřil vybudováním gymnázia. Především šlo o získání budovy, které bylo sice později zpochybněno a muselo se jednat znovu o převod ne na Arcibiskupství, ale na školu jako takovou. Starší kněží hodně diskutovali o obnově tak zvaného malého semináře. Chtěli gymnázium s internátem jen pro chlapce, jak tomu bývalo do zrušení komunisty. Dnes je vidět, že otevření školy pro všechny bylo dobrým krokem. I když není mnoho absolventů, kteří by se pak hlásili do semináře, škola má dobré jméno a významně se podílí na křesťanské formaci příštích generací.

Zdravotní stav otce arcibiskupa, který už nastupoval do úřadu s diagnózou rakoviny, se začal silně horšit. Hrdinsky se snažil, aby na něm nebylo nic znát, aby sloužil do posledních sil. Tak ještě zvládl cyrilometodějskou pouť 1991 na Velehradě, ale pak už musel do nemocnice. Šel do Města Albrechtic, kde působil MUDr. Poles, který se o něj delší čas staral. Na svátek Svatého kříže 14. září zemřel. Dle svého přání byl pochován na Svatém Hostýně. Jeho pohřbu se účastnilo mnoho biskupů nejen z Československa. Hojná účast věřících jak v Olomoucké katedrále, do níž se nevešli, tak na Svatém Hostýně, byla krásným svědectvím oživené víry ve svobodné zemi. Po smrti otce arcibiskupa Františka mě sbor konzultorů zvolil za administrátora diecéze, tedy prozatímního správce, který vede diecézi, ale s některými omezeními ve srovnání s řádným biskupem, kterého jmenuje Svatý otec. V září si mě pozval do Prahy apoštolský nuncius Coppa. Jeho jednání bylo podobně krátké, jako kdysi u arcibiskupa Vaňáka, když jsem byl jmenován pomocným biskupem. Když mi pan nuncius oznámil, že mě chce Svatý otec jmenovat arcibiskupem olomouckým, dodal, že mám tři

dny na rozmyšlenou. Zeptal jsem se, jestli mohu říct ne. To se Svatému otci nedělá, řekl nunciatus. V tom případě jsou dny na rozmyšlenou zbytečné. Jmenování bylo zveřejněno na svatého Vác-

lava, při dómské pouti. Atmosféru tehdy mladého společenství, v němž bylo na 150 bohoslovců, dokresluje skutečnost, že v sakristii jsem dostal „hobla“. Slavnostní uvedení do úřadu bylo 7. listopadu za účasti mnoha biskupů tehdy ještě Československé biskupské konference. Hned večer jsme odjížděli společně na pouť biskupů do Svaté země.

Plány a inspirace

Při zpětném pohledu některé věci splývají, někdy se přehodí, co bylo dřív či potom a někdy se může stát, že se myšlenky promítají na začátek dodatečně. To si uvědomuji, když vzpomínám na počáteční plány. I když naše diecéze měla i v době komunismu zachované některé dobré praxe, jako byly každoroční děkanské vizitace, či centrálně připravovaná témata pro setkávání kněží v děkanátech, pomůcky pro kazatele ve formě Homiletických směrnic nebo každoroční setkávání biskupa s kněžími, kteří připravují biřmovance, v mnoha věcech bylo třeba začínat téměř od nuly. Většina pracovníků biskupství se vyměnili bez předání zkušeností. Protože jsem se nikdy na roli biskupa nepřipravoval, musel jsem se učit za pochodu, sbírat zkušenosti z ciziny i od starších kněží. Získávat spolupracovníky, kterým bylo ovšem často nutné prakticky ukázat, co od nich očekávám. Často se ukázalo, že jsou nutné další změny, které by více odpovídaly současným potřebám. Tak docházelo k zavádění různých věcí na zkušební dobu, nebo i metodou pokus omyl. Jsem vděčný mnoha lidem za jejich trpělivost a ochotu hledat společně. Na některé věci ještě ani po letech nedošel čas.

Nedokázal jsem například zvizitovat celou diecézi klasickým způsobem. Protože jsem jmenoval většinu nových děkanů, několikrát jsem je vizitoval osobně, abych jim ukázal, jak si představuji jejich vizitace farností. Každý rok mi děkan přijde představit výsledky vizitací, které spolu probereme, a já udělám zápis, v němž shrnu, na co je třeba se zaměřit. Přitom je možnost hovořit i o věcech, které nejsou v dokladech. Tato zkušenost mi aktuálně ukazuje, čemu je třeba se věnovat a tak se postupně mění i náplň vizitačních dotazníků. Vizitace ovšem není jen o dokladech, ale především o osobním setkání. Když děkan už farnost zná, nepotřebuje věnovat každý rok stejnou pozornost všem věcem. Tak někdy upřednostní setkání s farní radou, nebo slavení mše svaté. V Roce kněží se konala tak zvaná vizitace naruby, kdy ke mně přijeli kněží jednoho děkanátu, abychom se spolu pomodlili, povečeřeli, prostě bratrsky setkali. Vícekrát jsem navštívil setkání kněží a farních rad každého děkanátu. Ale o tom až jindy.

Revoluční změny, i když jde třeba jen o sametovou revoluci, jsou příležitostí k osvobození od minulosti a k novým začátkům. Přesto je třeba navazovat na dobré tradice, hledat zdravé kořeny. Z pohledu do dějin moravské církve mi utkvělo několik osobností, na něž by bylo třeba navázat. Především svatí bratři Cyril a Metoděj, kteří stavěli na Písmu a znalosti Krista. Tam jsou základy naší kultury. Biskup Bruno dal diecézi systém a hospodářskou základnu. Biskup Jan Železný se nebál boje a většinu Moravy uchránil před husity. Biskup Dietrichstein se i za dramatických okolností nevzdal diplomatického vyjednávání a spolupráce ve prospěch společného dobra. Obnovu diecéze postavil na církevních školách. (Z doby studia v Římě znal osobně sv. Josefa Kalasanského, zakladatele piaristů, které pozval na Moravu k vybudování sítě škol.) Arcibiskup Stojan měl široký záběr, začal od prostého lidu, už jako kněz se soustředil na obnovu Hostýna a Velehradu, na mariánskou a cyrilometodějskou úctu, lidové poutě, ale i duchovní cvičení, které začal od učitelů majících zásadní vliv na formaci dalších generací. Aktivizoval kněze a Unionistické hnutí s mezinárodním přesahem. Aktivní politik ve prospěch potřebných, zakladatel Charity. Arcibiskup Matocha, nekrvavý mučedník komunismu, umlčený a přesto svědčící.

Místní dějiny mají mnoho dalších silných odkazů. Připomínám jen některé, které mi ukazovaly cestu. Přeháněl bych, kdybych řekl, že mi to bylo od počátku jasné, že jsem měl hotový plán a představy, které se postupně uskutečňovaly. Opravdu jsem si na začátku nepředstavoval, že budeme mít tolik škol, že Charita bude tak velkým zaměstnavatelem. Snažil jsem se být pozorný a naslouchat lidem, nebrzdit jejich aktivity, ale spolu s nimi hledat, co právě v této chvíli a v této věci od nás Bůh očekává. Spoléhal

jsem vždy na to, že Bůh nejlépe ví, jak má vypadat velká mozaika, kterou tvoří On. Mým úkolem je jen vybrat správný kamínek a správně ho položit. Vždyť na jeho díle nás spolupracuje mnoho.

Mons. Jan Graubner je arcibiskup olomoucký, metropolita moravský. Od roku 1999 je předsedou Správní rady Univerzity Palackého v Olomouci, na jejíž Cyrilometodějské teologické fakultě působí z titulu svého arcibiskupského úřadu jako její Velký kancléř. V letech 2000 až 2010 a od roku 2020 předseda České biskupské konference. Zasloužil se o obnovu církevního života v naší zemi. Ve své činnosti se aktivně angažuje ve veřejném životě, důraz klade především na dialog o současných problémech společnosti. Stál u zrodu a je podporovatelem mnoha vzdělávacích a charitativních organizací a institucí. Vyvíjí přednáškovou činnost k pastoračním tématům a vydal řadu publikací, mimo jiné *Kněžské osobnosti – Medailony kněží Arcidiecéze olomoucké ve 20. století* či *Zbožnost je užitečná ke všemu*.

Náprava vztahů církve a státu a obnova vztahů se Svatým stolicem

ThDr. ICLic. Jiří Koníček

Referát ke konferenci na téma 30 let svobodného působení církve v české společnosti poskytuje přehled o nápravě právních podmínek k svobodnému působení církve a náhled na obnovu vztahů Svatého stolce a ČR.

Úvod

Pádem komunistického režimu v ČSR skončilo nejtěžší období ve vztazích mezi církví a státem, ve kterém byl komunistickou mocí programově realizován plán „úplného odstranění vlivu náboženství“, tedy koncepce „*modu moriendi*“. Nová politická reprezentace vedená prezidentem Václavem Havlem měla jako hlavní úkol demontáž komunistické státní struktury, usilovala o urychlené obnovení demokracie a parlamentního systému, napravení největších křivd a odstranění nespravedlností způsobených totalitním režimem. Jedním z prvořadých záměrů nové vlády byla náprava křivd spáchaných na církvích a náboženských společnostech. V rámci utváření pluralitní společnosti politická reprezentace přizvala církev ke spolupráci při obnově státu formou *modu cooperandi*.

Nově ustanovená vláda nekladla žádné podmínky a neměla výhrady k svobodnému jmenování nových biskupů, jak vzpomíná kardinál Casaroli: „*Ted' byla cesta otevřená k svobodnému obsazení zbývajících diecézí i k případnému jmenování pomocných biskupů. Přirozeně, že Svatý stolec neváhal využít těchto možností, aby konečně došlo k napravení této nespravedlivé a velice škodlivé situace, vlekoucí se tak dlouhou dobu.*“¹

Ustanovení Biskupské konference ČSFR.

Ustanovení Biskupské konference České a Slovenské Federativní republiky se uskutečnilo dne 9. 3. 1990. Stanovy byly potvrzeny Svatým stolicem

¹ Srov. CASAROLI, A. *Trýzeň trpělivosti*, s. 185. Proto přistoupil ke kandidátům, kteří měli plnou důvěru a kteří by jinak nikdy nebyli komunistickým režimem přijati; stačí připomenout monsignora Vlka, jmenovaného do Českých Budějovic a potom do Prahy, s jeho více jak desetiletou zkušeností práce dělníka, a hrdinnou postavu „tajného“ biskupa monsignora Korce, uvězněného bez státního souhlasu, později sledovaného policií a nakonec jmenovaného biskupem v Nitře. Oba jsou kardinály.

17. 3. 1990 a ze strany Ministerstva kultury ČSFR zaevidovány 14. 5. 1990 a slovenského Ministerstva kultury 30. 5. 1990.² Biskupská konference ČSFR a následně Česká biskupská konference byla zřízena Apoštolským stolcem jako sbor biskupů a je kolektivním koordinačním orgánem místních církví na území České republiky.³ Biskupská konference jak v ČSFR, tak v ČR (1993) naplňuje důležitou roli v řešení důležitých a zásadních záležitostí týkajících se vztahů církve a státu, právní úpravě podmínek působení církve ve státě a pravě vztahů církve a státu ve smyslu Základního dokumentu Řk. Církve ve znění „*Církev římskokatolická jakožto právníká osoba registrovaná v České republice je z pověření Apoštolského stolce oprávněna jednat prostřednictvím České biskupské konference ve věcech týkajících se celé církve*“.⁴

Oprávnění ČBK jednat a rozhodovat v záležitostech týkajících se celé církve a souhrnu všech jejích složek, se týká zejména právních záležitostí (právní náprava, restituce) a uzavírání smluv se státem (konkordát – smlouva mezi Svatým stolicí a ČR), a státními orgány nebo církevními subjekty (dohody o působení a spolupráci církve s orgány státní správy nebo s jinými církvemi).⁵

² Archiv ČBK a archiv arcidiecéze Košice. Dořešení obsazení biskupských stolců v Československu v roce 1990.² pro Pražskou arcidiecézi byli jmenováni dva noví světitelé biskupové, František Václav Lobkowicz a František Radkovský, sídelním biskupem pro Československé biskupství byl jmenován Miloslav Vlk, do biskupství Hradec Králové se vrátil biskup Karel Otčenášek, v Litoměřickém biskupství již působil Josef Koukl, pro Olomoucké arcibiskupství byl jmenován arcibiskup František Vaňák (předtím již byl biskupem - apoštolským administrátorem) a dva světitelé biskupové Jan Graubner a Josef Hrdlička, pro Brněnské biskupství byl jmenován sídelním biskupem Vojtěch Cikrle. Obsazení biskupských stolců na Slovensku: pro arcibiskupství Trnava – arcibiskup Ján Sokol (od 1988) a pomocný biskup Vladimír Filo, pro biskupství Nitra Ján Chryzostom Korec, pro biskupství Banská Bystrica Jozef Feranec – abdikoval a 19. 3. 1990 byl vysvěcený Rudolf Baláž, pro biskupství Spišské Podhradie ThDr. František Tondra (od r. 1989), pro biskupství Rožňava Eduard Kojnok, pro biskupství Košice Alojz Tkáč, pro Řeckokatolické biskupství Prešov Ján Hirka.

³ Základní dokument Římskokatolické církve ve znění dle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 495/2005 Sb., (zákon o církvích a náboženských společnostech).

⁴ Základní dokument Římskokatolické církve ve znění dle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 495/2005 Sb., (zákon o církvích a náboženských společnostech).

⁵ Základní dokument Římskokatolické církve čl. 2. Vymezení oprávnění České biskupské konference k jednání a) Česká biskupská konference jedná a rozhoduje v záležitostech týkajících se celé církve (souhrnu všech jejích složek), zejména ve věcech týkajících se změn základního dokumentu, zvláštních práv a uzavírání smluv o jejich výkonu. b) Česká

Konfesně právní náprava vztahů církve a státu

Ústavně byla zrušena vedoucí úloha KSČ a ustanovena ideová a konfesní neutralita státu. Obnova vztahů církve a státu a budování nového konfesně-právního systému vychází ze strany státu z uspořádání obvyklého v západních demokraciích a ze strany církve z nauky II. vatikánského koncilu, v níž se nově formulovaly zásady vztahu církve a státu. Ze strany státu byly velice záhy odstraněny nejkřiklavější nespravedlnosti a církvím byla poskytnuta svoboda náboženského vyznání v maximálním rozsahu. Konfesně-právní zákonodárné činnosti z ledna 1990 předcházelo jednání mezi federální vládou a Svatým stolcem o smlouvě *Modus vivendi* z roku 1928, která byla svým obsahem naplněna a v současných politických podmínkách překonána.

Základ novodobé konfesně-právní úpravy v Československu položila *Listina základních práv a svobod*, publikovaná jako příloha k ústavnímu zákonu č. 23/1991 Sb. ze dne 9. 1. 1991, s účinností k 8. 2. 1991. Dne 4. 7. 1991 přijalo Federální shromáždění ČSFR *specializovanou normu československého konfesního práva* navazující přímo na Listinu základních práv a svobod. Šlo o zákon č. 308/1991 Sb. o *svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností*, účinný k 1. 9. 1991. Ve své první části zákon podrobně v návaznosti na ústavní předpisy vymezuje právo každého projevat své náboženství nebo víru sám i společně s jinými. V druhé části je specifikováno právní postavení registrovaných církví a náboženských společností. Obsahem třetí části jsou především pravidla jejich registrace.⁶

Zákonem č. 16/1990 Sb. z 23. 1. 1990 byl zrušen § 7 zákona č. 218/1949 Sb. Proticírkevní ustanovení trestního zákona č. 140/1961 Sb. (§§ 101, 178), byla zrušena již zákonem č. 159 ze dne 13. 12. 1989. Pozitivním způsobem byla zásada nezasahování státu do církevních záležitostí ústavně-právně vymezena o rok později *Listinou základních práv a svobod*.⁷

Hospodářské zabezpečení církví ze státního rozpočtu bylo podle novelizovaného zákona č. 218/1949 Sb. zajišťováno do konce roku 1990. Od 1. 1.

biskupská konference dále jedná ve věcech týkajících se samotné České biskupské konference a ve věcech všech dalších právnických osob v církví, pokud není vymezeno oprávnění k jednání jiným osobám – viz čl. V odst. 1 až 3. c) I ve věcech, kde je vymezeno oprávnění k jednání jiným orgánům nebo osobám, je Česká biskupská konference oprávněna jednat namísto těchto jiných orgánů nebo za tyto jiné osoby v případech, kdy to vyžaduje oprávněný zájem církve, zejména dobrá pověst církve, předcházení škodám nebo právní jistota.

⁶ TRETERA, J. R. *Stát a církve v České republice*, s. 53.

⁷ TRETERA, J. R. *Stát a církve v České republice*, s. 53.

1991 došlo ke změně v tom smyslu, že dotace na platy duchovních a částečně i na věcné náklady jsou poskytovány státem přímo ústředím jednotlivých církví, resp. katolickým diecézím (vl. n. č. 578/1990 Sb.).

Státní dotace na platy duchovních jsou svým způsobem *pokračováním kongruy* zastavené v roce 1949 a *prozatímní náhradou za výnosy dosud nevráceného církevního majetku*. Církev nyní dostává dotace na platy duchovních nikoliv podle počtu svých členů (jako za první republiky), ale podle počtu duchovních v aktivní službě, z čehož měly výhodu některé početně malé církve a náboženské společnosti.⁸

Zákonem č. 298/1990 Sb. z 19. 7. 1990 bylo vráceno řeholním řádům a kongregacím 72 objektů z celkového počtu přibližně 800 nejrozličnějším způsobem odňatých budov. Budovy teologického semináře v Olomouci byly tímto zákonem vráceny olomouckému arcibiskupství. Druhá etapa navrácení dalších 198 budov byla ukončena přijetím *zákona č. 338/1991 Sb.*, kterým se předešlý zákon mění a doplňuje.⁹

Tato konfesně-právní úprava byla významným krokem státu k odstranění nejhoršího bezpráví, které předchozí komunistická moc způsobila v právní úpravě. Došlo však jen k částečné nápravě, protože nebyla politická vůle k vyřešení majetkoprávního narovnání.¹⁰

Novela zákona o rodině č. 234/1992 Sb. obnovila s účinností od 1. 7. 1992 na území Československa tradiční alternativnost formy uzavření manželství. Sňatky uzavírané před orgány registrovaných církví a náboženských společností mají civilně-právní účinnost.¹¹

⁸ Tamtéž, s. 53. Na jejich základě došlo v roce 1991 k mírnému zvýšení platů duchovenstva, které však od roku 1993 byly v souvislosti se zvýšením cen spotřebního zboží opět velmi nízké. Po dvou nevelkých zvýšeních (vládními nařízeními č. 273/1995 Sb. a č. 322/1998 Sb.) zůstaly platy duchovních na úrovni někde mezi životním minimem a průměrným platem státního zaměstnance. Reglementace výše platů duchovních daná tabulkami vytvářenými státními orgány je snad poslední ingerencí státu. Jde o rozpor s celkovým konfesně-právním systémem.

⁹ TRETERA, J. R. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 101.

¹⁰ Arcibiskupský archiv Olomouc, fond ACO, ACO č. 12/1990, č. j. 2943/90. Prohlášení Biskupské konference ze zasedání konaného ve dnech 27. a 28. listopadu 1990. Na problematiku navrácení církevního majetku a majetkového narovnání reagovala čs. biskupská konference společným „Prohlášením“, ve kterém se připomíná právo Církve naplňovat své poslání hlásáním evangelia a sloužit ve zdravotnictví, školství, sociální péči a k tomu *potřebuje ekonomickou nezávislost a jako se uvádí: „Nynější ekonomická vazba na stát je nepřírozená a byla církvi násilím vnucena totalitním režimem poté, co byla okradena o svůj movitý i nemovitý majetek. (...) Církev jako základ své ekonomické nezávislosti potřebuje navrácení majetku, který jí byl ukraden.*

¹¹ TRETERA, J. R. *Stát a církev v České republice*, s. 54.

Návštěvy papeže Jana Pavla II. ČR a obnova diplomatických vztahů se Svatým stolicem

Zásadní a historická změna nastala ve vztazích a postoji nové politické reprezentace ke Svatému stolci. Výrazem tohoto nového postoje bylo pozvání papeže Jana Pavla II. prezidentem Václavem Havlem. Tímto aktem Václav Havel vyjádřil dík papeži, který se zasazoval za

práva a svobodu nejen pro katolickou církev, ale pro všechny lid Československa. Znamenalo to také uznání role církví, které se aktivně zapojily do zápasu za svobodu a demokracii. Tento státnický akt byl vyjádřením vztahu nového státu ke Svatému stolci a nového poměru církve a státu. Pozvání papeže do Československa bylo i signálem pro zahraničí, že při utváření pluralitní společnost mají své nezastupitelné místo církve a náboženské společnosti. V historickém vývoji vztahů mezi Československem a Svatým stolicem se projevil vliv a vzrůst role papežů, které vrcholily pontifikátem papeže Jana Pavla II. Pozváním papeže Jana Pavla II. bylo učiněno zadost čs. občanům, kteří toužili po uskutečnění papežovy návštěvy a styku katolíků s Vatikánem, znemožňované předchozím režimem. Svatý stolec reagoval velice rychle a vstřícně, a návštěva byla mimořádně zařazena do programu na dny 21. – 22. 4. 1990. Zároveň bylo dohodnuto obnovení diplomatických styků, které byly od roku 1950 komunistickou mocí přerušeny.¹² Historický význam této narychlo připravované a doslova bleskové návštěvy Svatého otce do značné míry zvýrazňovalo i to, že to byla vůbec jeho první návštěva v postkomunistickém státě. A tak se nemožné stalo možným, co se zdálo neuskutečnitelné, stalo se skutečností.¹³ Prezident Václav Havel velmi dobře vystihl, jak důležitá je papežova návštěva pro něho jako pro prezidenta, pro novou federální vládu

¹² HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 632. „Pozvání, které do Říma v písemné formě přivezl sám čs. ministr zahraničí Jiří Dienstbier, tehdy bylo přijato a zároveň byla dohodnuta další věc, jež znamenala a především viditelně ukázala přelom v dosavadním poměru mezi Svatým stolicem a Československem, totiž obnovení jejich diplomatických styků. Veřejnosti bylo toto rozhodnutí sděleno v předvečer papežovy návštěvy, 19. dubna 1990.“

¹³ SZYMA, T. *Papež Jan Pavel II., Praha – Velehrad – Bratislava 1990*.

i pro mladou, probouzející se demokracii v ČSFR, když ne z čistě politických, tak aspoň z politicko-morálních příčin.¹⁴

Svatý otec Jan Pavel II. byl dokonale připravený na tuto nelehkou návštěvu, jejíž smysl a význam v celém rozsahu ještě ani dnes nedovedeme docenit. Právě tento široký a otevřený, ekumenický a solidární přístup tvořil základní osnovu všech papežových veřejných vystoupení během pobytu uprostřed bratrských slovanských národů.¹⁵

Papežova návštěva Československa byla mimořádným přínosem, protože Jan Pavel II. je nejvyšší mravní autoritou a jednou z nejvýznamnějších osobností současného světa.¹⁶ Vatikánský státní sekretář, kardinál Cassaroli, který vedl jednání s představiteli komunistických států, připomněl: *Zatímco se všichni plní radosti a jásotu shromáždili kolem hlavy církve, církve pronásledované a po tolik let utiskované, já také poněkud ohromen jsem ve vzpomínkách dospěl až k měsíci květnu 1963 a k dalším datům kalvárie československých katolíků (a tak trochu také mé vlastní), která potom v dalších letech následovala. „Kdo sejí v slzách, žnouti budou s jásotem“. Tato slova žalmu se vytrvale vracela v mých myšlenkách. Hodně slz bylo prolito, bude však toto nové období opravdu jásotem?“*¹⁷

Vyjádřením mimořádného zájmu a podpory papeže Jana Pavla II. byly další dvě pastorační návštěvy v České republice v roce 1995 a 1997, které významně přispěly k obnově vztahů církve a státu a pozici církve v české společnosti. Výsledkem této návštěvy bylo, že papež Jan Pavel II. a prezident Václav Havel jako nejvyšší představitelé katolické církve a Československé republiky dali základ nové formě vztahu církve a státu, který spočívá ve vzájemné spolupráci při zajišťování obecného blaha. Projevením politické vůle obou nejvyšších představitelů byly dány předpoklady k nové koncepci vzájemné spolupráce v oblastech, ve kterých dal stát znovu pro-

¹⁴ Srov. SZYMA, T. *Papež Jan Pavel II., Praha – Velehrad – Bratislava 1990*. V tomto ohledu se jako neobyčejně předvídatelný krok v české a moravské církvi ukázal desetiletý program přípravy na milénium smrti svatého Vojtěcha, který měl za cíl všestrannou morální obnovu celé společnosti.

¹⁵ „Věřící Čech, Moravy a Slovenska mají v Římě pastýře, který rozumí jejich řeči. Rozuměl i jejich mlčení. V době, kdy byla církev v této zemi umlčena, považoval jsem za součást svého poslání být jejich ústy. Nyní je mým hlavním posláním vůči místní církvi to, co Ježíš svěřil Petrovi: posilovat své bratry.“ Srov. Uvítací pozdrav papeže Jana Pavla II. na ruzyňském letišti v Praze dne 21. dubna 1990. In *První návštěva papeže Jana Pavla II. v ČSFR – 21. a 22. dubna 1990*. Mimořádné číslo EVOKACE – periodika Fondu demokratických iniciativ. Vyd. MUDr. Jaroslav Hanzel, 1990.

¹⁶ SZYMA, T. *Papež Jan Pavel II., Praha – Velehrad – Bratislava 1990*.

¹⁷ K této události uvádí Casaroli: Srov. CASAROLI, A. *Trýzeň trpělivosti*, s. 186.

stor církvím – ve školství, v sociálních službách, v armádě. Proto lze označit tuto koncepci vztahů, odrážející další stupeň vývoje vztahu státu a církvi v ČSFR, jako *modus cooperandi* – *způsob spolupráce*.

Obnovení diplomatických vztahů Československa se Svatým stolcem

Pozvání papeže Jana Pavla II. k návštěvě Československa bylo vyjádřením zásadní změny postoje a vztahů vůči Vatikánu – Svatému stolci. Především se odrážela snaha o urychlenou změnu a odstranění komunistické praxe vůči Vatikánu. Nová politická reprezentace se shodně stavěla pozitivně k rychlé nápravě a obnově diplomatických styků se Svatým stolcem. Dohoda o obnovení diplomatických styků mezi ČSFR a Svatým stolcem byla vyhlášena 19. 4. 1990, den před návštěvou papeže Jana Pavla II. v ČSFR. Náprava byla nevyhnutelná, protože vztahy mezi oběma stranami byly komunistickým režimem zcela rozvráceny.¹⁸ Důležitým krokem vyjadřujícím nový přátelský poměr Československa bylo obnovení diplomatických styků mezi Svatým stolcem a ČSFR v červnu 1990. Do Prahy přijel 11. září

¹⁸ Ve srovnání s jinými státy má Vatikán vskutku řadu specifik. Dají se shrnout do protikladu: jde o nejmenší stát na světě, jenž je zároveň duchovní velmocí. Klíč k jeho pochopení tkví ve dvojitém charakteru jeho vládcce, papeže, který je nejen absolutním suverénem tohoto ministátu, ale zároveň též – jako biskup města Říma, patriarcha křesťanského západu a nástupce apoštola Petra – hlavou katolické církve. Stát, v jehož čele stojí, je pro papeže nástrojem, respektive jedním z nástrojů, jenž má sloužit výkonu jeho poslání hlavy katolické církve. Vše, čím Vatikán je a co dělá, je zcela podřízeno tomuto základnímu účelu. Srov. HALAS, F. X. *Lidské aspekty diplomatické služby u Vatikánu*, část I., s. 30. In Svědectví.

1990 a vzápětí po své akreditaci se apoštolský nuncius mons. Giovanni Coppa stal doyenem diplomatického sboru v České a Slovenské Federativní Republice.¹⁹ Ve své nástupní řeči při slyšení u prezidenta ČSFR uvedl: „V tom také se budu věrně držet toho, co řekl Svatý otec ve svém projevu k předsedovi vlády panu Mariánu Čalfovi: „V průběhu posledních 40-45 let byli věřící považováni za téměř druhořadé občany. Dobře nyní chápou, že tomu již tak není a že tomu již tak nikdy nebude. Vy však, který jste zárukou dodržování práv každého, budete se pak moci spolehnout na věrnost občanů vůči státu: jejich zapojení do občanského života bude na výši jejich náboženské víry, jejich života věřících. Solidarita všech se bude vykonávat ve prospěch každého jednotlivce a bude zajišťovat pokrok země na cestě spravedlnosti a svobody“.“²⁰ Brzy poté bylo počátkem října odevzdáním kabinetního listu otevřeno velvyslanectví ČSFR při Svatém stolci. Oba zastupitelské úřady tedy oproti stavu z let 1945-1949 „povýšily“, ale zatímco v případě nunciatury šlo o meritorní otázku, Československo se zřízením velvyslanectví pouze přizpůsobilo změněnému dobovému úzu. 21. prosince 1990 pak velvyslanec František X. Halas odevzdal pověřovací listiny papeži Janu Pavlu II. a tím bylo dovršeno uvedení diplomatických styků s Vatikánem do normálního stavu.²¹

Navázáním diplomatických styků chtěl Svatý stolec napomoci při překonávání a řešení problémů ve vztazích církve a státu. Jedním z nich byla otázka restitucí. Papež se ve své odpovědi na velvyslancův projev mimo jiné zmínil o potřebě řešit též problém církevního majetku, zabaveného v Československu v době totalitního režimu, kde řekl: „*Pouze důvěřivý dialog mezi církevním společenstvím a státními autoritami umožní v Československu vyřešit problémy, jež zůstávají po obtížích posledních deseti let.*“²² Čs. velvyslanec vyjádřil neoficiální názor k otázce problému resti-

¹⁹ Vatikán měl v tomto směru před republikou předstih, neboť si pro své diplomaty v Praze uchoval „střechu nad hlavou“. Po čtyřiceti letech, kdy zela prázdnotou, potřebovala sice budova nunciatury ve Voršílské ulici mnoho oprav, ale nový nuncius mohl „přijít do svého“. HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 632.

²⁰ *Není pochyb o tom, že všechny živé síly země se musí společně podílet na úsilí, které potřebuje Česká a Slovenská Federativní republika ve chvíli, kdy znovu tak zvláště zajímavá své místo ve společenství národů Evropy a světa a úlohu rovnováhy a vzdělanosti. Jde o úsilí o obnovu v politické a náboženské, hospodářské a sociální, v kulturní a hmotné oblasti.* Srov. COPPA, G. *Nástupní projev nuncia při audienci u prezidenta ČSFR Václava Havla, Praha 11. 9. 1990.* Osobní archiv Františka X. Halase.

²¹ HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 633.

²² „Papežův projev zde reagoval na něco, co zaznělo předtím v projevu velvyslancově a že problém restituce byl jen jednou z řady dalších otázek, jež měl vyřešit „důvěřivý dialog“, bylo i vše, co bylo řečeno o majetku velmi daleko od kladení požadavků. Papež upřesnil,

tuce církevního majetku a zdůraznil, že konfiskace církevního majetku komunistickým režimem je křivdou, která se má napravit, a je nutné hledat formu spravedlivé nápravy.²³

Budoucnost ukázala, že problém ekonomického zajištění katolické církve v Československu a následně v České republice bude vsutku tvrdým oříškem. K bilaterálním jednáním o tomto a jiných problémech postavení katolické církve ve státě bylo v prvních letech po pádu totality ještě velmi daleko, pokud trvala československá federace, nedošlo k nim vůbec. Jinak ovšem naprostá většina práv a svobod, které církvi *via facti* přineslo obnovení demokratického řádu v zemi, byla legislativně potvrzena již v letech 1989–1991.²⁴ Řešení restitucí církevního majetku a majetkového narovnání vztahů státu a církví, který probíhal téměř 20 let, byl mimořádně komplikovaný a stal předmětem konfrontací a politického boje, zejména ze strany levicové politické reprezentace.

Majetkové narovnání je úplné vypořádání mezi státem na straně jedné a církvemi a náboženskými společnostmi na straně druhé, k němuž se stát zavázal zákonem. Přestože se touto otázkou zabývala již vláda Miloše Zemana a později druhá vláda Mirka Topolánka, řešení přijatelné pro obě strany se nakonec nalézt nepodařilo a nedošlo tak k přijetí potřebného zákona. Nakonec vláda Petra Nečase předložila Parlamentu zákon ke schválení a po mnohých problémech ve Sněmovně a Senátu dne 8. listopadu 2012 byl schválen zákon č. 428/2012 Sb. o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, a tak od roku 2013 nabyl účinnosti. Zákon počítá s navrácením 56% tzv. původního majetku, o který církev a náboženské společnosti přišly mezi 25. únorem 1948 a 1. lednem 1990. V průběhu 30 let má být církvím vyplacena částka 59 miliard korun

že „církevním institucím nejde pouze o to, aby dostaly nazpět, co jim legitimně patří, ale též o to, aby nabyly možnosti rozvíjet svůj vlastní život, dát se do služeb bližního, pokud jde zejména o výchovná a charitativní díla.“ Srov. HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 634.

²³ Osobní archiv F. X. Halase, Pol. zpráva č. 1, vypracoval dr. Halas, Č.j.:1007/91, Řím, 4.1.1991. s. 5. *Přijetí velvyslance u Svatého Otce Jana Pavla II. 21. 12. 1990.* „Pokládám však za vhodné seznámit ministerstvo aspoň s hlavními rysy tohoto svého názoru: A/ všechny zúčastněné strany /čs. stát, čs. katolická církev a její složky, a Vatikán/ se shodují v názoru, že konfiskace či jiné zcizení majetku katolické církve v Československu za komunistického režimu je křivdou, kterou je třeba nějak napravit. B/ O konkrétním způsobu nápravy je třeba jednat a lze přitom předpokládat, že při takovém jednání dojde ke značné diferenciaci názorů na to, jaké řešení zvolit. c/ Prostá restituce /status quo ante/ je ne-li nemožná, tedy velmi obtížná. d/ Je třeba hledět spíše dopředu a ne dozadu, nezanedbávat sice ten aspekt věci, jímž je náprava křivd, ale neulpět pouze na něm; ještě více nutno dbát na to, aby řešení vedlo k harmonizaci úsilí všech zúčastněných stran o „vítězství dobra nad zlem, pravdy nad lží.“

²⁴ HALAS, F. X. *Fenomén Vatikán*, s. 634.

v rámci finančních náhrad za majetek, který není možno vrátit (protože není v majetku státu). Dále je postupně snižován státní příspěvek na provoz církví, až po 17 letech přestane být vyplácen úplně. Po dvou letech od nabytí účinnosti zákona byla rovněž zrušena veškerá blokáce původního majetku, stanovená zákonem 229/1991 Sb. o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, díky čemuž s ním jeho vlastníci mohou volně nakládat. Po provedení těchto opatření dojde k definitivní odluce církví a náboženských společností od státu.²⁵

Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů

Zahájení jednání bylo oznámeno u příležitosti návštěvy prezidenta Havla ve Vatikánu, který tuto skutečnost oznámil na tiskové konferenci po svém setkání s papežem Janem Pavlem II. Jednání měla vést k uzavření rámcové dohody potvrzující závazky vyplývající z českého právního řádu a dohoda neměla být nazývána konkordátem.²⁶ Smlouva, kterou dojednala vláda M. Zemana, byla podepsána dne 27. dubna 2002 v Praze ministrem zahraničních věcí Cyril Svoboda a zástupce Svatého stolce, apoštolský nuncius v České republice, arcibiskup Ender, smlouvu upravující vztahy mezi Svatým stolcem a Českou republikou.²⁷

Obsah Smlouvy mezi ČR a Svatým stolcem.

Vládní návrh smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem shrnuje právní postavení katolické církve v České republice a je první komplexní úpravou této problematiky z pohledu mezinárodního práva. Struktura smlouvy je rozdělena do 21 článků.²⁸

²⁵ Srov. <https://www.sluzbaverejnosti.cz/news/co-je-majetkove-narovnani/>.

²⁶ Srov. ČTK in Mladá fronta Dnes: *Jednání Praha - Vatikán se připravuje*. 23. 12. 1999, s 2.

²⁷ Srov. ČBK, <https://www.cirkev.cz/archiv/020726-projev-nuncia-pri-podepsani-smlouvy-mezi-cr-a-svatym-stolcem>. Apoštolský nuncius, arcibiskup Ender, řekl při podpisu dohody tato slova: „Po dramatických politických změnách v letech 1989-90 uzavřel Svatý stolec dohodu podobné těm, které dnes podepisujeme, s několika východoevropskými zeměmi, které patřily do bývalého sovětského bloku. V nedávném sdělení vatikánského státní sekretariát vyjádřil vděčnost Svatému stolci za dosažení tohoto „důležitého cíle“, který nyní obě strany akceptují.

²⁸ Srov. HORÁK, Čestmír, *Česká republika a Svatý stolec Smlouva o úpravě vzájemných vztahů*, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií, MU Brno, 2009, s. 23 V pre-

Návrh mezinárodní smlouvy obsahuje právo katolické církve zakládat v souladu se svými vlastními předpisy právní subjekty pro organizaci a vyznávání katolické víry a pro její činnosti, zejména v oblasti školství, zdravotnictví, sociální péče a charity. Ustanovování právnických osob se řídí právními předpisy České republiky. Katolická církev plní své apoštolské poslání ve školském systému. Školy, předškolní a vzdělávací instituce zřízené církví a zajišťující rovné vzdělávání jsou součástí vzdělávacího systému České republiky. Univerzity nabízejí vysokoškolské vzdělání na stejné úrovni jako státní školy. Dohoda rovněž vyžaduje souhlas církevních autorit pro akademické učitele vyučující katolickou vědu na veřejných vysokých školách. Zbavení tohoto souhlasu znamená ztrátu mandátu konkrétního zaměstnance vyučovat katolickou vědu. Pokud jde o svobodu svědomí, víry a náboženství, smluvní stát umožňuje výuku katolického náboženství ve školách a školkách.

Návrh dohody obsahuje předpisy o spolupráci mezi církví a státem při ochraně kulturního dědictví. Způsob této spolupráce bude spočívat zejména v: zřízení zvláštních komisí diecézního biskupa, zpřístupnění kulturního dědictví vědcům a propagace kulturního dědictví, muzeálních sbírek a státních záznamů.

Smlouva rovněž stanoví spolupráci mezi církví a státem v oblasti humanitární pomoci a zdravotní péče. V humanitární oblasti bude církev pokračovat v charitativních, sociálních a duchovních činnostech i v pastoračních službách v těchto oblastech. Dále stanoví právo církve poskytovat pastorační službu příslušníkům ozbrojených sil, kteří o ni požádají, za podmínek stanovených právním řádem České republiky.

Smlouva stanoví, že Česká republika se bude snažit vyřešit otázky týkající se církevního majetku co nejdříve a přijatelně pro církevní stranu.²⁹

Problém ratifikace Smlouvy mezi Svatým stolcem a ČR

Smlouva mezi Svatým stolcem a Českou republikou je konkordátní dohodou. Konkordát, jako každá mezinárodní dohoda, podléhá ratifikaci.³⁰ Při projednávání smlouvy ve sněmovně se rychle ukázalo, že smlouva měla více oponentů než příznivců. Argumenty odpůrců byly v podstatě stejné,

ambuli smluvní strany uvedly, že v oblasti vztahů mezi církví a státem je zapotřebí vzájemných dohod, zejména v souvislosti se změnami probíhajícími v Evropě. Preambule navíc zdůrazňuje význam katolické církve v historii a její potenciál v procesu usmíření.

²⁹ Srov. HORÁK, Čestmír, *Česká republika a Svatý stolec Smlouva o úpravě vzájemných vztahů*, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií, MU Brno, 2009, s. 24.

³⁰ Srov. Krukowski, J. *Kośćcielne prawo publiczne*, Lublin KUL s. 254.

bez ohledu na politickou příslušnost. Nejčastějšími obavami byla politická (nadřazenost českého kanonického práva) a ekonomická nadřazenost (závazek k uspokojivé úpravě majetkoprávních vztahů), které smlouva přisuzuje Svatému stolci. Částečné nesrovnalosti byly vyvolány body, které například ztotožňovaly manželství církve s civilním manželstvím, zásahy církve do jmenování vysokých škol nebo vyšší postavení katolické církve v České republice. Těchto uvedených a dalších důvodů nebyla dohoda schválena Poslaneckou sněmovnou dne 21. května 2003 a nevstoupila v platnost. Hlasovalo se o návrhu na zamítnutí dohody: 110 hlasovalo pro návrh, proti návrhu bylo přítomno 39 ze 177 členů.³¹ Zejména zarážející byl přístup poslanců české Sociální demokracie v čele s jejich předsedou a premiérem Milošem Zemanem, jehož vláda smlouvu mezi ČR a Svatým stolicí dojednala a pak její ratifikaci nepodpořili či byli proti.

Vliv prezidentů na smlouvu byl mimořádný. Václav Havel kontrakt inicioval. Václav Klaus zaujal velice kritické stanovisko a v listě ministru zahraničních věcí uvedl důvody, proti ratifikaci smlouvy. Tento postoj měl zásadní vliv poslance ODS a mnozí z nich ratifikaci také nepodpořili.

Odmítnutí ratifikace alespoň jednou ze stran znamená, že konkordátní dohoda nebyla uzavřena. Z politického hlediska je odmítnutí ratifikace považováno za „akt nepatřičný“, ale právně ne za akt nemožný.³²

V oficiálním stanovisku Svatý stolec vyjádřil překvapení nad odmítnutím českého parlamentu ratifikovat smlouvu mezi Svatým stolicí a Českou republikou. Zároveň odsoudila postavení těch, kdo tuto smlouvu iniciovali, podpořili a následně odmítli.³³

³¹ Srov. PSP (2003a): Návrh na ratifikaci smlouvy mezi ČR a Svatým stolicí. Dostupné [20. 4. 2013] z <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?O=4&T=17>.

³² Srov. Krukowski, Kościelne prawo publiczne, s. 255) V období mezi podpisem a ratifikací není konkordátní dohoda pro strany právně závazná. To neznamená, že podpis smlouvy neměl žádné právní důsledky. Za prvé, v souladu se zásadou dobré víry, by se strana po podpisu této smlouvy měla zdržet jakýchkoli kroků, které by po její ratifikaci znesnadňovaly nebo znemožňovaly plnění smlouvy. To naznačuje čl. 18 Vídeňské úmluvy: „Stát je povinen zdržet se jednání, které by mařily předmět a účel smlouvy, pokud smlouvu podepsal nebo zmínil dokumenty tvořící smlouvu podléhající ratifikaci, přijetí nebo potvrzení, dokud upřímně prozradil, že se nehodlá stát stranou, a této dohody“

³³ Srov. ČBK (2003b): *Stanovisko svatého stolce k zamítnutí česko-vatikánské smlouvy*: Dostupné [20. 4. 2013] z <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/stanovisko-svateho-stolce-k-zamitnuti-cesko-vatikanske-smlouvy/> V červenci 2003 na zasedání České biskupské konference apoštolský nuncius oznámil, že požádal předsedu vlády České republiky, aby oficiálně vysvětlil, proč smlouva nebyla ratifikována. Biskupové jednoznačně podpořili stanovisko Svatého stolce v analyzované záležitosti.

V letech od zamítnutí ratifikace v roce 2003 až do současnosti probíhaly jednání mezi církevními představiteli (Apoštolská nunciatura) a vládními představiteli (Ministerstvo zahraničních věcí) vedené pokusy o překonání této situace. Navrhovaná řešení byl na dvou úrovních. První z těchto možností byla nová ratifikace nezměněné smlouvy v diverzifikované a upravené smlouvě. Druhou možností bylo znovu vyjednat smlouvu. V daném období nebyla realizována ani jedna z možností, zejména z důvodu politické nevhodnosti rozhodujících politických činitelů, prezidenta m. Zemana, jež vláda tuto smlouvu vyjednal, a vláda A. Babiše, kvůli toleranci komunistů a také politické reprezentace v Parlamentu.

Vliv představitelů státu na vztahy mezi ČR a Svatým stolicem.

Vztahy České republiky k Svatému stolci mimořádným způsobem nastavil prezident Václav Havel, který svým pozváním k návštěvě ČSR papeže Jana Pavla II a přátelským vztahem rozvíjel na nejvyšší úroveň. Nešlo jen o diplomatická gesta a návštěvy nejvyšších představitelů, zejména další dvě pastorační návštěvy papeže Jana Pavla II., ale také úsilí obnovy a právní nápravy a vzájemné spolupráce církve a státu.

Na tento odkaz nenavázali v plném rozsahu nástupci prezidenta V. Havla. Václav Klaus měl rozdílný přístup, protože již jako premiér vyjadřoval vůči církvím svůj velmi vyhraněný postoj. Prezident V. Klaus projevoval výrazný zájem o rozvíjení vztahů nejvyšších představitelů vzájemných návštěv a diplomatických gest, zejména návštěva Benedikta XVI. v Praze v roce 2009. Řešení vnitropolitických vztahů s církvemi měl zdrženlivý postoj a právní nápravě včetně ratifikace smlouvy spíše kritický postoj. Stejný přístup zaujímá i jeho nástupce prezident Miloš Zeman. Obdobně projevuje pozitivní zájem a snahu o dobré přátelské vztahy s nejvyššími církevními představiteli na rovině diplomatických gest a přátelských návštěv, která byla uskutečněna pouze ze strany prezidenta a z druhé strany papežem zůstala neopětována. Obdobný je přístup k řešení vnitropolitických vztahů a právní nápravě, který je buď zdrženlivý, nebo přímo kritický. Zejména restituce či ratifikace smlouvy se Svatým stolicem

Závěr. Vztahy církve a státu a problémy, které doposud přetrvávají lze řešit pouze formou důvěřivého dialogu, jak doporučil papež Jan Pavel II. při své první návštěvě Československa.³⁴ Odkaz slov a přímluva sv. Jana Pavla

³⁴ Srov. HALAS, F. X., *Fenomén Vatikán. Idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2004, s. 641.

II. může v současnosti přispět k proměně přístupu a dobré vůle kompetentních činitelů a politické reprezentace, aby v důvěřivém dialogu došlo k uzavření a ratifikaci řádné mezinárodní Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolicí o úpravě vzájemných vztahů, jak je tomu ve většině obnovených parlamentních demokracií ve střední Evropě, k právní jistotě a rozvoji vztahu v systému vzájemné spolupráce v oblastech společného zájmu ve službě a prospěchu vše občanů české společnosti.

ThDr. ICLic. Jiří Koníček

(Ilustrační fotografie použity z webu: <https://cesky.radio.cz/pred-30-lety-prijel-do-ceska-papez-jan-pavel-ii-8102292>, <https://temata.rozhlas.cz/navsteva-papeze-benedikta-xvi-v-ceske-republice-8010792>).

Působení církve ve školství v české společnosti a vzdělávání v MSKA

prof. Ladislav Tichý, Th.D.

Referát ke konferenci na téma 30 let svobodného působení církve v české společnosti poskytuje přehled o obnově církevního školství a náhled na vzdělávání v MSKA.

Hlavním posláním církve je hlásat evangelium a posvěcovat věřící. Ale Církev od začátku věděla, že musí mít zájem o celého člověka. K celistvosti člověka patří také jeho vědomosti a jeho celkové vzdělání. To nutně potom vedlo církev rovněž k činnosti ve sféře školství.³⁵ Ve středověku fungovaly katedrální a farní školy. Církev stála také u zrodu univerzit. V naší vlasti to byla nejstarší univerzita ve střední Evropě, založená Karlem IV. v Praze r. 1348.

V Olomouci byla založena univerzita r. 1573 povýšením jezuitské koleje. Od novověku se potom budovaly církevní školy na všech stupních. Ačkoliv stát převzal organizaci školství, především zajištění základního vzdělání, církev se starala o to, aby přispěla ke vzdělávání a ke správné výchově. Proto budovala školství na všech stupních.

Ve 20. století byla tato činnost narušena totalitními režimy. Za 2. světové války to bylo uzavření českých vysokých škol nacisty, což postihlo bohoslovecké fakulty na univerzitách v Praze a v Olomouci, a také rušení středních škol vedených řeholníky. Ještě mnohem větší byl zásah státu proti církvi po nástupu komunistického režimu v r. 1948. Církevní školy byly zestátněny nebo úplně zrušeny. V r. 1950 byly zrušeny bohoslovecké fakulty na univerzitách v Praze a v Olomouci. V Čechách a na Moravě byla ponechána pouze jedna katolická teologická fakulta. Byla v Praze, mimo univerzitu, a byl jí dán název Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta, tedy titul, který měla fakulta v Olomouci ve svazku Univerzity Palackého do r. 1950. V r. 1953 byla fakulta přesunuta z Prahy do Litoměřic v severních Čechách. Tam fakulta fungovala až do r. 1990. Počet studujících bohoslovců byl omezován a celá činnost byla kontrolována státem.

³⁵ O významu a organizaci církevního školství pojednává např. dekret II. vatikánského koncilu „Gravissimum educationis“ (Nesmírný význam výchovy) o křesťanské výchově z 28. 10. 1965.

V r. 1968 v souvislosti s uvolněním za tzv. „pražského jara“ byla snaha obnovit bohosloveckou fakultu v Olomouci. Ale 21. srpen 1968 tuto snahu ohrozil. Po-dařilo se však otevřít v Olomouci fakultu aspoň jako pobočku CMBF v Praze-Litoměřích. Na podzim 1968

začala výuka na fakultě a duchovní výchova v kněžském semináři. Z Litoměřic přišel 2. ročník bohoslovců z Moravy a Slezska a do 1 ročníku byli přijati prakticky všichni zájemci. Zcela novou skutečností byla možnost, aby teologii studovaly také ženy. Bylo jich několik, většina z nich ze Slovenska. Fakulta nebyla ve svazku univerzity. Ale především v první době byly vztahy s Univerzitou Palackého dobré. Bylo to např. v souvislosti s událostmi kolem smrti Jana Palacha pozvání k diskuzím o protestu či stávkce studentů na počátku r. 1969 (bohoslovci slíbili modlitební účast, více nemohli riskovat). Když byl 10. června 1969 v arcibiskupském paláci v Olomouci udělen čestný doktorát teologie spisovateli Dominiku Peckovi, slavnosti se zúčastnili také rektor UP (prof. J. Metelka) a děkan Lékařské fakulty (prof. M. Obručník).³⁶ V r. 1969 mohl nastoupit do Olomouce ještě nový první ročník. Ale záhy se projevila síla normalizace. Ministerstvo kultury nařídilo, že na olomoucké fakultě mohou dostudovat dosavadní studenti, ale další ročníky už nemohou být otevřeny. Olomoucká fakulta tak existovala pouze v letech 1968 až 1974. Potom zůstala jediná katolická teologická fakulta na území dnešní České republiky až do roku 1990 pouze v Litoměřích. Byla pod dozorem státu a přijímání studentů bylo nadále omezováno, např. i nemožností studovat pro ty, kteří už měli jednu vysokou školu. Ale už v roce 1989, byť těsně před Listopadem, bylo už cítit určité uvolnění, a to i ohledně uvedeného omezení. Ovšem 17. listopad 1989 přinesl naprosto jinou atmosféru a nové naděje. Fakulta v Litoměřích dokončila studijní rok 1989-90. Na jaře 1990 byla přijata do svazku Univerzity Karlovy v Praze a pro nový studijní rok se přestěhovala do Prahy. Na podzim 1990 byla obnovena fakulta v Olomouci a 22. října 1990 došlo k slavnostnímu začlenění Cyrilometodějské bohoslovecké fakulty do

³⁶ Viz fotografii s doprovodným textem v: J. FIALA et al., *Univerzita v Olomouci (1573-2009)*, Olomouc: UP v Olomouci, 2009, str. 160.

svazku Univerzity Palackého v Olomouci (v r. 1992 byl její český název změněn na Cyrilo-metodějská teologická fakulta). Na území České republiky jsou v současnosti tři katolické teologické fakulty: Katolická teologická fakulta Karlovy univerzity v Praze, Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci a Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (založená 1991, z církevního hlediska funguje jako diecézní institut). Na Karlově univerzitě v Praze jsou ještě dvě nekatolické fakulty: Evangelická teologická fakulta a Husitská teologická fakulta. Po Listopadu 1989 se mohlo opět začít rozvíjet církevní školství na všech stupních. V současnosti³⁷ např. existuje 30 mateřských škol zřízených římskokatolickou církví (např. Církevní mateřská škola Ovečka v Olomouci upoutává i kolemjdoucí vyhlenými obrázky v oknech). Dále je to 27 základních škol vedených katolickou církví (zřízených biskupstvími nebo řeholními společnostmi). Katolických gymnázií je 19 (také pod patronací diecézí nebo řeholních společností). Vedle toho pak existuje dalších 13 katolických středních škol. Potom je to šest vyšších odborných škol katolické církve a 21 katolických školských zařízení a středisek volného času (z nich je sedm středisek saleziánských). Mezi školská zařízení se také počítají kněžské semináře v Praze a v Olomouci. Z nekatolických církví má relativně vysoký počet škol Českobratrská církev evangelická, celkem 18 (k nim např. patří také Konzervatoř evangelické akademie v Olomouci, která sídlí v bývalém kanovníckém domě na Wurmově ulici č. 13). Pak existuje 24 církevních škol dalších zřizovatelů (např. zřizovatelem Církevní základní a mateřské školy v Třinci je Slezská církev evangelická a.v.). V České republice jsou celkem tři mezinárodní organizace pro křesťanské vzdělávání (z toho dvě katolické).

K rozšiřování vědomostí a ke vzdělávání neslouží pouze školy. Jsou to např. přednášky organizované nejrůznějšími církevními subjekty. Speciální orgán představuje Moravskoslezská křesťanská akademie. Byla založena v roce 1990 (v roce 2020 byl její název změněn na Cyrilometodějská

³⁷ Údaje jsou převzaty z: www.cirkev.cz/skolstvi/skoly [20.02.2021].

křesťanská akademie). Ve vedení Akademie se už vystříhalo několik osob. Od r. 2017 ji vede (s titulem prezident) ThDr. ICLic. Jiří Koníček. Hlavní činnost CMKA spočívá v organizování přednášek, které připravují místní pobočky. Tyto přednášky nabízejí různá témata, od převážně duchovních až po poučné třeba z oblasti zeměpisu, kultury nebo sportu. Ale všechno zapadá do křesťanského pohledu na život. Akademie vydává časopis *Dialog Evropa XXI* (od r. 2017 v plnosti v elektronické podobě). Kromě přednášek se už také např. v Olomouci organizovaly speciální kurzy (např. o českých překladech Bible) pro menší počet účastníků. Také se počítá s vytvořením klubů, kde by bylo možné probírat různé otázky i formou diskuze. Všechno má sloužit rozšíření vzdělání, které přispívá k růstu osobnosti.

Působení církve ve školství i v dalších vzdělávacích institucích je velmi důležité. Ovšem předpokládá velkou zodpovědnost. Ti, kdo jsou předmětem a adresáty vyučování a vzdělávání by se měli nějakým způsobem setkat s Boží dobrotou, která má vyzařovat z těch, kdo vyučují a vzdělávají. Jak by tento cíl mohl být poškozen až zmařen, ukazují případy zneužití studentů či chovanců ve školách či internátech v některých sousedních zemích. Proto učitelé a vychovatelé musejí být ryzími lidmi, v nichž Kristovo evangelium je přítomno v nezkrácené podobě. K tomu mají napomáhat nejen představitelé církve, ale s nimi také další osoby, kteří tvoří vyvolený lid Boží.

Ilustrační fotografie jsou použity z <https://cmtfup30.cz/fotogalerie/> a z archívu CMKA.

Prof. Ladislav Tichý, Th.D. je český římskokatolický teolog, duchovní, kanovník olomoucké metropolitní kapituly a profesor novozákonní biblistiky na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Roku 1992 habilitován na (CMTF UP Olomouc) s účinností od 1. března 1993. V roce 2005 byl jmenován profesorem. V letech 1991 až 1997 byl děkanem fakulty.

Působení církve v ozbrojených složkách

pkl. gšt. ICLic. Mgr. et Mgr. Jaroslav Knichal

Referát ke konferenci k tématu 30 let svobodného působení církev v české společnosti poskytuje historický přehled působení církve v ozbrojených složkách a náhled na roli církve a působení v armádě a organizování služby vojenských kaplanů.

Když mluvíme na téma „30 let svobodného působení církve v české společnosti“, nesmíme zapomenout na ozbrojené složky. Společenskopolitické změny na konci roku 1989 se zákonitým způsobem projevily i v této oblasti. V roce 1990 vydáním branného zákona byla vojákům zaručena svoboda projevu náboženského vyznání, umožněna účast na náboženských obřadech a duchovním z řad státem uznávaných církví byl umožněn vstup do vojenských objektů. Následující text se zaměří na bohatou historii vojenských duchovních (kaplanů) a ukáže nám i obnovenou duchovní službu po roce 1990.

1. Sonda do historie

1.1. Apoštolský polní vikariát

Duchovní doprovázejí vojáky od nepaměti. Nedílnou součástí struktury armády na našem území začali být polní kuráti od 18. století. Před první světovou válkou jich sloužilo v rakousko-uherské armádě téměř dvě stě. V ozbrojených silách mocnářství vedle sebe působili duchovní vyznání římskokatolického, řeckokatolického, pravoslavného, evangelického, židovského a muslimského. Všem těmto mužům „velel“ apoštolský polní vikář se sídlem ve Vídni (Apoštolský polní vikariát vznikl v roce 1773 za účelem vedení vojenské duchovní správy). Posledním polním vikářem byl vojenský biskup slovenské národnosti monsignore Emmerich Bielik. Jím vedení vojenští duchovní obětavě a s nasazením vlastních životů putovali se „svými“ vojáky peklem válečných bojišť. Neúnavně jim sloužili v zákopech i v zázemí nejen bohoslužbami a svátostmi, ale posilovali a povzbuzovali je promluvy a rozhovory. Rovněž navštěvovali nemocné v lazaretech, kde jim často posloužili výslovně prakticky, když za vojáky napsali dopis blízkým nebo třeba pomohli sepsat poslední vůli. Velmi často pomáhali zdravotnímu personálu při péči o raněné a nemocné. Důležitou částí jejich práce bylo vedení vojenských matrik a starost o vojenské hroby.

1.2. Vojenští duchovní po vzniku republiky

Dne 28. října 1918 vznikla Československá republika a s ní i její armáda. Formování československé branné moci po rozpadu rakousko-uherské monarchie bylo velmi obtížné. Duchovní služba se v této přechodné době vykonávala u jednotlivých armádních útvarů individuálně. Nicméně díky neúnavnému nasazení vojenských duchovních, tedy bývalých c. a k. polních kurátů, vznikla na dočasném Ministerstvu národní obrany duchovní správa, která se v průběhu necelého roku stabilizovala.

Vojenští duchovní konali pro vojáky bohoslužby, pečovali o jejich náboženskou a mravní výchovu a o přípravu důstojníků duchovní služby. Duchovní nadále vedli vojenské matriky a pečovali o válečné vojenské hroby a kostely. Na Ministerstvu národní obrany (MNO) byl ustanoven řídicí orgán duchovní služby, nejznámější pod názvem 6. oddělení (duchovní) I. všeobecně vojenského odboru MNO (6/I. oddělení). V jeho podřízenosti byly ustanoveny tři skupiny podle vyznání – římskokatolická, evangelická a v roce 1922 skupina církve československé. Jednotliví vojenští duchovní byli přiděleni na zemská vojenská velitelství, divizní velitelství a velitelství horských brigád, dále pak k velitelstvím pěších pluků a k vojenským nemocnicím.

Vrcholným představitelem duchovní služby v přechodném období po říjnu 1918 byl Msgre Antonín Voneš. Po něm v roce 1923 nastoupil Msgre ThDr. Josef Bombera. Ten duchovní službu vedl až do roku 1925, kdy ji po něm převzal Msgre Ignác Hynek Medek. V lednu roku 1935 byl penzionován a na jeho místo nastoupil Msgre Methoděj Kubáň. Medek a Kubáň dosáhli generálské hodnosti. V druhé polovině 30. let byla katolická duchovní služba právně upravena. Apoštolský stolec nejprve pověřil svými správními akty z let 1933 a 1934 arcibiskupa pražského a primase českého ThDr. Karla Kašpara úřadem armádního ordináře nad katolíky v československé branné moci. Ten ke dni 1. února 1935 jmenoval svým generálním vikářem Msgre Methoděje Kubáně. V roce 1938 byl vydán armádní služební předpis A-XI-1 "Duchovní služba v míru a za branné pohotovosti státu".³⁸ Kubáňovi připadl smutný úkol ukončit činnost duchovní služby po okupaci Československa. Duchovní služba byla kompletně likvidována ke dni 31. července 1939.

³⁸ STEHLÍK, Eduard. Páter Method. Životní příběh generála duchovní služby Msgre Methoděje Kubáně. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informací a služeb, 2006, s. 96-97.

Msgre Methoděj Kubáň byl po okupaci Československa 15. března 1938 nucen provést ukončení duchovní služby. Sám byl převelen na Ministerstvo vnitra a zapojil se do protinacistického odboje v řadách organizace Obrana národa.³⁹ V roce 1940 byl zatčen gestapem, odsouzen na 13 měsíců k trestu odnětí svobody za údajnou urážku německé branné moci. Po odpykání trestu nebyl propuštěn, ale přes pankráckou věznici a terezínskou Malou pevnost byl odeslán do koncentračního tábora Dachau. Tady umírá na následky týrání 5. března 1942.⁴⁰

Ve druhé světové válce se mnoho vojenských kaplanů s nasazením života zapojilo do odboje i do pomoci rodinám vojáků. Někteří doprovázeli vojáky po bojištích Evropy a Blízkého východu. Po osvobození se vrátili s vojáky zpět do vlasti.

1.3. Znovuobnovení duchovní služby po II. světové válce

Na podzim roku 1945 prezident republiky dr. Edvard Beneš rozhodl o zachování kontinuity nově vzniklé armády s duchem a tradicí armády předválečné. Tím byl v březnu 1946 dán základ pro obnovení činnosti vojenských duchovních v původním rozsahu i obsahu jejich služby. Řídícím orgánem bylo 6. oddělení (duchovní) I. všeobecně vojenského odboru Ministerstva národní obrany, které vedl pplk. duch. Jaroslav Janák. V rámci duchovního oddělení vznikla skupina katolická, evangelická, skupina církve československé a od roku 1947 i skupina církve pravoslavné. Nicméně vzhledem k politickému vývoji počet vojenských duchovních postupně klesal ze 42 v roce 1946 až na 11 v roce 1949. Hlavní zaměření činnosti vojenských duchovních v poválečných letech spočívalo ve starosti o válečné hroby na území republiky. Zajišťovali plnění náboženských povinností vojáků v souladu s výkonem vojenské služby a sloužili jim církevními úkony, jako byly křest, svatba, zaopatřování či pohřeb. Rovněž obstarávali nábožensko-mravní výchovu a vedli vojenské matriky. Důležitá byla i správa vojenských kostelů a kaplí a nezapomínalo se ani na výchovu nových vojenských duchovních. Důstojníci duchovní služby navštěvovali nemocné ve vojenských nemocnicích a poskytovali jim jak duchovní útěchu, tak i radu či pomoc.

Únorové události roku 1948 snahy o navázání na předválečnou práci se zastavily a pro vojenské kaplany už v armádě nebylo místo.

³⁹ Ibid. s. 122.

⁴⁰ TRETERA, Jiří Rajmund a HORÁK, Záboj. Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, s. 201-202.

2. Novodobá duchovní služba

2.1. Hledání cesty k obnově

V roce 1990 existovala na ministerstvu obrany skupina odborníků, která měla zpracovat koncepci přeměny komunistické armády na armádu demokratického státu. Byl do ní zařazen též PhDr. František Pavel Novotný,

kteřý měl na starosti oblast duchovní služby. Chápal zavedení duchovní služby v armádě jako součást transformačních přeměn.

„Jedním ze základních důvodů potřeby duchovní služby je, že příslušníci ozbrojených sil mají v rukou zbraně a jsou organizováni, a tím více vystaveni selhání a zneužití svého postavení. Při nasazení do bojových operací jsou navíc v situacích, které mohou být v rozporu s jejich

svědomím a přesvědčením. V prosinci 1989 požádala skupina věřících ministra obrany obnovit v armádě náboženské svobody, aby duchovní mohli vstupovat do vojenských objektů a poskytovat vojákům duchovní služby. K uzákonění této možnosti došlo v polovině března 1990. Vojenské knihovny byly obohaceny o náboženskou literaturu. Duchovní péče se stala součástí systému sociálních a humanitních služeb a zaměřila se na všechny problémy vojáků v základní službě i vojenských profesionálů a jejich rodin.“⁴¹ Roli kaplanů F. P. Novotný často charakterizoval tak, že vojenský kaplan se stává důvěrným přítelem a poradcem v mnoha složitých životních situacích, které prožívají lidé v uniformě. Úlohou kaplanů v armádách demokratických států není šířit víru, ale citlivě pomáhat všem – bez ohledu na jejich víru a světový názor – překonávat životní obtíže a napomáhat jejich kulturnímu a duchovnímu rozvoji.

Od roku 1992 působil v Praze kaplan letectva USA českého původu pplk. Josef Šupa, jehož úkolem bylo pomoci při humanizaci vojenské služby. Formou seminářů na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze se pplk. Šupa snažil budoucím duchovním přiblížit službu vojenských kaplanů.

⁴¹ 15 let duchovní služby v AČR, *Vojenské rozhledy* 2/2011, s. 186–189.

V roce 1994 oslovil ministr obrany Vilém Holáň Ekumenickou radu církví, aby jmenovala své zástupce do pracovní skupiny pro koncepci „humanitární služby“ v armádě. Těmi se stali Milan Matyáš, Jaromír Dus a Jan Kašper. Později vznikla komise Ekumenické rady církví pro spolupráci církví s Armádou České republiky. Jejím členem byl i brněnský biskup Vojtěch Cikrle pověřený Českou biskupskou konferencí.

Od 1. ledna 1996 byla zřízena humanitní služba, její součástí měla být i duchovní služba. Vznikla dvě místa pro duchovní. Prioritou bylo vyslání kaplana s vojáky do zahraniční mise v Bosně.

Nabídku zhostit se tohoto úkolu přijal římskokatolický kněz Tomáš Holub. Po zdravotních testech a společném cvičení odjel v létě 1996 s vojáky do Bosny a Hercegoviny. Po návratu v roce 1997 se stal spolu s Jaromírem Dusem zaměstnancem ministerstva obrany. Jejich úkolem bylo připravit podklady pro vznik duchovní služby v armádě.

Pozitivní zkušenosti vojáků z mise s kaplanem Holubem byly impulzem pro účast dalších duchovních v navazujících rotacích. Zahraničních misí se v letech 1997 až 1998 postupně zúčastnili Bohuslav Švehla, Jan Asszonyi a Jiří Rous. Ti se po misi vrátili k činnosti ve svých církvích a v armádě již nepůsobili.

Můžeme říci, že od počátku devadesátých let si církve uvědomovaly, že by bylo dobré obnovit činnost duchovních v armádě. Tradice vojenských kaplanů byla přerušena již příliš dlouho na to, aby bylo možné na ni jednoduše navázat. Zástupci církví hledali možnost jak být vojákům nablízku. Inspirovali se zkušenostmi vojenských kaplanů v zahraničních armádách. V únoru 1997 se zúčastnili konference hlavních kaplanů NATO, která se konala v Praze. V té době již probíhala intenzivní jednání o konkrétní podobě této služby v našich podmínkách. Církve se shodly na dvou základních principech: duchovní služba bude ekumenická (společná pro všechny zapojené křesťanské církve) a nebude mít misijní charakter (nebude se snažit získávat nové věřící).

2.2. Myšlenka obnovy se zrealizovala

V roce 1997 Jaromír Dus, farář Českobratrské církve evangelické a Tomáš Holub, římskokatolický kněz byli pověřeni k tomu, aby formulovali odpověď českých křesťanů na výzvy rezortu Ministerstva obrany žádající o spolupráci ve věcech duchovní péče o své příslušníky, a aby navrhli a dojednali její podobu. Jejich nezměrné úsilí, popsané v knize vzpomínek „Hledání cesty“, vedlo nakonec ke zřízení Duchovní služby v rezortu obrany a k jejímu ustavení těmito dokumenty z 3. června 1998:

- Smlouva mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v rezortu ministerstva obrany;
- Dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem obrany, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví o duchovní službě v rezortu ministerstva obrany;
- Rozkaz ministra obrany České republiky č. 19/1998 – Zřízení duchovní služby v rezortu Ministerstva obrany.

2.3. Začleňování kaplanů do struktury armády

Od roku 1998 do roku 2004 se počítalo především se službou kaplanů vojákům základní služby a doprovázením vojáků z povolání na zahraničních misích.

Kaplan vstupoval do armády zpravidla na dobu čtyř až šesti let, aby neztratil schopnost „myslet nevojensky“, zůstal citlivým barometrem pro rozpoznání problematických momentů v armádě a mohl být přínosem pro své velitele. Časem se ukázalo, že bude vhodné prodloužit dobu služby kaplana, aby se zúročily jeho zkušenosti a porozumění specifickému prostředí armády. I proto se délka jejich služby postupně prodloužila přibližně na dvojnásobek. Kaplani byli nejprve na úrovni brigády a měli být k dispozici pro všechny podřízené složky. Nejdříve byla obsazena 4. brigáda rychlého nasazení v Havlíčkově Brodě kaplanem Tomášem Holubem. Následovalo zajištění služby u 2. mechanizované brigády s velením v Písku kaplanem Miloslavem Kloubkem z Církve bratrské. Pod tuto brigádu patřilo tehdy na 4 500 vojáků. Třetím kaplanem byl v roce 1999 římskokatolický kněz Ivan Havlíček přidělený k výcvikové základně ve Velké Hleďsebi.

Ve stejném roce se začala formovat hierarchická struktura Duchovní služby AČR. Tomáš Holub se stal hlavním kaplanem přímo podřízeným náčelníkovi Generálního štábu AČR. Do konce roku 1999 se počet kaplanů v armádě zvýšil na sedm a dále postupně narůstal. Tak bylo možné umístit je na vybraných praporech a u specializovaných jednotek, a tím učinit jejich službu dostupnější pro vojáky.

Po profesionalizaci armády v roce 2005 se zájem vojáků o službu vojenských kaplanů nikterak nesnížil. Dnes jsou samozřejmě součástí ozbrojených sil. Slouží na úrovni praporů 4. brigády rychlého nasazení i 7. mechanizované brigády, jsou na leteckých základnách, u Vojenské policie, Hradní stráže, ale i na Univerzitě obrany Brno či v Ústřední vojenské nemocnici v Praze.

2.4. Služba vojenského kaplana

Všichni lidé, které za účelem společného úsilí o bezpečí České republiky sdružuje ministerstvo obrany, jsou lidské bytosti v plné míře obdařené vůlí a schopností samostatně hledat, nacházet a pořádat svůj individuální postoj k veškerým skutečnostem, danostem a situacím a schopností i potřebou je individuálně i společně prožívat. Toto prožívání, které probíhá především v emocionálních, duchovních, etických/morálních a sociálních obzorech lidské osobnosti, je nevynucené, nevynutitelné a ve své podstatě nepotlačitelné. Zvlášť vojenská služba přivádí člověka do duchovně či eticky komplikovaných či mezních situací. Existence rezortní duchovní služby je zárukou svépomocné schopnosti rezortu ministerstva obrany adekvátním způsobem, s podrobným zřetelem ke specifickým okolnostem vojenské služby a ke zvláštním nárokům kladeným na vojáka, vytvářet prostor, jak pro jedince, tak pro kolektiv, k svobodnému hledání, nacházení a rozvíjení vlastní identity, k sebereflexi, k vyjádření nebo sdílení osobní situace a jejímu prožívání.

Na jedné straně je služba vojenského kaplana založena na poskytování nekategorizované asistence člověka člověku, na prokazování nezištné vnímavosti pro radosti nebo těžkosti pramenící z osobního nebo služebního života, a to za obecně přijatého předpokladu, že komunikace s vojenským kaplanem se děje v důvěrné rovině a není principiálně určena k dalším (např. analytickým) účelům.

Na druhé straně služba vojenského kaplana spočívá v odborné podpoře rozvoje duchovního a etického potenciálu přirozeně existujícího uvnitř kolektivů a vojenských jednotek, a to jeho trvalou přítomností uvnitř těchto kolektivů.

Ke všem příslušníkům rezortu a jejich rodinám směřuje prostřednictvím vojenských kaplanů univerzálně pojatá nabídka duchovní služby, jejíž kontext, forma a obsah nejsou nutně náboženské; služby, která respektuje individuální duchovní zakotvení, osobní názory nebo ovzduší v kolektivu či jednotce.

2.5. Specifické formy služby vojenského kaplana

Formou dlouhodobé, stálé a osobní přítomnosti vojenského kaplana uprostřed vojenského kolektivu ztělesňovat trvale přítomnou nabídku širace míněné duchovní služby směřovanou ke všem příslušníkům rezortu ministerstva obrany a jejich rodinám (služba přítomnosti), k níž má každý právo ji pro sebe vyžádat, přijmout nebo odmítnout.

- Podporovat velitele v jejich odpovědnosti za lidský rozměr života a služby vojáků a za všestranný rozvoj vztahu k lidským (individuálním i společným) hodnotám.
- Být poradcem velitele v oblasti vojenské etiky a mezilidských vztahů.
- Účinně a adekvátně asistovat při mimořádných situacích.
- Navštěvovat rodiny pozůstalé po vojácích, kteří přišli o život při výkonu služby.
- Dlouhodobě asistovat vážně zraněným vojákům a jejich rodinám.

- Nabízet, navrhnout a koordinovat formy vypořádání se kolektivu se slavnostními a smutečnými okamžiky a událostmi a zabezpečovat jejich uskutečnění.
- Provádět průpravu v oblasti vojenské etiky.
- Pořádat semináře a diskuse k hodnotám společným pro vojáky AČR, hodnotám vyznávaným a chráněným Českou republikou společně s občany, ke kterým se Česká republika, jako celek, trvale hlásí.
- Pořádat semináře s adekvátními historicko-kulturními tématy, především před výjezdem jednotky do zahraniční operace.
- Organizovat setkání rodin příslušníků rezortu, a to především před odjezdem a po návratu z nasazení v zahraniční operaci.
- Provozovat Pastorační centrum Duchovní služby AČR, jako místo pro služební i volnočasové setkávání vojenských kaplanů s vojáky a jejich rodinami.
- Nabízet odborný náhled na záležitosti přímo související s mezilidskými vztahy.

- Zabezpečovat pozornost rezortu ministerstva obrany k aktuálním záležitostem vznikajícím v rámci kolektivu rezortu, v současné společnosti nebo ve světovém dění, které mají svou etickou rovinu nebo důsledky, jež mohou mít přímou souvislost se službou příslušníků rezortu.

- Zabezpečovat, rozvíjet a koordinovat komunikaci rezortu s náboženskými subjekty.

Služba „skryté“ modlitby, která stojí navenek jako nedůležitá součást, nicméně zcela zásadně vytváří duchovní zázemí pro aktivní službu mezi vojáky. To vyplývá i ze slov sv. Pavla Galaťanům: Jeden druhého břemena neste, a tak naplníte Kristův zákon (Gal 6, 2). Toto je základní podstata služby vojenských kaplanů: služba každému člověku s jeho radostmi i starostmi (srov. Gaudium et spes 1).

2.6. Etické semináře

Velmi důležitou náplní služby vojenského kaplana je příprava a organizace tzv. etických seminářů. Etické otázky související s vojenskou službou jsou dány zcela specifickým prostředím armády, které člověka výrazně ovlivňuje a formuje/deformuje jeho osobnost. Profesionální voják je člověkem, který se svobodně zřiká některých občanských práv a svobod. Je ve služebním poměru vůči České republice. Je si vědom faktu, že může být nasazen podle potřeb společnosti. Přesto, či právě proto, je nutná péče o lidskou důstojnost vojáků, o jejich rozvoj a kvalitu jejich mezilidských vztahů. Nejde jen o to, aby voják efektivně „fungoval“, ale o jeho lidství.

Tyto semináře jsou vedeny Duchovní službou AČR v jejím Pastoračním centru v Lulči u Vyškova. V současné době již etické semináře probíhají i u jiných jednotek, které mají svého kaplana. Své místo mají semináře také u jednotek, které vyjíždějí do zahraničních operací.

Duchovní služba používá formy a metody „zážitkové pedagogiky“. Ta umožňuje vtažení účastníků do problému, který je dále diskutován a následně uzavřen zobecněním. Důraz je položen na otevřenost diskuse bez oficiálních proklamací a na propojení s praxí života na útvarech a v zahraničních misích. Velká pozornost je věnována jak začlenění etiky do funkčního systému, který vyžaduje specifické nastavení hodnotového rámce, tak i do ryze osobního postoje, který se může s těmi systémovými dostávat do konfliktu. Efektivita takto získaných poznatků a závěrů bývá mnohem vyšší než u forem standardní přednášky nebo prezentace, na které jsou vojáci zvyklí.

2.7. Vojenský kostel a kaple

V minulosti byly součástí kasáren vojenské kaple a velké vojenské posádky měly dokonce vlastní kostely. Vojáci se zde účastnili bohoslužeb, uzavírali manželství a nechávali křtít své děti. A také odtud vyprovázeli své kolegy na poslední cestu. V současné době vojákům slouží jeden vojenský kostel a několik vojenských kaplí.

Kostel sv. Jana Nepomuckého v Praze na Hradčanech je barokní skvost stavitele Kiliána Ignáce Dientzenhofera vyzdobený freskami Václava Vavřince Reinera. Byl součástí kláštera voršilek, po jeho zrušení se stal v roce 1864 evangelickým kostelem pražské posádky a v roce 1902 katolickým kostelem kadetní školy. Na svou vojenskou historii přerušenu po únoru 1948 opět navázal v roce 2001. Tehdy se z rozhodnutí pražského arcibiskupa kardinála Miloslava Vlka stal opět vojenským kostelem. Dnes je místem pravidelných modliteb za mír, za padlé a zemřelé vojáky. Připomínají se zde váleční veteráni a probíhají zde setkání k významným událostem z naší historie. Vojenský kostel je také místem pro běžné církevní obřady, pravidelné bohoslužby, ale i svatby či křty. Konají se zde koncerty a další kulturní události.

S výjimkou vojenské kaple sv. Barbory v Hranicích, která byla postavena spolu s kasárnami v 19. století, byly vojenské kaple budovány až v posledních letech. Díky tomu mohou vystihovat atmosféru konkrétní jednotky. V Bechyni je interiér vyzdoben symboly, které mají vztah k práci ženistů (lod', hořící keř). Žatecká kaple je důstojným místem připomínajícím jména padlých příslušníků 4. brigády rychlého nasazení. Fotografie ve vyškovské kapli zobrazují utrpení v místech, kde naši vojáci působili. Tábořská kaple sv. Václava odkazuje na čestný název 42. mechanizovaného praporu „Svatováclavský“. V Ústřední vojenské nemocnici v Praze najdeme kapli, jejíž výzdoba je inspirována biblickým příběhem o Samaritánu pečujícím o zraněného bližního. Šikovnost a zručnost našich vojáků bylo možné obdivovat v kapli na základně Šajkovac v Kosovu, kterou si ve svém volném čase sami zhotovili a vyzdobili řezbami.

Závěr

Duchovní služba v resortu obrany má bohaté kořeny. Tuto službu konají křesťanské církve v mimořádné ekumenické spolupráci. Vojenští duchovní přinášejí do vojenského prostředí hodnotový základ pro službu, která nasazení a oběť pro vlast a pro druhé nezbytně potřebuje. Služba

vojenského kaplana vyžaduje odvahu a sílu, která opouští liturgický prostor a vstupuje do světa. Závěr zakončí text Martina Flosmana, který se věnoval historii vojenské duchovní služby a vojenským kaplanům a na konci svých publikací shrnul jejich charakteristiku těmito slovy: „V naprosté většině případů vojenští duchovní své poslání naplnili a naplňují beze zbytku. Pevný rámec jejich práce, který byl a je určován platnými vojenskými předpisy, svým životem a službou mnohdy přesahují. Velitelé vysoce hodnotí jejich vzdělání, smysl pro povinnost, pastorační aktivity, vlastenectví a vysoce morální a povahové vlastnosti.“⁴²

Ilustrační fotografie použity z <https://www.mocr.army.cz/scripts/>

plk. gšt. ICLic. Mgr. et Mgr. Jaroslav Knichal (* 1976)

Absolvoval Cyrilometodějskou teologickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, kterou ukončil v roce 2000. V roce 2001 byl vysvěcen na kněze v olomoucké katedrále. Do služby vojenského kaplana nastoupil v roce 2003. Nejprve k 7. mechanizované brigádě do Kroměříže a následně do Hranic. Dalším místem bylo Velitelství společných sil v Olomouci (2007-2012) a v roce 2012 nastoupil na Společné operační centrum do Prahy. V letech 2012–2016 absolvoval distanční postgraduální studium církevního práva na Katolické univerzitě Jana Pavla II. v Lublinu. V letech 2017-2018 na Univerzitě obrany v Brně absolvoval kurz Generálního štábu. Dne 1. června 2015 byl ministrem obrany jmenován hlavním kaplanem a dne 29. září 2015 ve vojenském kostele sv. Jana Nepomuckého v Praze-Hradčanech slavnostně uveden do této funkce.

⁴² FLOSMAN, Martin. S orlem i lvem, 2. díl. Příběhy českých vojenských duchovních v dramatickém 20. století. Praha: Epocha, 2019, s. 474.

Působení církve ve zdravotnictví v ČR

Mons. Bohumír Vitásek

Referát ke konferenci k tématu 30 let svobodného působení církve v české společnosti poskytuje přehled o působení církve ve zdravotnictví a organizaci služby nemocničních kaplanů v ČR.

Nemocným doma i v nemocnicích vždy sloužili kněží. Přicházeli, aby sloužili nemocným svátostmi. V době totality bylo pro kněze často náročné se do nemocnic vůbec dostat, a že by byl někdo ustanoven nemocničním kaplanem (NK), to bylo naprosto vyloučeno.

Po změně režimu v r. 1989 byli ustanoveni kaplani ve vězeňské službě (1998) a vojenští kaplani (1998), ale v nemocnicích (i sociálních zařízeních) zůstávala služba stále na kněžích z farností.

Dne 20. 11. 2006 byla uzavřena Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí (ČBK) a Ekumenickou radou církví v České republice (ERC). Záleželo na benevolenci ředitelství jednotlivých nemocnic, zda na základě této Dohody nemocničního kaplana přijmou a budou jej financovat. Nemocnice jsou, jak známo, zřizovány různými subjekty, např. krajskými či městskými úřady, soukromými majiteli. V letech 2011 a 2019 byly uzavřeny dodatky k této Dohodě, ve kterých byly stanoveny dočasné výjimky, týkající se vzdělání potřebného k této službě. V r. 2017 vydalo Ministerstvo zdravotnictví České republiky (MZČR) Metodický pokyn o duchovní péči v lůžkových zařízeních poskytovatelů zdravotní péče. 11. 7. 2019 je pak datována Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví mezi MZČR, ERC a ČBK. Dodatky, Metodický pokyn z ministerstva a posléze trojstranná dohoda jsou výsledkem dlouhodobého a cílevědomého úsilí členů Katolické asociace nemocničních kaplanů (KANK) a Rady pro zdravotnictví při ČBK ve spolupráci s obdobnou radou ERC a Asociací nemocničních kaplanů (ANK), sdružující NK převážně protestantských denominací.

Nemocničním kaplanem se rozumí osoba (muž nebo žena), která poskytuje duchovní péči pacientům, personálu a návštěvníkům, řídí práci dobrovolníků v oblasti duchovní péče a zajišťuje kontakt s duchovními ostatních církví podle přání pacienta.

Dobrovolníkem se rozumí osoba (muž nebo žena), která se ve svém volném čase podílí na duchovní péči o nemocné pod vedením nemocničního kaplana.

Osoby, vyslané podle této dohody církvemi, musí splňovat kvalifikační předpoklady uvedené v této dohodě, a dodržovat etický kodex, který je

součástí této dohody.

Nemocniční kaplan/ka nabízí osobní rozhovory, lidskou blízkost a doprovázení v době nemoci, hledání naděje, smyslu nemoci a utrpení, četbu z Bible, společnou modlitbu. Přináší Eucharistii a zprostředkovává návštěvu katolického kněze a duchovních jiných křesťanských církví registrovaných v ČR. Je průvodcem při ztrátě blízkého člověka. Věnuje se i zdravotnickému personálu a příbuzným pacientů.

NK spolupracuje úzce s kněžími příslušného děkanátu, v Arcidiecézi olomoucké je spolupracovníkem děkana.

K 31. 12. 2020 v Arcidiecézi olomoucké působilo

- 32 nemocničních kaplanů, z toho 1 kněz, 6 trvalých jáhnů, 7 řeholních sester a 18 laiků (11 žen a 7 mužů)
- v 21 nemocnicích, 2 psychiatrických léčebnách, 2 hospicích a 1 domově pro seniory
- Mimoto v těchto zařízeních nemocničním kaplanů pomáhalo 31 dobrovolníků v pastorační péči

Tito nemocniční kaplani

- poskytli 21 072 intervencí / návštěv (1 intervence je v rozsahu 5 – 30 min.) 15 268 hospitalizovaným pacientům,
- uskutečnili 9 557 kontaktů / krátkých návštěv (1 kontakt trvá do 5 min.) u hospitalizovaných pacientů,
- podali 7 554 Eucharistií
- 1 631krát kontaktovali kněze za účelem poskytnutí svátostí (mnozí nemocní si sami volají kněze ze své domovské farnosti).
- Kromě toho se věnovali ambulantním pacientům, příbuzným a blízkým, pozůstalým, zdravotníkům.
- V některých nemocnicích se stali členy multidisciplinárních týmu v paliativní péči.

Během pandemie koronaviru někteří nemocniční kaplani pomáhali zdravotníkům jako pomocný personál při ošetřování pacientů s nemocí COVID-19 nebo na odběrovém místě na COVID-19. Pokud jiní měli nemocnicí zakázaný vstup na COVID oddělení, používali ke komunikaci s pacienty tablety a mobily. Mnozí nemocniční kaplani sami prodělali toto onemocnění.

V rámci Arcibiskupství olomouckého působí Centrum pro pastorační nemocných a JSME BLÍZKO VÁM – Institut klinické pastorační péče, které koordinují pastorační péči ve zdravotnictví, zajišťuje zajištění vzdělání NK a dobrovolníků, vydává potřebné materiály pro působení NK a dobrovolníků, informuje veřejnost.

Nemocným vždy sloužily řeholnice a řeholníci, jejichž kongregace mají tělesnou i duchovní péči o nemocné jako své poslání. Jejich působení bylo zamezeno komunistickým režimem, který je nechával zvláště na nejtěžších místech působení, dokud nebyl schopen zajistit civilní náhradu.

Nemám celkový přehled o tom, kde a za jakých podmínek dnes v ČR působí. Vím jen o boromejkách v Praze pod Petřínem a v Řepích a vincentkách v Kroměříži. Milosrdní bratři provozují nemocnice v Brně a Vizovicích.

Po devětaosmdesátém působily jako zdravotní sestry na jednom oddělení ve Fakultní nemocnici Olomouc opavské františkánky, dodnes ve zdravotnictví působí na různých místech jednotlivé řeholnice.

Mons. Bohumír Vitásek, biskupský delegát pro pastorační nemocných, prezident Arcidiecézní charity Olomouc. 1975–1980 absolvoval Cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu Litoměřice. 2016 absolvent kvalifikačního kurzu nemocniční kaplan na UP, člen Katolické asociace nemocničních kaplanů, předseda správní rady Institutu *Jsme blízko Vám*, z.ú., člen Rady pro zdravotnictví při ČBK.

Charitní působení a obnova charitního díla ve svobodné společnosti

PhDr. Petr Prinz

Referát ke konferenci k tématu 30 let svobodného působení církví v české společnosti obsahuje historický nástin činnosti Charit a současné působení a rozvoj charitního díla a služeb v ČR.

Úvod

Po násilné přestávce v činnosti Charit, které byly paralyzovány krátce po komunistickém puči v roce 1948, znamenal rok 1989 novou příležitost k obnově. Církev tuto příležitost využila velmi dobře. Činnost církve navíc byla a je v této oblasti vítána i ze strany veřejných činitelů a společnosti. Charita má těžký úkol: rozkročit se a žít mezi lidmi tohoto světa a jim soužit, ale přitom kořenit v prostředí církve a do něho se vracet. To je oblast, která jistě není jednoduchá a přináší i některé nezdary. Spolkový duch, který panoval v období první poloviny 20. století, se při obnově nestal samozřejmou součástí nové struktury.

Přesto se domnívám, že Charity můžeme považovat nejen za v borné poskytovatele sociální, zdravotní i humanitární pomoci, ale především za zdroj hodnot pro naši společnost a někdy i pro církve.

V následujících řádcích krátce popíšu situaci související s obnovou, hodnotové ukotvení Charit a smysl jejich postavení v církvi i společnosti.

Vývoj a postavení charitních sociálních služeb v 90. letech⁴³

Naprostou většinu charitních aktivit tvoří sociální služby, ty se v naší společnosti po společenských změnách souvisejících s pádem komunismu rozvíjely bez právního rámce. Po zásadních politických změnách v roce 1989 se stále více ukazovala intenzivní potřeba redefinování rámců sociálních služeb a celého systému sociální péče, jehož novým prvkem bylo fungování charit, občanských sdružení a následně i obecně prospěšných společností. Jejich role v té době byla nová a procházely překotným vývojem. Oproti tomu vývoj na poli velkých státních institucí se příliš nekonal.

43 PRINZ, Petr. Právní a společenské postavení katolických charit v České republice od r. 1990. Olomouc, 2006. 75 str. Diplomová práce na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Vedoucí práce lic. Damián Němec, dr. – upraveno.

Až na výjimky, kterými byly organizace měnící se podle nejnovějších trendů, fungoval státní systém bez větších změn.

a) Společenská situace

Jsou příležitosti, které se často neopakují. To můžeme říct právě o situaci po pádu totality. Začátek devadesátých let, dalo by se říct „privatizační období“, umožnil raketový start kromě charity i mnoha dalším křesťanským i jiným neziskovým organizacím (Diakonie, Armáda Spásy, Naděje a řada občanských sdružení). S nadsázkou řečeno probíhala privatizace i na poli pomoci druhým, provázena byla množstvím inovací. Otevřenost společnosti a především nedostatek mnoha služeb, na něž socialistické zřízení nemyslelo, nejen že umožnil, ale přímo vyzýval k zaplnění děr sociální sítě. Před rokem 1989 bylo těžiště sociálních služeb ve velkých ústavech sociální péče a domovech důchodců. Charita významně přispěla k rozbourání monopolu a rychle ustavila doslova nový systém sociálních služeb, které rostly jako houby po dešti navzdory legislativní nepřipravenosti nebo nejasnosti grantových systémů. Před společností vyvstaly nové problémy jako bezdomovectví, drogy a nezaměstnanost. Standardní služby vycházející navíc z totalitních zákonů a ministerských vyhlášek (platných mimochodem do roku 2006) neuměly reagovat na někdy dramaticky se rozvíjející potíže. Síť služeb pro bezdomovce nebo drogově závislé vznikla v zásadě pouze jako reakce občanské společnosti a v některých výjimečných případech jako aktivita osvěcených obecních samospráv. Postupně se nárůst počtu služeb stabilizoval. Organizace směřovaly k rozvoji kvality. Neubráním se myšlence, že právě tento sektor, zastupující často „občanskou společnost“, byl a je nositelem etiky a hodnot, které z oblasti sociálních služeb zasahují i do dalších oblastí.

b) Majetková situace

Majetková situace v počátcích nebyla dobrá, organizace téměř ničím nedisponovaly. Můžeme vysledovat některé základní zdroje v získání majetku. V některých lokalitách posloužil jako základní zázemí majetek Charit získaný **z restitučních nároků** (především formou individuálních žalob). Jednalo se o majetek farností nebo i Charit, který byl zabaven po nástupu komunismu. Oproti tomu však bylo nutné řešit situaci státních zařízení, které sídlily v objektech patřících především církevním institucím po první vlně restitucí na začátku 90. let. V podstatě se jednalo o pozitivní stimul,

který některé služby přesunul do důstojnějšího, nového prostředí, protože bylo nutné pro ně zázemí vybudovat tzv. na zelené louce⁴⁴.

Některé objekty získaly Charity **od místních samospráv** (obcí a měst). Důležitým způsobem získání zázemí byly (a jsou dodnes) **dlouhodobé nájemy prostor**.⁴⁵ U řady organizací, i když zde nemůžeme mluvit o získání majetku, došlo k přijetí tzv. **role provozovatele služeb**. Majitelem objektu je zpravidla obec, která ho předá charitě, aby v něm poskytovala své služby (často jsou to domovy pokojného stáří). Některé organizace se pro svou potřebu rozhodly **zakoupit objekty**. Někdy na ně přispěli sponzoři a dárci, levnější z nich pak bylo třeba rekonstruovat. Časem se začaly objevovat i nemovitosti jako **odkazy z dědictví**.

Vybavení jednotlivých nových služeb se zpočátku realizovalo především ze **zahraničních zdrojů** (z Německa, Rakouska, Nizozemí, Francie, USA a řady dalších zemí). Po pádu totality projevily demokratické země západní Evropy a Severní Ameriky zájem o situaci u nás. Obzvláště církevní instituce, které nemohly být v kontaktu s místními církvemi za železnou oponou, se setkávaly s podporou a pomocí, bez níž by start mnoha aktivit nebyl vůbec možný. Časem (na přelomu století) se ekonomická pomoc stále více přesouvala do méně rozvinutých zemí a v současnosti se nás téměř netýká. Naopak jsme se stali zemí, která pomoc chudším zemím poskytuje.

Nemalou měrou se podílely na realizaci mnoha služeb **okresní úřady a obce**. Často byly právě tyto úřady iniciátory vzniku nových služeb a dále pomáhaly jejich rozvoji. Postupně se do financování sociálních služeb zapojovala ministerstva, především **MPSV**. Zpočátku nebyly systémy financování hlouběji propracované. Ke konci devadesátých let však byla grantová schémata stále více provázena přísnými podmínkami. Postupně se k nám dostávaly **evropské zdroje**. Po vstupu ČR do EU jejich význam a objem prudce vzrostl. Požadavky na projekty evropských programů jsou podstatně náročnější než požadavky krajů a obcí. S rostoucím zastoupením veřejných financí v rozpočtech charitních služeb se zmenšuje procentuální podíl financí získaných **ze sbírek a darů**. V začátcích pomohly sbírky nastartovat a udržet řadu služeb. V dnešní době pomáhají v rozvoji služeb například v případě investic, které jsou obtížně financovatelné, při krizových výpadech, na úhradu provozních nákladů ovšem zdaleka nepostačují.

⁴⁴ Srov. PRŮŠA, Ladislav. *Ekonomie sociálních služeb*. Praha: ASPI Publishing s.r.o., 2003. 151 str.

⁴⁵ Pozn.: Často se jednalo o objekty s nízkými nebo symbolickými nájemy.

Nutno ale říct, že až do přijetí zákona o sociálních službách v roce 2006, se systém financování téměř nezměnil. Přestože se mluvilo o transformaci i v oblasti sociálních služeb, nebyly žádné zásadní kroky na tomto poli realizovány. Nejasnost v nastavení systému je problematickým článkem dodnes. A přestože je již plně v gesci krajů a má mnohem transparentnější pravidla, je i limitem pro vývoj a nastavení služeb.⁴⁶

c) Personální situace

V roce 1990 se objevili první profesionální pracovníci v charitní sféře. Nadšení a entuziasmus počátků začala stále více nahrazovat touha po odbornosti a profesionalitě. Situace vzdělání v oboru sociální práce v celé ČR byla katastrofální. Totalitní režim se na sociální práci hodně podepsal. Za dostatečnou kvalifikaci se považovalo vzdělání se zdravotnickým zaměřením. V průběhu devadesátých let bylo nezbytné posílit odbornost pracovníků, a proto vznikala řada oborů na vysokých školách (Ostrava, Hradec Králové, Praha, Brno, Olomouc). Charita zřídila v roce 1996 pro své pra-

⁴⁶ Srov. str. 42 PRŮŠA, Ladislav. *Ekonomie sociálních služeb*. Praha: ASPI Publishing s.r.o., 2003. 151 str.

covníky Vyšší odbornou školu Caritas, která kromě řádných studijních programů denního i dálkového typu realizuje i rozvojové a doplňkové vzdělávání pro pracovníky v sociálních službách.

Současná situace charitních služeb

Charita je bezesporu největší organizací poskytující sociální a zdravotní služby v ČR, tvoří ji v současnosti 301 organizací sdružených pod Charitou Česká republika. Poskytují 816 sociálních služeb, 218 služeb zdravotních (včetně hospicových) a 412 ostatních, podpůrných služeb⁴⁷. Kromě toho se řada z těchto organizací věnuje humanitární pomoci ve 22 zemích světa⁴⁸.

Charitu obvykle lidé považují za jednu organizaci, ovšem není tomu tak, je to jakási rodina organizací. Její struktura kopíruje církevní uspořádání. Sdružují se odspodu nahoru. Samozřejmě největší kompetenci v nastavování struktury má vždy diecézní biskup, on sám jednotlivé složky zřizuje a stanovuje jejich úkoly (ať už přímo či delegovaně, např. přes diecézní Charitu).

Při obnově v devadesátých letech vznikaly nové složky velmi rychle a ihned se věnovaly důležitým společenským úkolům. Došlo k preciznímu nastavení struktury ve smyslu institucí. Postupnou profesionalizací se Charity zhostily svých oblastí a našly své místo ve společnosti. Otázkou však je, zda našly své místo v církvi. Jednou z komplikací je přenos odpovědnosti za charitní pomoc na subjekt – charitu - a následně slábnoucí ochota církevních společenství v této věci něco konat. V extrémních případech to může vést až k vymístění dobročinnosti mimo rámec některých společenství.

S tím souvisí i jakési odcizení obou částí, které však mají být organickou součástí církve. Charity se však v důsledku slábnoucího zapojení věřících mohou stát odbornými entitami, které k církvi nemají vztah a ani se k ní nehlásí. Dle mého názoru je tomu tak i proto, že se zapomnělo na význam společenství. V období první republiky bylo charitní dílo v zásadě vždy plodem společenství – spolky sv. Ludmily, činnost řádů, celá řada spolků a fundací zakládáná konkrétními lidmi. V současném modelu právní struktury se ale společenství těžko hledá. Charitu tvoří jmenovaný ředitel, dále pak zaměstnanci, někdy dobrovolníci, charitní rada a to je vše.

⁴⁷ V součtu celkově Charitní organizace pečovaly celkem v roce 2019 o více než 171 tis. osob.

⁴⁸ Výroční zpráva CHČR 2019 – www.charita.cz.

Ano myslím, že Charity prošly určitou krizí identity a možná se cítily i církví nepřijímány, v posledních letech se však toto téma stalo prioritou a pracuje se na něm intenzivně z obou stran. Nemały význam má postoj jednotlivých kněží, kteří se mohou stát a stávají moderátory zdravých vazeb mezi konkrétními lidmi i subjekty.

Hodnotové zakotvení a význam Charity v současné společnosti

Od roku 2009 má Charita v ČR svůj kodex⁴⁹. Ten stručně a přehledně popisuje základní zásady⁵⁰:

- důstojnost lidské osoby
- společné dobro
- solidarita
- subsidiarita
- kvalita

Tyto zásady a jejich aplikace jsou pak předpokladem k naplňování hodnot:

- pravda
- svoboda
- spravedlnost
- láska

Kodex se tu a tam v praxi Charit používá, ale bezesporu by si zasloužil revizi, či aspoň zhodnocení, jak jsme pokročili s aplikací našich závazků v praxi. Troufnu si taky říct, že Charity jsou velmi různé a bezesporu pokrývají z této široké palety témat (které kodex dále rozvádí) vždy určitý výsek. Chtít tento celek unifikovat je nesmysl, je dobře, že je tak rozmanitý, i když to někdy v praxi znamená nemalé problémy.

A jak se podívat na význam Charit v naší společnosti? Pán se ztotožňuje s chudými a říká: „Měl jsem hlad, a dali jste mi najíst“⁵¹. Tedy určitě už samotná materiální činnost se stává, je-li ovšem spojena s motivací sloužit Kristu, službou velmi vysokého významu. K tomuto přesahu jsou pak zváni i lidé, kteří věru objevují a hledají. Charita sama není misijní pole, tedy neměla by být. Je to diakonie, služba, hlásání by v ní mělo být jako šafránu. V Charitě by se mělo hlásat evangelium předně činy a zralými vztahy.

Nestačí být velkou a významnou organizací, nestačí dokonce ani získat si respekt a obdiv společnosti či veřejných činitelů. Je třeba růst z kořenů

⁴⁹ Kodex CHČR – schválený v Praze ČBK 21. ledna 2009.

⁵⁰ Vycházejí ze sociálního učení církve a doplněny jsou o rozměr kvality.

⁵¹ Mt 25, 35

evangelia a být nástrojem církve pro službu potřebným, hledat je, být tvůrčí.

Závěrem chci říct, že se to velmi často daří a pokud ne, kéž dá Pán více síly a světla.

PhDr. Petr Prinz - Absolvoval VOŠs Caritas, a obor Křesťanská sociální práce (Bc.) a Křesťanská výchova (Mgr., PhDr.), věnuje se především problematice bezdomovectví. Od roku 1998 pracuje v sociálních službách, především v Charitě Olomouc (od roku 2002 jako vedoucí Střediska Samaritán; od roku 2019 je ředitelem organizace). Od roku 2016 působil jako řeckokatolický diakon, na konci roku 2020 přijal kněžské svěcení, je administrátorem řeckokatolické farnosti v Olomouci.

Působení církve ve vězenství v ČR

Mgr. Otto Broch

Referát ke konferenci k tématu 30 let svobodného působení církví v české společnosti obsahuje nástin obnovy působení církve ve vězenství v ČR.

Vězeňství je oblast, která sice patří ke společensky okrajovým, ale v působení a v životě křesťanů je důležitým prostředím pro konání skutků Božího milosrdenství a vyjádření lidské sounáležitosti.

Již od konce roku 1989 se snažili někteří jednotlivci vstupovat do vězeňského prostředí, aby přinesli uvězněným radostnou zvěst a lidskou podporu. Tito duchovní i laici tak činili většinou na základě své osobní zkušenosti s vlastním uvězněním pro své přesvědčení, nebo ze soucitu a solidarity s těmito lidmi.

V roce 1990 začaly pověřovat církve jednotlivce, kteří se věnovali pastorační práci mezi vězni, a začala také první jednání se státními orgány. Toto poměrně živelné období ukázalo, že je třeba postupovat koordinovaně a připraveně. Federální ministerstvo vnitra spravující v té době Sbor nápravné výchovy (SNV) využilo žádosti o vstup do některých útvarů SNV ze strany Římskokatolické církve (ŘKC), Ekumenické rady církví (ERC) i jednotlivých denominací a obrátilo se na ně s nabídkou spolupráce – např. v roce 1991 zorganizovalo Federální ministerstvo vnitra pro křesťanské aktivisty první systematické čtrnáctidenní školení a vznikla pracovní skupina dobrovolných duchovních působících v českých věznicích vedená farářem ČCE Mgr. Bohdanem Pivoňkou, pověřeného ERC ke koordinaci duchovní péče. Z těchto iniciativ vzniklo v roce 1994 občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče (VDP), které sdružovalo dobrovolníky vysílané svými církvemi k duchovní službě uvězněným. VDP byla postavena na ekumenických základech a stala se partnerem nejen státním orgánům, ale i jednotlivým církvím. V roce 1998 pak z iniciativy tehdejší ministryně Vlasty Parkanové začali působit v českých věznicích první kaplani, kteří se stali zaměstnanci Vězeňské služby ČR (VS).

V současné době pracuje ve 35 vězeňských zařízeních 53 kaplanů z 11 křesťanských církví na různých velikých pracovních úvazcích. Vedle nich dochází do věznic na 100 dobrovolníků z VDP. Duchovní služba se stala nedílnou součástí odborného zacházení s vězněnými osobami, kaplani jsou zařazeni do týmu odborných zaměstnanců VS. VDP působí na základě Dohody o spolupráci mezi Vězeňskou službou ČR, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice. Ekumenický rozměr

této služby umožňuje vzájemnou koordinaci vůči státním orgánům i v jejím vlastním působení. Duchovní služba za katolickou církev je zastoupena 27 kaplany a téměř 40 dobrovolníky (květen 2021) a spadá pod vedení biskupa Mons. Zdenka Wasserbauera, který je pověřený ČBK pro kategoriální pastorační službu.

Vlastní těžiště pastoračního působení mezi vězňnými osobami spočívá v individuálních rozhovorech, vedením skupinových aktivit jako jsou bohoslužby, studium Bible, modlitební setkání, specializované programy. O kontakt s duchovním a o duchovní službu projevuje zájem 10–20% vězňných osob. Kaplani se věnují také personálu a spolupracují s ostatními organizacemi, působící v této oblasti. Jednou z důležitých součástí pastorační péče je i pomoc propuštěným na svobodu, osvětová a vzdělávací činnost.

Zpracoval: Mgr. Otto Broch, hlavní kaplan VS ČR

PŘEHLED POSKYTOVANÉ DUCHOVNÍ SLUŽBY DO ROKU 2020.

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
kaplani	35	37	37	36	37	37	36	44	50	52	52*
z toho na plný úvazek	5	7	7	7	8	8*	9*	9*	10*	10*	9*
kapl. úvazky celkem	19,55	19,85	20,85	20,85	20,85	20,55	20,95	22,95	27,7	28,3	29,9
dobrovolníci	203	234	226	234	227	216	224	230	217	237	223
z toho NSSJ **	90	63	76	77	82	73	79	81	86	82	78
individuální rozhovory	nesled.	19272	24 957	15 011	14 434	16 480	13914	14591	16607	19197	17035
skupinové aktivity	nesled.	nesled.	5554	5 996	6 203	7127	7055	7399	7254	7601	6948
systematická péče	nesled.	nesled.	nesled.	nesled.	1382	1217	1497	1267	1495	1782	1632
spolupráce s církví	nesled.	nesled.	nesled.	nesled.	nesled.	79	77	103	85	132	98
spolupráce s OPS***	nesled.	nesled.	nesled.	nesled.	nesled.	67	68	103	105	132	102
spolupráce s rodinou	nesled.	nesled.	nesled.	nesled.	nesled.	126	117	118	149	147	194
podpora propuštěných	nesled.	nesled.	nesled.	nesled.	nesled.	224	164	229	185	251	254

Mgr. Otto Broch, hlavní kaplan Vězenské služby České republiky, absolvoval CMTF UP Olomouc, jáhen olomoucké arcidiecéze vykonávající dobrovolnou službu ve farnosti v Olomouci - Nové sady.

30 LET křesťanských medií v ČR

ThDr. Radek Mezuláník, Ph.D.

Referát ke konferenci k tématu 30 let svobodného působení církví v české společnosti poskytuje pohled na působení církví v médiích a přehled obnovy činnosti křesťanských medií v ČR.

„21. 4. 1990 prezident Václav Havel a další čelní představitelé státu a církve přivítali na pražském letišti v Ruzyni papeže Jana Pavla II. Ten se stal prvním hlavou římskokatolické církve, která kdy navštívila české země.“ – znělo v médiích před 30 roky. Tehdy jsme byli všichni plni očekávání a nadšení, které postupně, i díky inspiraci ze strany Církve, přerůstalo v jednotlivé aktivity. Mediální oblast nemohla zůstat stranou.

Média jako Boží dar

Masová média hrají důležitou roli v životě všech současných křesťanských církví. Výlučnost katolické církve však spočívá, ve srovnání s ostatními náboženskými společenstvími u nás, v mezinárodní organizaci. Žádná jiná církev registrovaná v naší zemi se nemůže odvolávat na takové zázemí mezinárodních struktur, historie a odborné zázemí, jako právě církev katolická. Její vztah k médiím je pevně definován významnými církevními dokumenty, z nichž tři nejvýznamnější pocházejí z druhé poloviny 20. století (*Inter mirifica*, *Communio et progressio* a *Aetatis novae*). V původním latinském textu *Inter mirifica* se o médiích hovoří jako o "sociálních sdělovacích prostředcích" (*instrumenta communicationis socialis*), čímž je zdůrazněna jejich role "sbližovat lidi, vytvářet společenství". A hned v úvodu dekretu jsou vyjmenována jednotlivá masová média, "prostředky uzpůsobené tak, aby mohly zasáhnout a ovlivnit nejen jednotlivce, ale i masy a celou lidskou společnost. Je to tisk, film, rozhlas, televize a jiné; právem se tedy nazývají sdělovacími prostředky. Matka církev dobře ví, že tyto prostředky při správném používání prokazují lidstvu velké služby, neboť velmi přispívají k osvětlení a vzdělání ducha a k šíření i upevňování Božího království." (IM 2) První kapitola se zmiňuje o "naléhavé nutnosti hlásat evangelium". Jedním z prostředků, které mají tomuto dlouhodobému snažení církve napomoci, jsou právě sdělovací prostředky. Úkolem církve však není pouze "kázat poselství o spáse i pomocí sdělovacích prostředků", nýbrž také "poučovat lidi o jejich správném používání". (IM 3)

Po stanovení obecných úkolů církve se dekret *Inter mirifica* věnuje jednotlivým aspektům žurnalistické profese: právu na informace, mravnosti novináře, vztahu umění a morálky a také problematice "představování mravního zla" v médiích, které může "sloužit k pronikavějšímu poznání a prozkoumání člověka" (IM7). Druhá kapitola obsahuje v první řadě výzvu, aby byl pěstován "vysloveně katolický tisk.... Věřícím ať se připomíná nutnost číst a šířit katolický tisk, aby si uměli o všech událostech utvořit křesťanský úsudek". (IM 14) V tomtéž paragrafu se hovoří o užitečnosti promítání "poučných a uměleckých" filmů, především "filmů určených pro mládež", stejně jako o nutnosti účinně pomáhat rozhlasovému a televiznímu vysílání, "především takového, které se hodí pro rodiny".

Podle instrukce *Communio et progressio* se sdělovací prostředky mají zaměřit na všechny sociální skupiny příjemců, mají "sblížovat lidi a spojovat je ve skutečné společenství" (CP 73)

Aetatis novae pak vycházela z teze, že na počátku 90. let prožívalo lidstvo "revoluci v komunikaci". Komunikace svět "stále víc sjednocuje a dělá z něho světovou vesnici". (AN 1) Současně reaguje na nové dění v tehdejší společnosti, kde "si lidé zvykli na výrazy jako *informační společnost, kultura sdělovacích prostředků a generace médií*". (AN 2) Mezi "pozoruhodnými novinkami na úseku technické komunikace" dokument vyjmenovává satelity, kabelové televize, vlákený kabel, videokazety, kompaktní disky, počítačové zobrazování a další digitalizovanou techniku zpracování dat. Na danou dobu tedy velmi prorocké.

Ale svět běží dál mílovými kroky a dnes se ozývá volání po dalších slovech povzbuzení pro novou generaci.

Počátky katolických médií na území ČR

Historie křesťanských médií v ČR by jistě zasloužila podrobnou a rozsáhlou analýzu. Sám jsem vedl několik diplomových prací na toto téma, ale na rozsáhlejší publikaci si ještě musíme počkat. Tak snad jen malé ohlednutí především za počátky mediálních aktivit na našem území, některých již pozapomenutých.

Katolický týdeník

Předchůdcem dnešního Katolického týdeníku byly do roku 1989 Katolické noviny. Aby se porevoluční redakce distancovala od periodika, které vycházelo s "požehnáním" komunistického režimu, změnila nejen titul, ale také začala nově číslovat ročníky.

Světlo

Světlo se na české mediální scéně poprvé objevilo v roce 1993. Od počátku vycházelo jako týdeník Matice cyrilometodějské, v tiráži bylo uvedeno: "S církevním schválením Arcibiskupství olomouckého".

Mezinárodní Report

Katolický pohled na dění doma i v cizině" sliboval barevný časopis Mezinárodní Report. Od roku 1996 jej vydávala společnost Triality, s. r. o., pod vedením Čechoameričana Davida Rejla a jeho ženy Ivy. Redakce Reportu se v tiráži hlásí ke spolupráci s časopisem The Catholic World Report, vydávaným nakladatelstvím Ignatius Press, USA.

AD - Křesťanství a svět

Heslo "Křesťanství a svět" měl v hlavičce měsíčník pro mládež AD (Anno Domini), který začal oficiálně vycházet v roce 1990. Od prvního ročníku měl časopis oficiální církevní schválení, udělené biskupem Antonínem Liškou. První čísla "ádéčka", jak se časopisu familiérně přezdívalo, obsahovala četné fotografie kněží, biskupů a papežů, obsáhlou reportáž z historicky první papežovy návštěvy v Československu a liturgické okénko.

Teologické texty

Odborný teologický časopis začal vycházet v samizdatu v roce 1978, od začátku 90. let vychází oficiálně. Teologické texty jsou "časopis pro teologii a službu církve". Obsahují odborné články teologického, případně církevně historického charakteru, církevní dokumenty a publicistiku.

Nezbeda

Křesťanský měsíčník pro děti vychází od roku 1992. Je určen dětem ve věku 8-12 let. Časopis obsahuje povídky, příběhy i pohádky současných autorů, povídání o zajímavých lidech a událostech, zajímavosti ze světa i z domova, okénka z přírody, pro šikovné ruce a pro bystré hlavy, různé komiksové příběhy, listárnu pro dopisování.

Redakce náboženského života v Českém rozhlasu

byla zřízena v roce 1990. Základním mottem koncepce bylo heslo prezidenta Václava Havla: "Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí." Podle studie Aloise Křišťana pro projekt Aufbruch, koordinovaný Křesťanskou akademií Praha, se redakce "snažila pojímat duchovní život v daleko širším smyslu než pouze náboženském či dokonce církevním". Tato re-

dakce byla vybudována na ekumenickém základě a její činnost byla podepřena smlouvou o spolupráci mezi třemi subjekty: Českým rozhlasem, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví.

Redakce náboženského vysílání v České televizi

vznikla také v roce 1990. I její existence je založena na smlouvě mezi Českou televizí, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví. Původně redakce připravovala dva pořady s týdenní periodicitou: Křesťanský magazín a Sváteční slovo.

Radio Proglas

První celodenní křesťanské rádio začalo vysílat 8. prosince 1995 na frekvenci 90,6 MHz (z kóty Svatý Hostýn pro oblast střední Moravy). Původní 18hodinové programové schéma se postupně rozrostlo až na nyníjší nepřetržité 24hodinové vysílání. Radio Proglas se samo definuje jako "rozhlasová stanice rodinného typu založená na tradičních křesťanských hodnotách. Cílem vysílání je i podpora demokracie v zemi".

Rádio Vatikán

Oficiálním datem založení vatikánského rádia je 12. únor 1931, kdy "rozhlasovou stanicí Vatikánského městského státu" požehnal papež Pius XI. Giuseppe Gianfranceschi, který plán inicioval roku 1925. O dva roky později se na realizaci vatikánského rádia začal podílet světoznámý vědec Guglielmo Marconi.

V polovině 90. let, tedy 65 let po svém vzniku, nabízelo Rádio Vatikán své vysílání do celého světa. Programy jsou připravovány ve 34 jazycích. Jednotlivé národní redakce vedou členové jezuitského řádu, kteří byli přípravou vysílání pověřeni už v roce 1931. Zaměstnanci Radia Vatikán pocházejí ze 60 zemí z celého světa. I když české vysílání Radia Vatikán ztratilo punc výlučnosti, který bezpochyby mělo před rokem 1990 (šlo o jediné pravidelné křesťanské rozhlasové vysílání v češtině, které mohli čeští katolíci sledovat), zůstává dnes významným zdrojem informací především z centra katolické církve, tedy z Vatikánu.

Televize Noe

Tak jako se spuštěním prvního vysílače Radia Proglas v roce 1995 zhmotnila myšlenka křesťanské rozhlasové stanice, existovaly v naší republice pokusy o zprovoznění křesťanské televize. Průkopníkem v této oblasti byla ostravská organizace Telepace, registrovaná jako nadace.

Na svých internetových stránkách se Telepace charakterizovalo jako "sdružení lidí, kterým leží na srdci závažnost vlivu sdělovacích prostředků

a zejména televize na utváření mravních hodnot člověka a jeho celkový osobnostní rozvoj. Nechceme jen pasivně přihlížet k tomu, jak programy hojně sledovaných komerčních televizních stanic doslova zahlcují člověka duchaprázdnými seriály

a filmy, nasycenými nevázaným sexem a brutálním násilím, které nutně vede k degradaci v chápání jedinečné hodnoty lidského života a k celkovému otupení citlivosti a jeho vnímavosti pro všechno dobré a krásné. Chceme proto v našem studiu vytvářet a nabízet lidem videofilmy, kterými se pokoušíme proniknout k srdci člověka a probudit či posílit jeho vnímavost pro objevování pravých životních hodnot".

V červnu roku 2000 vyšel dokument *Etika ve sdělovacích prostředcích*, který poprvé v církevních dokumentech zmiňuje internet, a to ve čtyřech souvislostech:

V úvodu dokumentu je internet vyjmenován jako jedna z forem "široké škály a rozmanitosti sdělovacích prostředků, dostupné lidem žijícím v bohatých státech". (EVSP 9)

V kapitole *Vzdělávací přínos* pak hovoří o sdělovacích prostředcích "včetně internetu", které "vycházejí za zdi tříd a překračují hranice vzdálenosti, osamocení a poskytují možnost vzdělání lidem žijícím na odlehlých místech, řeholnicím a řeholníkům v klauzuře, těm, kdo nemohou opustit své domovy, vězňům a mnoha dalším". (EVSP 20)

Znovu je internet zmíněn jako jeden ze sdělovacích prostředků v samotné kapitole o etice. Dokument zdůrazňuje: "Etický rozměr není jen součástí obsahu komunikace (neboli sdělení), a procesu komunikace (neboli toho, jak je komunikace realizována), ale i základních strukturálních a systematických otázek, které často souvisí s tématy distribuční politiky technologií a sofistikovaných produktů (kdo bude na informace bohatý a kdo chudý?)."

V závěru dokumentu je internet zmíněn jako médium, které "vyvolává určité obavy pro své radikálně nové důsledky: ztráta vlastní hodnoty informačních nástrojů, nerozlišená uniformita sdělení, která jsou tak omezoována na pouhou informaci, nedostatek zodpovědné zpětné vazby a určité oslabení mezilidských vztahů". (EVSP 24)

Katolík.cz

Od poloviny 90. let, kdy se u nás začal ve větší míře internet rozšiřovat, docházelo k různým pokusům o vytvoření křesťanský orientovaných stránek. Vedle výše zmíněných internetových prezentací jednotlivých institucí se jednalo o soukromé aktivity především mladých věřících. Jedním z takových pokusů byla projekt Katolík.cz, který roku 1997 spustil Petr Handlar z Brna, tehdy student informatiky. Cílem zpočátku bylo zprostředkování informací o katolické církvi, zejména zaměření na mládež.

ChristNet.cz

V únoru 2000 došlo v oblasti křesťanského internetu v České republice k zemětřesení, které způsobil vznik ambiciózního projektu ChristNet.cz, který navázal na tradici internetových stránek Getsemany a ChristNet, které fungovaly od roku 1996. ChristNet.cz se nedefinoval jako katolický projekt, nýbrž jako aktivita otevřeně křesťanská. Doslova uváděl: "ChristNet.cz hledá pravdu a je mu jedno, kde ji najde. Je otevřen všem křesťanům, takže je ekumenický. Přesto staví na katolických základech."

Rada České biskupské konference pro sdělovací prostředky a Tiskové středisko České biskupské konference (TS ČBK)

Dekret o sdělovacích prostředcích *Inter mirifica volal po zřízení národních ústředí pro tisk, film, rozhlas a televizi* v rámci katolické církve. Jedním z úkolů těchto ústředí měla být koordinace "všeho, co katolíci v této oblasti dělají". (IM 21) Takovými

ústředními orgány jsou v České republice *Rada České biskupské konference pro sdělovací prostředky a Tiskové středisko České biskupské konference (TS ČBK)*.

Úkolem rady je především stanovení koncepce v oblasti budování pozitivního vztahu veřejnosti k duchovním hodnotám a koordinace

aktivit církve v oblasti sdělovacích prostředků.

Tiskové středisko ČBK plní roli specializované tiskové agentury, a to jak uvnitř katolické církve v ČR, tak ve vztazích z vnějškem. Tiskové středisko Biskupské konference ČSFR bylo založeno k 1. lednu 1991 P. Miloslavem Fialou, který byl také prvním tiskovým mluvčím. Jistě bychom takto mohli pokračovat ještě hodně dlouho, ale stejně bychom nemohli vyjmenovat

všechna média, která dnes mají nejen katoličtí věřící k dispozici. Jde jen o malou vzpomínku na dobu před dvaceti třiceti roky.

Závěr

Hromadné sdělovací prostředky se staly velkým a tajemným světem lidí. Jsou již trvalou složkou kultury a hledaným „článkem základní potřeby“. Tento nezvykle vlivný svět prožívá v přítomnosti svůj živelný rozvoj. Jestliže blíže poznáme „šok“ vyvolaný dobytčím „imperialismem“ masmédií, tehdy objevíme sílu, rozsah a důsledky jejich rozmanitého vlivu. Jsou tak hluboce součástí veřejného života, že se jim dnes připisuje pozice „první moci“ – deaktualizuje se tak ještě nedávné přesvědčení, které v nich vidělo „čtvrtou velmoc“ – a tedy nejvýznamnější – po trojí moci demokratického státu.

Ve svém rozsáhlém působení jsou média buď nositelem různorodých dober, orientovaných na jednotlivce i společnost, nebo se stávají činitelem rozšiřujícím zlo. Tuto dvouaspektovost masmédií stručně podtrhuje vatikánská instrukce *Aetatis novae*: „Média mohou tradiční momenty v oboru náboženství, kultury a rodiny buď posílit, nebo potlačit.“ (AN, čl. 4). Tvoří tedy morální problém v osobním i společenském životě člověka naší doby, což působí, že se stávají rovněž výzvou pro výchovu a vzdělání na všech jejich úrovních.

Nutno podtrhnout, že současná komerční média nezobrazují pouze existující realitu, ale jsou rovněž schopna ji libovolně měnit. Můžeme to sledovat především v oblasti vytváření sociálních mýtů.

Morální problémy vyplývající z působení médií nejsou pouze pornografie, krutost a násilí ukládané do podvědomí člověka. Je to rovněž klamavá reklama, rafinovaná manipulace a nedostatek odpovědnosti u těch novinářů tisku, rozhlasu a televize, kteří nad pravdu stavějí svoji nezávislost a materiální výhody. Právě z těchto důvodů je dnes reflexe nad prostředky masové komunikace nezbytná a naléhavě očekávaná. A o to více je třeba si vážit médií, která staví na učení církve a podporovat je.

PhDr. ThDr. Radek Mezuláník, Ph.D. Trvalý jáhen Brněnské diecéze, vyučující na Katedře mediálních studií Univerzity J. A. Komenského Praha, autor mnoha odborných textů z oblasti mediální etiky a pedagogiky, iniciátor teologie médií, zakladatel Mezinárodního institutu informační etiky na základě výzvy Benedikta XVI. Člen prezidia CMKA. Auditor Diecézního církevního soudu v Brně.

Mediální působení rádia Proglas v ČR

Mons. Ing. Martin Holík

Referát ke konferenci k tématu 30 let svobodného působení církve v české společnosti poskytuje pohled na vznik, působení a roli křesťanského rádia Proglas a televize Noe v české společnosti.

Vznik, záměry, současnost, výhledy

Myšlenka rozhlasového vysílání v rukách křesťanů není nijak nová, sahá někam k roku 1930, k vynálezci Guglielmu Marconimu a papeži Piu XI., z jejichž spolupráce se zrodilo Radio Vatikán. Počátky vzniku Rádia Proglas sahají do léta 1989, kdy sejevila společensko-politická situace již neudržitelnou, a bylo dobré plánovat budoucnost ve svobodě, jakmile se před našimi zeměmi otevře. Otázka tedy nezněla zda, ale jak, odkdy, s kým a za kolik.

Počátky

Velkým úkolem po sametové revoluci bylo získat operativně informace a převzít zkušenosti z různých typů rozhlasového vysílání křesťanů ve světě. Tohoto úkolu jsem se ujal já, elektroinženýr a tajně svěcený kněz Martin Holík. Prvními hybateli a mými spolupracovníky byli rodina a přátelé kolem střediska Radost, provozujícího desítky let křesťanské letní tábory a celoroční skryté setkávání mladých křesťanů, vše pod hlavičkou rekreačního družstva, jež smělo za minulého režimu existovat. Úmysl byl přirozeným vyústěním motta tajně svěceného kněze Františka Fráni, jež od roku 1967 tábor vedl: *Dělej, co nikdo nedělá*. Úmysl podporoval svým entuziasmem také tajně svěcený biskup skryté části mlčící církve Stanislav Krátký, pozdější probošt mikulovský. *Rádio, televizi a univerzitu, Martine!* Těžkosti s uznáním mého svěcení (samo kněžství bylo dobrou devízou při jednáních na straně církevní, být elektro odborníkem výhodou na straně technické a technologické) byly překonány v polovině roku 1992, a to už projekt rádia značně pokročil. Byl jsem ustanoven administrátorem v Brně–Žebětíně a Kohoutovicích; přirozeně se tedy dalšími podílíky na přípravách stávali farníci z této rozsáhlé brněnské farnosti.

Úsilí jsme vedli po dvou liniích: první byla linie vztahu ke státu, druhá pak linie zakotvení v církevních strukturách. Oběma prolínalo formování skladby vysílání.

Vůči státu bylo třeba ustavit typ společnosti, která může získat licenci k rozhlasovému vysílání z FM vysílače, dokáže představit nově vzniklé Radě pro rozhlasové a televizní vysílání (RRTV) model, který se jí bude zamlouvat, prokáže dostatečné finanční zázemí a také představí „kopec s věží pro vysílač“ s volným kmitočtem v pásmu VKV (kmitočtů je fyzikálně omezený počet, jsou nehmotných statkem každého státu, proto se koordinují, licencují a soutěží). V RRTV tehdy zasedali například i zástupci KSČM, v prezentaci bylo proto třeba vyvažovat jasně deklarované křesťanství se všeobecně kultivovanými pořady typu vážná hudba, krásná literatura apod., křesťanství uvést jako jednotící prvek pro poměrné zastoupení všech křesťanských církví a denominací. Nepřehlédnutelný ekumenický rozměr Proglasu je tudíž dnes mj. dán i okolnostmi kolem získání licence.

Legislativa

Držitel licencí k rozhlasovému vysílání RADIO PROGLAS s.r.o. je subjektem podle Zákona o obchodních společnostech, nikoli podle církevního práva. Vztah k církvi je vyjádřen Nadačním fondem Radia Proglas, založeným v roce 1999 biskupem brněnským, jehož smyslem je přijímanými dary podporovat výrobu a vysílání programu Radia Proglas. Drobné dary tvoří více než 90 % příjmů Proglasu. Finanční podpora jednotlivých biskupů nebo ČBK jako celku se uskutečňuje také skrze tento Nadační fond. Biskupové jsou pro vysílání oslovováni podle svých dispozic a specializací, Proglas jim pomáhá v různých projektech a kampaních (například Tříkrálová sbírka, Noc kostelů). K organizování dárců slouží subjekt bez právní subjektivity Klub přátel Radia Proglas za pomoci dobrovolných Kamarádů Proglasu.

Vratme se k roku 1990: Ze strany církve se mísilo nadšení z nových možností, nedůvěra k mladému, tajně svěcenému knězi-inženýrovi, dále zkušenost několika málo věřících z Českého rozhlasu, jejichž názory ale spíše překážely (*Holík nemůže uspět, nemá ponětí, kolik to všechno stojí*), fakt, že jsme potřebovali hodně peněz. A k tomu připočtíme všeobecné „víření“ v prvních posametových letech, kdy kdekdo chtěl po představitelích církve peníze na kdeco.

Mrstka lidí okolo mne a blízkého spolupracovníka Stanislava Beránka byla v tu dobu už seznámena s činností rozhlasových stanic v rukách křesťanů v Itálii, Belgii, Francii a v Polsku. Věděla, jak taková média fungují v kulturně odlišných Spojených státech amerických, upřesňovala možné vysílací schéma a měla přísliby několika odborníků v potřebných profesích.

Nepřehlédnutelnou hybnou silou byla kunsthistorička Marie Blažková, pozdější dlouholetá šéfredaktorka.

Rakousko poněkud překvapivě nemělo příliš rozvinutý duální model (veřejnoprávní rozhlas a komerční stanice); místní křesťané měli přepychový prostor v médiích veřejnoprávních. Přesto anebo právě proto vídeňská arcidiecéze projevila velké pochopení a různými způsoby záměr vzniku samostatného vysílání vedle působení křesťanů v nedávno ustavené redakci náboženského vysílání Českého rozhlasu podporovala, od know-how školení novinářů až po finanční sbírky (ty organizoval tehdejší pomocný biskup Christoph Schönborn). Velikým krokem vpřed bylo už podání žádosti na vídeňskou arcidiecézi, potažmo organizaci Kirche in Not a později na Renovabis a také za oceán, na Úřad pro pomoc zemím Střední a Východní Evropy při biskupské konferenci USA. Důležité a záslužné bylo, že tyto žádosti podepsali všichni tehdejší čeští a moravští biskupové (předsedou episkopátu byl tehdy Miloslav Vlk). Nemohu opominout, že jako první získal důvěru k záměru Radia Proglas sídelní biskup brněnské diecéze Vojtěch Cikrle, těsně následovaný arcibiskupem sousední arcidiecéze olomoucké Jan Graubnerem. Zajímavým prvkem podpory ústní i faktické byli věřící lidé v okolních zemích, často Češi v emigraci. Jako milý příklad uvedu pohotovou sbírku v podhorské vesničce Mauls (Bezirk Bolzano), kde italská farníci vedení svým farářem Jiřím Jeřábkem už v roce 1992 vybrali peníze na nákup prvního 500W vysílače pro český Proglas, jenž byl poté pořízen v Bologni a na Svatém Hostýně pak od roku 1995 vysílal plných dvacet let. Projektu pomáhaly i jednotlivé impulsy, jako téměř náhodné setkání s tehdejším spolupracovníkem italského Radia Maria P. Leem Maasburgem, jenž nás už s Martinem Šmídkem, pozdějším letitým zástupcem ředitele Proglasu zavezl na návštěvu do Erby, základny italského Radia Maria. Po této cenné zkušenosti jsme se pevně rozhodli pro ideu neziskového, nekomerčního, na posluchačích záměrně závislého rádia. Model funguje tak, že najmete lidi, nakoupíte přístroje, začnete vysílat, a ve vysílání řeknete: *Nevysíláme reklamu, nemáme zlaté doly, vysíláme pro vás, nežebáme, ale přinášíme vám obsah. Jestliže se vám líbí, pošlete nám na mzdy, na techniku a na režii. Děkujeme.* Žádná povinnost, žádná předepsaná výše příspěvku. To nám imponovalo.

Nezamlouvalo se nám příliš jednoduché automatické rádio *Data* u Gentu, které jen hrálo, nezaujalo ani spíše intelektuálně laděné rádio *Jerico* ve francouzském městě Metz. Velké rádio *Notre Dame*, založené pařížským arcibiskupem Jeanem Maria Lustigerem bylo zase příliš drahé. Po každé návštěvě jsme však stále lépe zpřesňovali, jaké by mělo být vysílání naše – vysílání pro českou situaci ve znovunabyté svobodě po roce 1989.

Licence

Jednou z mnoha Božích náhod bylo, že jsem jednoho lednového dne 1995 při snídani zachytil nenápadný řádkový inzerát v deníku Lidová demokracie, nabízející kmitočet 90,6 MHz na Svatém Hostýně. Toho času jsme měli podané už asi čtyři neúspěšné žádosti, na Svatý Hostýn to byla pátá. Dopadlo to dobře! Licenční rozhodnutí přišlo koncem června 1995 s tím, že zákon stanoví: rádio musí zahájit vysílání do sedmi měsíců!

Výstavby rádia se ujala všestranná firma SADO acoustics (dnes InterSono) bratří Petra a Martina Menšíkových z Ostravy, jež v rekordním čase vybudovala v suterénu obnoveného Biskupského gymnázia v Brně na Barvičově ulici podle návrhu brněnského architekta Jana Velka studia a režie a vybavila je veškerou potřebnou elektronikou. Tvůrci mezitím začali přesvědčovat ty, kteří dříve přislíbili se do vysílání zapojit, aby dali výpovědi ve stávajících zaměstnáních a nastoupili do nejistého podniku. Peníze z arcidiecéze vídeňské a z americké biskupské konference stačily na pořízení základní techniky. Bylo však jasné, že na mzdy a režii si musí rozhlas v rukách křesťanů vydělat svým vysíláním.

Vysílání bylo zahájeno v pravé poledne 8. prosince 1995. Tou dobou už jsme, povzbuzeni prvním úspěchem, měli podánu řadu dalších žádostí; každé pololetí pak přišlo tolik peněz navíc, že bylo možné podávat žádosti další; bylo to v souladu s naším plánem vysílat v budoucnu pro celou zemi. 19. března 1996 jsme začali vysílat z Brna-Hádů, o rok později z vrcholu Pradědu. O tempu výstavby nových vysílačů vypovídá počet třináct spuštěných VKV FM vysílačů během deseti let. Pro doložení pracnosti získávání technických prostředků od RRTV veřejnými soutěžemi uvádím, že z našich projektů vyšel vítězně asi jen každý čtvrtý!

Intermezzo pro mladší čtenáře

Pro mladšího čtenáře není od věci připomenout, že v roce 1995 čekal na přidělení pevné telefonní linky Proglas 5 měsíců, první fax musel projít speciálním schválením státního podniku SPT Telecom, bezdrátové telefonování reprezentoval analogový, 5 kg vážící telefon Eurotel s platbou 5 Kč/min i za přijatý hovor, se kterým autor textu získával respekt při obchodních jednáních v restauracích; byla to doba, kdy slovo e-mail vyvolávalo spíše asociaci na nátěrovou barvu; ukrutně pomalý počítač s procesorem X386 stál zhruba čtyři tehdejší průměrné měsíční platy a k propojení vzdálených počítačů existovala jakási téměř bájná akademická vysokoškolská síť ARPANET, na kterou Proglas umístil v prosinci 1995 jedinou

stránku informací o sobě jen díky tomu, že zástupce ředitele Martin Šmídek byl zároveň pracovníkem Masarykovy univerzity.

Zmíníme ještě některé další důležité technologické milníky: v roce 1996 vznikly v ČR první digitální komerční mobilní sítě, mezi nimi český Paegas (později odkoupený společností T-Mobile), klasické nahrávací magnetofonové pásy bylo už možné nahradit kvalitními kazetami DAT a opakovaně nahrávatelnými

minidisky. Začaly se rozvíjet první počítače se systémem DOS, později Windows. Zásadním milníkem se pak stal přechod šíření signálu z drahých pozemních tras na rovněž drahé vysílání přes družici na geostacionární dráze, které pak ovšem za nezměněnou cenu umožňovalo distribuci signálu libovolnému počtu nových vysílačů. Na přelomu tisíciletí klesla cena satelitních přijímačů natolik, že byl možný individuální příjem domů (DTH).

K programu

Proglas se z počátečního osmnáctihodinového vysílání podle licence vyhoupl už po roce na 21 hodin, od roku 1998 na 23 hodin vysílání denně. Od roku 2000 vysílá nepřetržitě.

Program je koncipován jako vysílání pro celou, informovanou, kulturní rodinu s důrazem na křesťanské pojetí hodnot. Na rozdíl od většiny rádií, jejichž vysílání lze označit za proudové, a těch je v Česku drtivá většina, vysílá Proglas škálovaně, tzn. každá posluchačská skupina má svoje vysílání, každý pořad má své adresáty. Kostrou vysílání jsou pořady pastorační, tj. modlitby: evangelium dne, ranní chvály, modlitba školáků, polední modlitba, mše svatá nebo růženec, večerní modlitba s dětmi, večerní chvály, závěrečná půlnoční modlitba.

Páteří denního živého vysílání jsou zprávy a publicistické pořady: Dopolodne s Proglasem, 13+, Komentář týdne.

Důležitou položkou se stala duchovní a vážná hudba, jež dodnes tvoří 16 % hudební složky vysílání.

Cíleně oslovujeme i seniory, rodiče na mateřské a rodičovské dovolené, žáky a školáky.

Růst

V letech 1995 až 2003 se rádio rozvíjelo extenzivně podle pravidla *Přispěj na provozování svého rozhlasu a přidej, prosíme, něco ve prospěch posluchačů budoucích*. To se ukázalo být pro posluchače vynikající motivací, takže byly k dispozici peníze na drahé hledání a koordinování kmitočtů jak pro území s hustějším osídlením a s vyšším počtem věřících, tak pro území osídlená řídce. Současní dárci tak posloužili budoucím posluchačům ve štafetě dobročinnosti. Zároveň vedení Proglasu usilovalo o to, aby dle možností zřídilo v každé diecézi malé studio blíž lidem, kteří jsou místním známi a mohou působit ve vysílání. Tak vznikaly a před RRTV byly obhájeny kmitočty pro Svatý Hostýn (1995), pro Brno (1996), Praděd (1997), Ještěd (1999), Uherský Brod (2001), Příbram (2001), Nové Hradky (2001), České Budějovice (2004), Tábor (2004), Písek (2004), Velké Meziříčí (2005), Žďár nad Sázavou (2005), Znojmo (2005) a pro Domažlice (2014). Po roce 2005 už bylo pásmo VKV přeplněné, Proglas proto od hledání stále slabších kmitočtů pro stále méně nových posluchačů ustoupil a rozhodl se jít cestou šíření digitálního signálu. Příjem ze satelitu se stával stále levnějším, počet domácích přípojek k internetu významně stoupl. Novou licenční žádostí se dostal k digitálnímu vysílání zemskými vysílači, a to od roku 2000 cestou do televizorů (DVB-T2), a od roku 2011 také cestou šíření nejmodernějším rozhlasovým systémem DAB+. (Dnes hovoříme o HybridDab+, kdy posluchač nerozpozná, jakým technickým způsobem k němu právě v tu chvíli program přichází). V roce 2021 disponuje společnost šířící smluvně program Proglasu více než dvaceti DAB+ vysílači s pokrytím pro více než polovinu obyvatel země. Pro příjem DAB+ vysílání jsou v běžném prodeji desítky typů přijímačů s cenou srovnatelnou s přijímači FM.

Zbývá potvrdit, jak šťastné bylo někdejší rozhodnutí o způsobu financování: v naší zemi během let vyrostlo již více než sto komerčních rádií, ovšem z původních majitelů se až na výjimky stali spíše jen držitelé papíru s licenci, zatímco program včetně všudypřítomné reklamy určují po dvou vlnách koncentrací vlastníků čtyři velké mediální domy. Proglas tím, že je nekomerční, má výjimečné postavení a o jeho koupi nikdo neusiloval.

Telepace s.r.o. s programem TV Noe

Noviny a časopisy, první weby s křesťanskou tematikou, rozhlas v rukách křesťanů – a co televize?, zeptáte se logicky. Věděl jsem o jediné skupině

věřících, o nichž jsem byl přesvědčen, že mohou letité provozování videostudia přetavit v televizní vysílání. Byla to skupina lidí z Ostravy kolem salesiána P. Leoše Ryšky.

Seznámili jsme se na počátku vysílání Proglasu při předávání prvního alba legendární Scholy olomouckých fakult Střípky, natáčeného právě ve studiu Telepace v Ostravě. Profesionalita a nadšení lidí v občanském sdružení Studio Telepace předurčovaly dle mého mínění tyto věřící k tomu, aby se stali jádrem televize v rukách křesťanů. Trvalo však ještě dlouhých devět let, než tato vize došla naplnění. Tento čas byl ovšem časem pozhnaným, neboť projekt technicky a finančně mnohem náročnější než projekt rádia mohl být daleko pečlivěji připraven a budoucí uživatelé včetně posluchačů Proglasu se záměrem pravidelně seznamování; také se snižovaly ceny technologií a cena vysílání signálu. Na podzim roku 2004 jsme (Ryška 75 %, Holík 25 % základního jmění) založili společnost Telepace s.r.o. s deklarovaným neziskovým charakterem. Do projektu včetně znění licence, o kterou jsme požádali v prosinci 2005 a obdrželi ji v lednu 2006, byly vtěleny všechny nabyté zkušenosti s desetiletým provozem Proglasu. Silným záměrem byla mimo jiné komplementarita – média Proglas a Noe se mají doplňovat.

Počátky TV Noe byly také spjaté s obdobným záměrem slovenských katolíků organizovaných ve sdružení Lux communication. Ti měli dodávat část vysílání zdarma výměnou za odvysílání těchto pořadů též zdarma. Pokrytí obou zemí týmž satelitem takové spojení umožňovalo. Tato spolupráce však po mnoha stránkách nedělala dobrotu, proto v roce 2008 vznikla samostatná televize Lux. Můžeme bez nadsázky říci, že TV Lux vyrostla mimo jiné na know-how Proglasu, potažmo Telepace s programem TV Noe. Ta zahájila vysílání ze své základny na Kostelním náměstí 2 v Ostravě 10. května 2006. Já jsem zůstal společníkem Telepace do května 2012. Od té doby se mediální dvojčata rozvíjejí samostatně, ovšem spolupracují.

Od technologií k obsahu

Zhruba v roce 2005 přestalo být hlavní starostí Proglasu JAK vysílat – přestože správa rozsáhlých technologií dodnes tvoří značnou část jeho výdajů – a mohl se více se soustředit na to, CO vysílat. Dochází proto k nárůstu počtu redaktorů.

Zde je vhodné připomenout, že v roce 1995 téměř neexistovali profesní věřící odborníci (moderátor, žurnalista s technickými dovednostmi, rozhlasový technik, mistr zvuku), o deset let později už byla situace daleko lepší. Postupně, s nároky na plnění původních představ tvůrců vtělených

do znění licence, se navyšoval počet pracovních úvazků. K vysílání na dobré úrovni je v Proglasu dodnes třeba mimořádně efektivní práce. Každý redaktor je i nahrávačem technikem, střihačem, autorem průvodního slova, spoluautorem anoncování na sociálních sítích a na webu Proglasu. Vyprofilovala se redakce zpravodajství a publicistiky, ještě před ní redakce junior, samozřejmě redakce náboženská. Hudební redakce se zaměřila na hudbu vážnou a duchovní, hudbu folklorní a hudbu populární a křesťanskou. Všechny části hudební redakce jsou v českém prostředí známy a uznávány.

Země uprostřed Evropy

Ani na mezinárodním poli Proglas nijak nezaostal. V roce 1993 ustavilo několik států EU Konferenci evropských křesťanských rádií. Cílem bylo každoroční setkávání s výměnou informací a zkušeností v oboru. Proglas se zapojil hned od počátku, představitele rádií z přibližně 17 zemí Evropy (s cca 650 vysílači) hostil zatím dvakrát (v roce 2005 v Praze, 2015 v Brně). Po několik let (2009–2017) byl sekretářem této Konference redaktor Proglasu Milan Tesař, od roku 2018 uskupení vede šéfredaktor Proglasu Pavel Mikšů.

Ne jen rádio

Proglas se kromě toho, že připravuje nepřetržité vysílání, věnuje dalším souvisejícím dovednostem. V roce 2019 vznikla jako dceřiná společnost Proglasu organizace Slyš.to s.r.o., zabývající se nahráváním a prodejem audioknih. Ty vznikaly v pronajatých studiích a režii Proglasu, od přestěhování na Olomouckou ulici v Brně (zkráceně O7) už mají prostory vlastní. O své know-how na získávání podporovatelů jsme se rozdělili s několika dnes úspěšnými církevními projekty.

Bez nadsázky lze říci, že za dvacet pět let působení Proglasu je v Česku jen málo hudebníků a interpretů měkkých hudebních žánrů, kteří v Proglasu nevystupovali. Částečnou roli v tom hraje i výhodná poloha Brna, kde sídlí hlavní redakce Proglasu.

Stěhování

Na mnoho let našel Proglas mimořádně přátelské prostředí a prospěšné soužití s Biskupským gymnáziem v krásném prostředí Wilsonova lesa na vrcholu brněnské Barvičovy ulice. Vzhledem k rozvoji celého díla už ale nakonec tyto prostory nestačily.

Počet pracovníků sice od roku 2010 stagnuje na cca 45 úvazcích, tento počet však zahrnuje stále více osob (k roku 2021 cca 90 osob, průměrná výše úvazku je tedy 0,5).

Zaměstnavatel se totiž snaží o work-life balance: vychází vstříc maminkám po rodičovské a s dětmi, přijímá stážisty, umožňuje přesluhování pracovníků-seniorů; pětítýdenní dovolená je samozřejmostí. Na druhé straně Proglas trpí nedostatkem seniorních pracovníků ve věku 40–55 let, kteří by zajistili profesní kontinuitu. Je to mj. tím, že komerční sektor po roce 2015 „utekl“ průměrnými platy sektoru neziskového, kam Proglas spadá, a tak mnozí pracovníci potřebují dvě částečná zaměstnání: jedno, které mají rádi, druhé s vysokým příjmem.

Narůstajícím prostorovým nárokům Proglasu pomohlo na čas získání solitérní budovy tzv. Lesovny v areálu na Barvičově ulici v roce 2002. V roce 2017 jsme se dozvěděli o záměru gymnázia postavit v areálu sportovní halu. Přišli bychom o Lesovnu a některá okna by bylo nutné zazdít. Nastalo velké přemýšlení, zpočátku vítězila varianta dostavby stávající budovy. Později se tato možnost ukázala jako drahá a zachování vysílání při dostavbě prakticky neschůdné. Proglas proto našel na jaře 2020 vhodné prostory v industriálním prostředí areálu Amulle a.s., kdysi První brněnské strojírny, na brněnské Olomoucké ulici. Přesně na počátku 26. roku vysílání se tedy Proglas ozval z nové adresy Olomoucká 7, nedaleko středu města. Nové prostory jsou velkorysejší, podstatně komfortnější a umožňují i budoucí rozvoj.

Naděje na podporu plánu byla založena na letité zkušenosti uvedené výše, s modifikací: *Přispějme spolu na společnou budoucnost s Proglasem.* Že se to podařilo, dokládá následující: sbírku na přestěhování rádia (fakticky však vybudování rádia nového) jsme zahájili koncem srpna 2020. Vedle příspěvků,

kteří běžně dostáváme od posluchačů na provoz (cca dvaatřicet milionů ročně) přišlo za čtyři měsíce roku 2020 od osmi tisíc posluchačů devět dalších milionů korun navíc; právě tolik, o kolik jsme na přestavbu žádali.

Další činnosti

Postupné zvyšování kvality a rozsahu činností už léta není dáno počtem pracovníků, ale vzděláním tvůrců, efektivitou, elektronizací a prací ze vzdálených domovů. V neposlední řadě také vzrůstající ochotou osob a osobností spolupracovat, např. dát Proglasu rozhovor.

Proglas za 25 let kromě statisíců odvysílaných hodin vytvořil zázemí pro vznik desítek alb, pořádá každoroční odborné kolokvium, je hlavním iniciátorem poutí ke Dni modliteb za sdělovací prostředky, zaštiťuje nespočet akcí upoutávkou, přenosem nebo i spoluúčastí. Aktivně propojuje další média v rukách křesťanů v naší zemi. Nejdůležitějším pracovním partnerem je, nejsilněji za éry šéfredaktorky Kateřiny Koubové, Katolický týdeník. Je to spolupráce obousměrná a potěšující. Vedle zmiňované TV Noe spolupracujeme také například s časopisy Tarsicius, IN!, Immaculata, Duha, komunitní sítí Signály, s tiskovým střediskem ČBK a tiskovými mluvčími jednotlivých diecézí. Mediální partnerství má Proglas se stovkami subjektů. V prostorách brněnské základny pravidelně pořádáme výstavy obrazů, fotografií, zajímavostí. Každoročně se konává Den otevřených dveří, finále dětských soutěží, celocírkevní Noc kostelů zahrnuje i rozhlasovou kapli. Redaktoři přihlašují své pořady téměř každý rok – a to často s konečným úspěchem – do soutěže, vyhlašované Vládním výborem pro osoby se zdravotním postižením. Proglas dělá vše pro to, aby byl Dobrou adresou. Zároveň si pečlivě hlídá úroveň, vybírá si autory, snaží se také odlišovat pořady vhodné pro obrazovku od pořadů vhodných spíše pro ucho posluchače. Znamená to, že některé téma neuchopíme jako audio pořad, ale doporučíme je přátelům z Telepace. Opačně přebíráme často zvuk od Telepace a vysíláme lidem bez televizoru, například na lůžkách v nemocnicích; jde o onu výše zmíněnou komplementaritu. Proglas aktivně působí na sociálních sítích, bere je za součást své práce, a to v duchu mnohých listů papežů ke Dni sdělovacích prostředků. Někteří odborníci na elektronická média konstatují, že obsah slyšený je na ústupu pod tlakem obsahu viděného. Proglas je důkazem, že tomu tak nemusí vždy být; tajuplné spojení od úst k uším v reálném čase, skrze elektromagnetické vlny je stále živé (poslech on-line). Při zachování tohoto životadárného principu rozhlasu ovšem nelze nevyužít možností záznamu k pozdějšímu poslechu zajímavých pořadů (poslech off-line). K vybraným pořadům zapínáme kamery.

Archiv vzniklý za dvacet pět let vysílání je mimořádně rozsáhlý. Příkladem sklizně mnohaletého úsilí je zřízení webu *hudebnírozhovory.cz* v roce 2020, s tisícovkami pořadů s hudební tematikou. Tento projekt ocenilo

jako veřejný kulturní statek, a proto finančně podpořilo Ministerstvo kultury ČR.

Rád zmíním ještě další, prestižní úspěch: Panel WMCE (World Music Charts Europe) sdružuje více než 40 rozhlasových hudebních publicistů z 25 evropských zemí. Vznikl v roce 1991 při Evropské vysílací unii (EBU) a dnes vedle profesionálů z veřejnoprávních rádií spojuje i odborníky z některých soukromých stanic včetně Proglasu. Členové panelu sestavují každý měsíc žebříček nejlepších hudebních alb z celého světa, který je důležitým měřítkem kvality pro žurnalisty, pořadatele festivalů a koncertů i samotné hudebníky. Vedení tohoto prestižního panelu se po mnohaleté práci německého kolegy ujal hudební redaktor Proglasu Milan Tesař (2020).

V náročném pandemickém roce 2020 Proglas zásadně vyrostl v oblasti zpravodajství a publicistiky. Redaktoři se z nezbytí skokově naučili odebrat hlas respondenta z libovolného místa, tedy jít za ním tam, kde je, bez toho, že by někdo musel cestovat.

Proglas se cílevědomě snaží proplovat mezi Skyllou společensko-politických tenzí a Charybdou pastorační stanice, určené výhradně pro věřící posluchače.

Závěrem

Nekomerční způsob existence podle italského Radia Maria, přetavený do české legislativy, impuls finanční podpory z Vídně, z Washingtonu a z České biskupské konference, prvotní podstatná důvěra sídelního biskupa Vojtěcha Cikrleho, letitá finanční a další podpora ČBK, přípravná pětiletá (1990–1995) mravenčí práce hrstky přesvědčených lidí a další výše popsané aktivity daly vyrůst médiu, které už více než čtvrt století neokázale, ale nepřehlédnutelně „mluví s apoštolem Petrem o připravenosti, se kterou se máme hájit před každým, kdo se ptá po důvodech naší naděje“, směřuje podle vzoru svatých Cyrila a Metoděje nejen k pastorači věřících, ale otevírá dveře i hledajícím a lidem milujícím kultivovanou kulturu, lidem dobré vůle. Jedná se o dílo devadesáti pracovníků, tří set padesáti trvalých spolupracovníků, tisíce dvou set Kamarádů Proglasu a více než padesáti tisíc přispívajících posluchačů. Dílo je to bezesporu společné. Bude žít tak dlouho, dokud je budou lidé chtít tvořit a používat.

Mnohé vaše hlasy jsou součástí naší rodiny Pro uši i pro duši Proglas – rádio pro vlídný domov www.proglas.cz, www.telepace.cz, www.slys.to, www.martinholik.cz.

Přiložené fotografie pořídil/má vlastnické právo a s užitím zde dává souhlas Martin Holík. Užití s uvedením zdroje.

Zdroj: Archiv Martina Holík

Mgr. Martin Holík. Martin Holík (* 1960, Brno) je český katolický diecézní kněz, elektroinženýr, zakladatel a jednatel Radia Proglas, jehož je ředitelem, spoluzakladatel a do roku 2012 jednatel Telepace - TV Noe. Je jednatelem společnosti pro vydávání audioknih Slyš.to. Je dlouholetým kaplanem brněnské farnosti u kostela svatého Augustina v Masarykově čtvrti. Čtyřicet let působil ve vedení střediska mladých křesťanů Radost se základnou v Orlických horách. Vedle jiných spravuje vlastní stránky www.martinholik.cz s mail adresou martin@martinholik.cz

Teologie pro život (a v životě) křesťana

Josef Mikulášek, Ph.D.

Příspěvek z připravovaného kurzu k tématu Teologie v praktickém životě poskytuje náhled a uvedení teologického oboru – nauky víry.

Následující příspěvek by nevznikl, pokud by se náš současný život nevyznačoval omezeními a nemožností pořádat „živá“ setkání. Je zamýšlen jako pozvání a i úvod k vzdělávacímu kurzu „Teologie v praktickém životě“, nabízeném Cyrilometodějskou křesťanskou akademií v Olomouci v průběhu podzimu 2020, pro který jsem přislíbil přednášet několik témat týkajících se obsahu naší křesťanské víry. K jeho uspořádání prozatím nemohlo dojít. Alespoň touto formou mi tedy dovoluňte krátkou „pozvánku“ k tomuto kurzu.

Tento kurz, zamýšlený jako série zastavení se u některých klíčových témat křesťanské víry, je nazván „Teologie v praktickém životě“. Již samotný název může mnohé znejistit či uvést do mírné nervozity: Je teologie opravdu praktická? Má co do činění s praktickým životem? A právě s tím mým? Právě takové otázky může značná část křesťanů (alespoň těch katolických) považovat za nemístně „náročné“. Obecně rozšířeným přesvědčením (tj. podle praxe života mnohých křesťanů, bohužel) je, že si jednoduše vystačíme s jakousi minimální morálkou (základy životního jednání a postojů), které se nám dostalo v průběhu několika málo let frekventování hodin náboženství, či (bonusově) příležitostná setkání a rozhovory s knězem či pastoračními pracovníky u příležitosti příprav na svátosti (předsvatební příprava, příprava před křtem dětí).

Naznačený trend, který je nutné (bohužel) hodnotit jako přetrvávající v naší současné době, však má jeden nezvratitelný důsledek. Tím je fakt, že mnoho křesťanů byt i s vysokoškolským vzděláním a úspěšnou kariérou v civilním sektoru je, co se týká *obsahu* vlastní křesťanské víry, spíše na úrovni dítěte, žáka 3. třídy základní školy. Jaký kontrast k tomu představuje následující vyjádření, převzaté z encykliky papeže Benedikta XVI. *Bůh je láska*: „*Uvěřili jsme v Boží lásku – právě tímto způsobem může křesťan vyjádřit základní rozhodnutí svého života.*“ V tomto úryvku hned emeritní římský biskup Benedikt XVI. pokračuje následujícím vyznáním: Na počátku křesťanského života není určité etické rozhodnutí nebo nějaká velká idea, nýbrž setkání s událostí, s Osobou, která otevírá před životem nový obzor a dává mu rozhodující zaměření.⁵⁶

⁵⁶ BENEDIKT XVI., Encyklika o křesťanské lásce *Deus caritas est*, Praha: Paulínky, 2006, čl. 1.

Jakou vlastní interpretaci a také aplikaci ve svém životě by mohl každý křesťan k tomuto prohlášení vyjádřit? Nestojíme právě zde tváří v tvář neschopnosti mluvit? Nikoliv jako univerzitní profesor teologie; tj. slovníkem plným specializovaných obrátů a odborné terminologie. Ale jako člověk, který vstoupil do živého vztahu s Pánem. Jako člověk, pro něhož je právě tento vztah *nositelem významu* vlastního života, vlastního každodenního přijímání jména křesťan. V této perspektivě pak, jak je možno tušit, není teologie nahlížena jako specializovaná akademická disciplína určená úzko-profilově pro velmi omezený okruh posluchačů, ale jako možnost „přístupu a vztahu“ jedince s Bohem Ježíše Krista, kterého křesťané vyznávají. V tomto svém příspěvku se tedy pokusím o stručný přehled *modelu teologického vzdělávání*, který se rozvíjel – přinejmenším v prostředí katolické církve – v průběhu posledních dvou staletí. Právě z tohoto naznačení bude jasné, jakým způsobem (metodou), kým, v jakém „prostoru“ a pro koho byl daný model teologie určen. Díky tomu bude také možno lépe porozumět potřebám a pramenům proměny této pozice teologie v rámci života Božího lidu, církve.

1. Vzdělávání podle *Aeterni Patris* a podle *Deus Scientiarum Dominus*

Jelikož není možné v prostoru tohoto příspěvku zabývat se celkem dějin *podob* teologie a jejího pojmání v rámci křesťanství,⁵⁷ rád bych za výchozí bod letmé skice, kterou budu nastiňovat, pojal encykliku *Aeterni Patris* papeže Lva XIII., která byla vyhlášena dne 4. srpna roku 1879. Zatímco hodnocení dopadů této encykliky na další vývoj výuky katolické teologie a vůbec katolického myšlení je záležitostí živých debat uvnitř různých názorových táborů katolické církve⁵⁸, pokusme se soustředit na tři charakteristické rysy této podoby teologie, které nám odhalí její poslání a pole její možné působnosti: a) její metodu, b) její „prostorové“ umístění, c) její adresáty. Jak, doufám, již z těchto několika málo prvků bude zřejmé, že takovýto model teologického vzdělávání je velmi vzdálený od nadějí a vizí, které v současné době církev od teologického vzdělávání očekává.

a) Encyklika *Aeterni Patris* usilovala o návrat katolické teologie a filozofie ke způsobu, jakým tyto dvě disciplíny pojímal sv. Tomáš Akvinský (1225–1274).⁵⁹ Tato tradice myšlení se označuje jako *tomismus*. Jeho silou je

⁵⁷ Pro možnost fundované konzultace této velmi pestré kapitoly dějin křesťanství si dovoluji odkázat na knihu G. LAFONT, *Histoire théologique de l'Eglise catholique. Itinéraires et formes de la théologie*, Paris: Cerf, 1994.

⁵⁸ P. GANGL, *Franz Ehrle (1845–1934) und die Erneuerung der Scholastik nach der Enzyklika "Aeterni Patris"*, Regensburg: Pustet, 2006.

⁵⁹ Lev XIII., *Epistola encyclica Aeterni Patris*, 4. srpna 1879, *Acta Sanctae Sedis* 12 (1879), 97–115.

snaha o co nejvyšší spekulativní charakter teologie. Dle slov samotného Tomáše Akvinského: Teologie „je spíše bádavou (dnes bychom řekli „teoretickou“, *pozn. autora*) nežli činorodou (dnes bychom použili „praktickou“) vědou, protože jedná spíše o věcech Božích nežli o úkonech lidských“.⁶⁰ Tento teoretický ráz křesťanské teologie s sebou v průběhu dějin přinesl velká pozitiva: Důraz na rozumnost a srozumitelnost křesťanské víry; na jedné straně odmítnutí „esoterického“, gnostického, charakteru křesťanství, na druhé straně naopak překonání racionalismu jako vítězného a nepřekonatelného stádia lidského poznávání.⁶¹

b) Dalším stavebním kamenem takto pojímané výuky teologie bylo její umístění do prostoru univerzit, vznikajících v rámci středověké Evropy od konce 11. století. Toto „umístění“ teologie odpovídalo jejímu výše naznačenému poslání: být teoretickou vědou, která se vyznačuje spekulativním charakterem.⁶² Teologie se tak stává záležitostí úzkého okruhu specialistů. Tento fakt byl ještě více podtržen skutečností, že výuka probíhala výhradně v latinském jazyce, tj. ve formě nepřístupném drtivě většině společnosti.

c) Na závěr je vhodné zmínit poslední element takto konstruovaného teologického vzdělávání: v průběhu novověku se studenty teologie stávají výhradně budoucí pastýři církve, tj. kandidáti kněžství.⁶³ Nejen *de facto*, nýbrž také *de iure* se nepočítá s možností, že by někdo jiný než právě tito kandidáti kněžství vstoupil na půdu teologického vzdělávání. A tento stav přetrvává (až na vzácné výjimky) až do poloviny 20. století. Paralelně s tím stojí za připomenutí, že až do poloviny 20. století (a v mnoha zemích ještě i v dalších dekádách) byli minimálně po celé 2. tisíciletí křesťanství teology výlučně kněží (ať řeholní či diecézní).

Dodejme, že tento jev víceméně kopíroval dualistické chápání v rozvrstvení katolické církve: Ti kteří „promlouvají“, a jsou k tomuto promlouvání pověřeni skrze přijetí svátostného svěcení, a ti kteří „naslouchají“, tj. celých 99% křesťanů, tvořících církev. Jejich pozice vůči přístupu k teologickému poznání, a tedy k reálné „orientaci“ v církvi bývá omezována na obecně sdílený předpoklad toho, co bylo v dějinách katolicismu nazýváno

⁶⁰ T. AKVINSKÝ, *Summa Theologiae*, I, q. 1, art. 4.

⁶¹ Viz JAN PAVEL II., *Encyklika o vztazích mezi vírou a rozumem Fides et ratio*, 14. září 1998, Praha: Bell, 1999.

⁶² Uspořádání středověkých univerzit se dochovalo až do novověku, kdy jsou otvírány nové fakulty, zaměřené na přírodovědecké a technické poznání. Nicméně i dnes jsou považovány následující 4 fakulty, odvíjející se od středověké tradice, za konstitutivní: fakulta filosofická, lékařská, právnická, teologická.

⁶³ Analogicky s tím dochází ke vzdělávání řeholníků v jejich řeholních domech.

fides implicita: jakási implicitní, velmi (co do rozsahu i kvality) nízká úroveň povědomí o tom, co znamená být křesťanem a co je obsahem křesťanské víry; zkratka jistá forma víry „prostého křesťana“. Forma víry, ve které je více než vlastní přístup k pramenům víry podtrhován důraz na autoritu církve a přijetí všeho toho, k čemu je věřící člověk autoritou církve zavazován.

2. 20. století a znovuoobjevení „všeobecného kněžství věřících“

Takto „dualisticky“ rozvrstvený přístup k teologickému vzdělávání se začíná proměňovat v době poloviny 20. století. Na poli katolické církve k tomu samozřejmě výrazným způsobem přispěl 2. vatikánský koncil. A to zejména skrze Věřoučnou konstituci o církvi *Lumen gentium*. Právě v tomto dokumentu došlo k narušení po staletí trvajících dualistického rozčlenění církve mezi *Ecclesia docens* (ta minoritní část církve, která na základě přijaté svátosti svěcení a jurisdikce z ní vycházející učí) a *Ecclesia discens* (drtivá většina celku církve, která žije v naslouchání toho, co církevní hierarchie hlásá a předává).⁶⁴ *Lumen gentium* se snaží postavit na výchozí místo svých úvah společné poslání všech věřících (dříve než bude pojednávat o jejich *funkčním* členění ve prospěch růstu církve). Právě v článku 10 této konstituce se dočteme o znovuoobjevení následujícího důležitého „sebe(u)vědomí“ křesťanů:

Pokřtění jsou svým znovuzrozením a pomazáním od Ducha svatého posvěceni na duchovní chrám a na svaté kněžstvo, aby každým skutkem jako křesťané přinášeli duchovní oběti a hlásali mocné činy toho, který je ze tmy povolal ke svému podivuhodnému světu.⁶⁵

Jaký je důsledek takového pojetí?⁶⁶ O kněžství (*sacerdotium*) již není pojednáváno jen jako o *funkční* vlastnosti a poslání, které je vázána na Kristovo novozákonní kněžství (kněz, který posvěcuje Boží lid slavením svátostí), nýbrž o bytostné, *ontologické*, vyjádření důstojnosti všech křesťanů a jejich rovnosti před Bohem.

Tento „kopernikánský obrat“ na poli *bytí* s sebou zjevně přináší novou otázku po tom, co má být cílem teologického vzdělávání, jako i zcela zásadní otázku, kdo je *subjektem* teologie (tj. křesťan nikoliv jako adresát, ale také jako ten, kdo svým vlastním zapojením přispívá k rozvoji teologie).

⁶⁴ Viz GRATIANUS, *Decretum*, II, causa XII, q. I, cap. VII, PL 187, 884.

⁶⁵ II. Vatikánský koncil, *Věřoučná konstituce o církvi Lumen gentium*, 26. 11. 1964, 10. Český text v: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

⁶⁶ Hlubší analýzu této problematiky přináším v J. MIKULÁŠEK, „Jaké ‘tkanivo’ pro katolickou církev“, *Studia theologica* 19/2 (2017), 43-67.

Významným osvětlením tohoto přesunu pro nás může být myšlení dvou autorů, kterým bych se v následujícím rád stručně věnoval.

Jedním z prvních katolických teologů, kteří se v době krátce po 2. vatikánském koncilu zabývají revidováním dosavadního způsobu fungování církevních struktur, byl německý teolog Johann Baptist Metz (1928-2019). Právě tento autor byl tím, kdo v 60. letech 20. století vybízí, aby se obnovil přístup Božího lidu církve k Písmu svatému jako k „pokrmu“ Božího lidu.⁶⁷ Analogicky bychom mohli Metzovu výzvu uchopit následovně: teologie není něčím, co je *pouze* hlášáno, na různých úrovních, křesťanům, nýbrž je tím, k jehož *formulování* také sami křesťané přispívají. Vždyť církev není *církví pro lid*, ale *církví (Božího) lidu*. Bude to právě myšlení J. B. Metze, které bude stát u kořenů rozvoje současných snah o vytvoření *narativní teologie*, vycházející ze setkání Božího slova se zkušeností lidí konkrétních tváří a jmen. „Kdo je ve skutečnosti tím pravým subjektem teologie?“, ptá se v knize *Víra v dějinách a společnosti*, která představuje určitý Metzův teologický manifest, tento autor. A pokračuje: „Snad křesťanský vzděla- nec? Profesor teologie? Kazatel?“ Proti těmto klasickým a reduktivním pohledům na *subjekt* křesťanské teologie Metz staví následující: „Není naopak adekvátním subjektem teologie *communio*, společenství Božího lidu, které (skrže teologii, *pozn. autora*) píše vlastní kolektivní náboženskou biografii?“⁶⁸

Právě zmíněný podnět Johanna B. Metze nám může pomoci k ověření nesmazatelné skutečnosti: *forma* teologie a otázka po jejím *subjektu* jsou zcela zásadními prioritami pro život a budoucnost církve. Jednoduše řečeno, můžeme se ptát slovy: „Kdo promlouvá a formuluje?“, „Kdo je aktivním subjektem?“, a také: „Komu je naopak vyhrazeno pouze pasivní místo?“ Není třeba zdlouhavě opisovat tento fakt: mít možnost přístupu nejen *k formování* teologie, tj. k novým promýšlením křesťanské víry, je něčím, co tvoří neviditelnou hranici, kterou dříve vyznačovalo výše zmiňované úsloví: *Ecclesia docens* vs. *Ecclesia discens*. Být „uvnitř“ nebo být „vně“ těch, kdo promlouvají *o* teologii a také kdo promlouvají *teologií* (tj. jsou aktivní součástí, subjekty, teologického porozumění křesťanské víře)⁶⁹... to představuje závažná diskriminační znaménka a dělí křesťany na

⁶⁷ J. B. METZ, *Viera v dejinách a spoločnosti: Štúdie k praktickej fundamentálnej teológii*, Bratislava: Serafín, 2007, 206.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Viz Věřoučná konstituce o Božím zjevení *Dei verbum*, čl. 8, kde je pojednáváno o rozvoji Tradice církve, představené zde jako *živý proces* postupného vrůstání do plnosti pravdy: „Tato apoštolská tradice prospívá v církvi s pomocí Ducha svatého. Vrůstá totiž chápání předaných věcí a slov, a to (...) přemýšlením a studiem věřících, kteří je uchovávají ve svém srdci (...).“

ty, u nichž jsou zdůrazňována práva a možnosti, zatímco u těch druhých jsou zdůrazňovány spíše povinnosti.

Rád bych tento názor ilustroval na podkladu myšlení významné postavy, která v mnohém proměnila nejen předpoklady, ale také samotný proces vzdělávání. Touto osobností byl brazilský pedagog Paul Freire (1921-1997), který si – v kontextu vlastního života v chudých oblastech Brazílie – uvědomil, jakou roli má vzdělání člověka v jeho budoucí pozici ve společnosti, a také v jeho možnosti přístupu k důstojnému životu, neboť zahlédl, jakým nebezpečím pro *ovládání* lidí je jim uzavřený přístup ke vzdělání a k informacím. Vzdělávání tak je ve Freirově pohledu nikoliv neutrální, ale ryze zainteresovanou aktivitou: buď vedoucí k utlačování lidu, je-li lidem upírán přístup ke vzdělání, anebo podporující jejich kreativitu. To poslední platí pouze v případě, že dojde k proměně vztahu učitel-žák od klasické „frontální“ výuky, ve které – v důsledku – záleží na vyučujícím, zda-jak mnoho-jakým způsobem bude ochoten a schopen vzdělání předávat svým žákům. Vyjádřeno pojmy samotného Freira, vzdělání má buď „domestikující“, anebo „osvobozující“ charakter.⁷⁰

Ve své metodě „alfabetizace“ si také Freire uvědomil, že právě vzdělání nespočívá v technickém předávání schopnosti psaní a čtení (a z toho vycházejících možností *kumulace informací*), nýbrž že právě vzdělání nastává právě a pouze tehdy, je-li žák aktivně vybízen k tomu, aby vnášel do procesu vzdělání reflexi vlastního konkrétního života. Tedy aby byla vytvořena jakási „ontologická komplicita“, prolnutá symbióza mezi *subjektivním* elementem zkušenosti žáka a *objektivní* realitou, jíž je daný člověk součástí a jíž se snaží stále lépe porozumět. Vyjádřeno slovníkem srozumitelným člověku naší doby: nejsme odkázáni na to, být pouze *konzumenty* reality, do níž jsme byli zrozeni. *Pedagogika utlačovaných*, jak zní název hlavní programové knihy tohoto autora, ukazuje, že se každý člověk může jistým způsobem stát *producentem* významu světa, ve kterém přebývá, na prvním místě tím, že si jej osvojí a stane se jeho *aktivní* součástí.⁷¹ Přirovnáme-li tento vztah zpět na úroveň vzdělávání, pak nejde o to „naučit číst a psát“ jedince či případně mu předávat předem „vyhotovené“ informace, ale naučit jej „postavit se“ do své vlastní situace a „řešit otázky a problémy“ vlastního života za přispění kontaktu s realitou.⁷² Jednoduše řečeno – a zcela jistě na tomto z nás si každý můžeme vzpomenout na vlastní léta

⁷⁰ P. FREIRE, *Pedagogy of Hope*, New York: The Continuum International Publishing Group, 1996, 189.

⁷¹ Tímto způsobem by bylo možno rozumět i latinskému ekvivalentu českého slova vzdělávání: *educare* je latinským slovem naznačujícím schopnost *e(x)-ducare*, tj. vyvádění, vycházení ze svého života do světa plného významů pro život člověka.

⁷² P. FREIRE, *Pedagogy of the Oppressed*, New York: The Seabury Press, 1974.

školního vzdělávání – rozdíl je následující: v průběhu vzdělávání jsou nám spíše poskytovány *odpovědi* anebo jsme vedeni k tomu, abychom byli spíše schopni klást si *otázky*? Třeba i bez bezprostřední potřeby na ně ihned odpovědět/dostat odpověď?

3. Od formace k informaci

To, co se snažím říct, by bylo možno jiným způsobem vyjádřit následovně: Dosud se většinová pozornost vzdělávání křesťanů odehrávala způsobem *mluvení o...* tj. nejrůznějšími typy „rozhovorů o víře“ nebo „přednášek na téma...“. Tento způsob je jistě legitimním, avšak nepostačujícím. A to z toho důvodu, že se přidržuje schématu jeden přednášející (aktivní), ostatní přijímající („pasivní“ v tom smyslu, že jsou pouze adresáty řečeného). V tomto přístupu však chybí to, co by bylo možno popsat jako „osobní zainteresovanost“, tj. osobní aktivitu, zapojení, které je aktivní. Takový způsob bychom mohli vyjádřit jako *mluvení z*: osobní osvojování si a „vyjednávání“, co daný obsah víry pro jednotlivce znamená; jak „zapadá“ do kontextu jeho osobního života. Tato „komplicita“ subjektu s vyprávěným objektem je něčím, co prozatím v životě křesťanů, minimálně na úrovni katolické církve, rozvinuto příliš nebylo. Toto *mluvení z*, tj. vlastní rozvažování obsahu a také formy křesťanské víry je přitom naprosto klíčovým nástrojem, který napomáhá jedinci tvořit *význam* vlastního životního jednání na základě křesťanské víry.⁷³ Odpovídá tomu, co jsme výše mohli pozorovat v pedagogice předkládané Paulem Freirem jako prostor „kladení si otázek“, spíše než absorbování předem připravených odpovědí.

Že se nejedná o nijak marginální problém, na to nás upozorňuje také nedávný dopis papeže Františka mladým lidem *Christus vivit*, publikovaný jako posynodální apoštolská exhortace v důsledku Synodu o mládeži, který se konal od 3. do 28. října roku 2018. V této exhortaci papež František píše:

Co se týká *růstu* (papež zde mluví v kontextu cesty zrání dospívajícího křesťana, *pozn. autora*), chtěl bych upozornit na cosi důležitého. Na některých místech se stává, že poté, co mladí lidé prošli silnou zkušeností Boha, když se dotklo jejich srdce setkání s Ježíšem, jsou jim nabídnuta „formační“ setkání, na nichž se pojednává o naukových a morálních otázkách: o zlu v dnešním světě, o církvi, o křesťanské sociální nauce, o čistotě, o manželství, o kontrole porodnosti a dalších tématech.

⁷³ Viz např. J. LAVE – E. WENGER, *Situated Learning. Legitimate peripheral participation*, Cambridge: University Press, 1991.

Zdá se nám být tento přístup v pořádku? Vždyť jsme na něj „zvyklí“ či jej považujeme za standard křesťanské formace! Avšak papež pokračuje:

Výsledkem je, že mnozí mladí lidé se nudí, ztrácejí oheň ze setkání s Kristem a radost z jeho následování; mnozí tuto cestu opouštějí a jiní propadají smutku a negativismu. Nebudme tak upnutí na předávání velkého množství naukových témat a snažme se především probudit a upevnit velké zkušenosti, které nesou křesťanský život.⁷⁴

Jistě můžeme s klidem odmítnout myšlenku, že by na tomto místě papež František relativizoval cokoliv z obsahu křesťanské nauky. Spíše nás vybízí k jednomu nutnému kroku: k hledání jisté „hierarchie pravd“,⁷⁵ „základu“⁷⁶ křesťanské víry. A to právě nikoliv pouze cestou *předávání informací* v podobě *formace*, ale poskytnutím prostoru „vlastního přemýšlení a promlouvání“ o základních prvcích křesťanské víry – byť cestou neumělého a neodborného vypovídání prostým jazykem.

To, co se zde snažím naznačit, je rozdíl mezi dvěma pojetími vzdělávání: na jedné straně *formace* (mluvení jednoho přednášejícího směrem k mlčícímu shromáždění), na druhé to, co bychom mohli popsat do češtiny těžko přeložitelným ekvivalentem pojmu *in-formatio*: nabídka prostoru společného a vzájemného sdílení, ve kterém jsou poskytnuty vstupní „informace“, o nichž je dialogicky diskutováno, nacházení hodnoty *konkrétních* obsahů křesťanské víry pro vlastní život, ale také diskutování praxe života církevních společenství a církevních struktur, jejich poslání atd.⁷⁷ Pokud přitakáme, že právě taková forma vzdělávání a *vtahování* křesťanů do aktivního *porozumění* křesťanské víře a života církve dává smysl, můžeme si uvědomit, jak vzdálení jsme prozatím od naplnění právě těchto praktik a postupů.

⁷⁴ FRANTIŠEK, *Posynodální apoštolská exhortace k mladým lidem i celému Božímu lidu Christus vivit*, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2019, 212.

⁷⁵ II. Vatikánský koncil, *Dekret o ekumenismu Unitatis Redintegratio*, 21. 11. 1964, čl. 11: „Katoličtí teologové, (...), mají postupovat s láskou k pravdě, s křesťanskou láskou a pokorou. Při porovnávání nauk ať pamatují, že existuje řád neboli 'hierarchie' pravd katolického učení, vzhledem k jejich různé spojitosti se základem víry.“

⁷⁶ Viz L. Žák, „Přínos II. vatikánského koncilu k obnově katolické teologie a její metody“, *Studia theologica* 21/4 (2019), 35–73.

⁷⁷ Uvedme zde příklad: kolik běžných křesťanů je takto *informováno* (tj. jsou jim nikoliv předány informace, nýbrž je umožněn prostor k tomu, aby mohli společně diskutovat a poznávat) například o fungování života diecéze, ve které žijí; nebo struktury slavení liturgie v jejích symbolických krocích; nebo například debaty o poslání církve směrem ke světu (ať na úrovni celé církve nebo, o to více, na úrovni konkrétních společenství, jichž oni samy jsou součástí).

Dle mého pohledu je právě tento přístup jednou z efektivních cest k dosažení toho, co je zcela zjevně vytouženým cílem veškeré křesťanské formace či vzdělávání: Totiž nalezení a „vyjednávání“ *hodnoty*, neboli *významu*, osobního, hluboce ukotveného v lidské bytosti jedince, který nelze jednoduše popsat natož „vysvětlit“ druhým. Co se zde snažím nastínit, je velmi zřejmé: Byť jsou všichni křesťané učedníky jednoho Krista a vyznávají stejnou víru, jaký *význam* pro jejich život tento svazek s Kristem nese, je zcela osobní. Jiný bude pro ovdovělého muže, otce tří malých dětí, který se ocitl ve svízelné ekonomické, sociální, situaci; jiný bude pro řeholníka, který se právě zavázal věčnými sliby k životu podle evangelních rad. Každý z nich prožívá diametrálně odlišnou životní zkušenost, a proto osobní *význam* jejich života s Kristem je absolutně odlišný (což samozřejmě neznamená žádné kvalitativní „zhodnocení“ pozice jednoho či druhého).

4. *Veritatis gaudium* a teologie jako „kulturní laboratoř“

Výše řečené je třeba „korigovat“ jedním důležitým vykřičníkem: Ježíš Kristus nám představuje své evangelium jako *cestu*, doslova *cestu k následování* (např. Mt 19,21), nikoliv jako *stav mysli* nebo „soubor doktrín“. Právě výše nastíněný rozdíl mezi *formatio* a *informatio* nám ukazuje i z tohoto hlediska slabost prvního a sílu druhého pojednávajícího: Zatímco neustálá formace v sobě akcentuje důraz na „vědomosti“ a „poznání“, vytvářet prostory pro hledání osobního významu křesťanského života je něčím, co přesahuje pouhé zapojení mysli/duše/rozumu; je totiž tím, co směřuje člověka k vytvoření toho, co klasická scholastická teologie nazývala pojmem *habitus* – trvalá dispozice (*celistvosti*) člověka k stabilnímu jednání a rozhodování se v jednotlivých životních situacích, do nichž se jedinec dostává.

Stojí proto za zmínku pozastavit se u rizika pouze částečného pojetí víry, jak o něm svědčí papež František v Apoštolské exhortaci *Gaudete et exsultate* o povolání ke svatosti v současném světě. Právě v tomto textu věnuje celou 2. kapitolu tomu, co sám nazývá „dva subtilní nepřátelé svatosti“, jimiž jmenuje gnosticismus a pelagianismus.⁷⁸ Již dříve, v exhortaci *Evangelii gaudium*, mluvil papež o tom, že gnosticismus je rizikem deformované podoby víry, která se pak projevuje jako „víra uzavřená v subjektivismu“, totiž tehdy, když „člověka zajímá pouze určitá zkušenost nebo nějaká řada úsudků či poznatků, které považuje za zdroj světla a útěchy“,

⁷⁸ FRANTIŠEK, *Apoštolská exhortace o povolání ke svatosti v současném světě*, Praha: Paulínky, 2018, čl. 32-62.

avšak člověk sám „zůstává uzavřen v imanenci svého rozumu či svých pocitů“. ⁷⁹ Rizikem pojmání křesťanské víry skrze optiku gnosticizmu je tedy uschování se do říše „idejí“, „myšlenek“ či „pocitů“; nikoliv do *jednání* celistvosti člověka, který je Kristem vyzýván na cestu následování v praxi svého každodenního života, vlastních voleb, rozhodování, namáhání se s vlastní slabostí a s nalézáním nových sil a radosti pro život.

V této perspektivě bych si dovilil na závěr krátce komentovat poslání (ne-agnosticky chápané) teologie, jak jej můžeme vyčíst také z nedávné Apoštolské konstituce o církevních univerzitách a fakultách *Veritatis gaudium*, která byla podepsána papežem Františkem dne 8. prosince roku 2017. Zatímco drtivá většina textu tohoto dokumentu je psána právníkem, neboť se zabývá právním vymezením statusu, struktura a poslání vyššího církevního vzdělávání, z našeho hlediska je velmi zajímavá předmluva tohoto dokumentu, sestávající z prvních šesti článků.

I zde, tak jako v několika předchozích *klíčových* dokumentech současného římského biskupa se setkáváme již v samotném názvu dokumentu s výzvou k *radosti*. ⁸⁰ V jejím článku 1 nalezneme následující orientační a interpretační ukazatel celého dokumentu:

Radost z pravdy vyjadřuje palčivou touhu, která znepokojuje srdce každého člověka, dokud se nestřetne s Božím světlem, nepřebývá v něm a nedělí se o ně se všemi lidmi. Pravda totiž není nějakou abstraktní ideou, ale pravdou je Ježíš, Boží Slovo, v němž je život, který je světlem lidí. ⁸¹

Církevnímu vzdělání je tak nastaven základní rámec a přiřčeno nejdůležitější poslání: Být součástí *kérygmatické* mise církve, která žije (z a jen *pro*) hlásání *radostné zvěsti*, Kristova evangelia. Kristus je pravdou plnou života a zdrojem radosti, a tedy radostná podoba (teologie, církve, církevních struktur, misie...) je pravou podobou těchto institucionálních elementů je jedinou *přesvědčivou*. Tato kérygmatická, a tedy evangelizační, mise je také formálním objektem veškerého zabývání se teologií!

Podrobnější analýza těchto prvních článků konstituce *Veritatis gaudium* nám pak odhaluje nové místo (a tím i způsob, osoby atd.) teologie. Poslehněme, co říká například článek 3 tohoto dokumentu:

⁷⁹ FRANTIŠEK, *Apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě*, Praha: Paulínky, 2014, čl. 94.

⁸⁰ Vedle *Veritatis gaudium* by šlo jistě zmínit *Evangelii gaudium*, *Amoris Laetitia* či již citované *Gaudete et exsultate*...

⁸¹ FRANTIŠEK, *Apoštolská konstituce o církevních univerzitách a fakultách Veritatis Gaudium*, 8. 12. 2017, čl. 1.

Dnes je důležitou prioritou, aby se Boží lid „v Duchu“ připravil na novou etapu evangelizace. To vyžaduje, aby rozhodně nastoupil cestu rozlišování, očišťování a reformy. A v tomto procesu musí hrát strategickou roli náležitá obnova systému církevních studií.⁸²

Nacházíme zde něco velmi překvapivého: Teologické vzdělávání zde již není klasifikováno jako „teoretická“ a izolovaná dimenze života církve, nýbrž jako živý – a z kontaktu s reálným aktuálním životem přicházející – proud dynamického dialogu a promýšlení nových cest oslovení člověka naší dnešní doby. Tento fakt nám ještě zjevněji předkládá další úryvek to-
tožného článku:

Církevní studia nemají pouze nabízet příležitost pro kvalifikované vzdělání kněží, zasvěcených osob a angažovaných laiků, ale mají být zároveň určitým druhem prozřetelné kulturní laboratoře, v níž církev vykonává performativní interpretaci skutečnosti vyplývající z příběhu Ježíše Krista, která se živí dary moudrosti a vědy, jimiž Duch svatý různými způsoby obohacuje celý Boží lid.⁸³

Setkáváme se zde se dvěma silnými tvrzeními:

Tím prvním je zásadní obrat v pojmání toho, kdo je „prototypem“ studenta teologie. Tato pasáž nám mezi řádky citlivě připomíná, jak dlouhou cestu urazila *forma* teologického vzdělávání v katolické církvi v průběhu 20. století: od exkluzivního studia budoucích kněží k současné situaci, ve které jsou vítáni a přizváni ke studiu teologie všichni ti, kteří pocítují touhu po prohloubení svého *bytí křesťany*.

Tento fakt je, na druhé straně, podtržen nezvyklým výrazem. Totiž na tom místě, na kterém František hovoří o „prozřetelné kulturní laboratoři“, kterou se celek církevního, a tedy také teologického, vzdělávání má a musí stát. Snad velmi jednoduché přirovnání nám pomůže uvědomit si, k jak obrovské změně našeho smýšlení jsme zde pozváni: „laboratoř“ je něčím zcela odlišným od „továrny“. Zatímco v továrně je tvořen stále stejný „produkt“, laboratoř se pro nás stává synonymem pečlivého *kreativního* zkoumání, které si je vědomo vlastní zodpovědnosti za hlubší porozumění sobě vlastnímu obsahu, který tvoří jádro zájmu dané „vědní disciplíny“. Co je nám tímto velmi zjevně řečeno, je překonání (mezi širokými vrstvami křesťanů

⁸² *Veritatis Gaudium*, čl. 3.

⁸³ TAMTÉŽ.

tak velmi rozšířeného) názoru, že teologie je jakousi neměnnou „repeticí“ minulého a neměnného.

Právě naopak: proměny dějinných epoch nás učí, že „jedna věc je (...) samo depositum víry“, čímž jsou míněny „pravdy obsažené v naší nauce“, a druhou věcí je „forma, jak se tyto pravdy hlásají“, zjevně za předpokladu, že se „uchovává jejich totožný smysl a význam.“⁸⁴ Dějinnost lidského rodu nejen způsobuje, že pro současného člověka je terminologie a způsob vyjadřování mnohého z obsahu křesťanské víry – v té podobě, ve které byl *formulován* před mnoha staletími – jen stěží srozumitelné⁸⁵. Ale dějinnost také přispívá, že ve světle dnešní úrovně vědeckého poznání je třeba nově formulovat a hlouběji promýšlet *to, co je neměnné*. V opačném případě by hrozilo, že dojde k porušení jedné z nejvyšších premis, na které je křesťanská reflexe víry, tj. křesťanská teologie, formulována.

Závěr

V tomto příspěvku jsem se snažil otevřít několik pohledů na status křesťanské teologie v jejím vztahu k celku Božího lidu, k církvi. Historická perspektiva výše uvedeného nám ukázala, že zejména v průběhu 20. století dochází k zásadnímu průlomu v chápání teologie pouze jako disciplíny pro „úzce profilovou skupinu“ studentů, tj. budoucích kněží či řeholníků. V teologické perspektivě se tento příspěvek snažil poukázat na některé aspekty *funkce* teologie pro život a rozvoj (katolické) církve. Prostřednictvím apoštolské konstituce *Veritatis gaudium* jsem se pak pokusil otevřít diskuzi o statusu teologie novým výzvám a novému poslání, k němuž Boží Duch zve nás všechny křesťany pro studium sekt a nových náboženských směrů.

⁸⁴ Srov. *Proslov papeže Jana XXIII. u příležitosti slavnostního zahájení II. vatikánského koncilu* (11. října 1962). Český text v *II. vatikánský koncil očima Jana XXIII. a Pavla VI.*, C. V. Pospíšil (ed.), Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013, 61.

⁸⁵ Pro objasnění této otázky stačí pomyslet, s jakou obtíží dnes například jen čteme knihy zapsané v českém jazyce, kterým mluvili naši předkové třeba pouze před dvěma sty let. Natož vezmeme-li v úvahu mnohokrát velmi precizně formulovaný filozoficko-teologický vyjadřovací aparát, ve kterém byl obsah víry vyjadřován.

Josef Mikulášek, Ph.D., kněz olomoucké arcidiecéze, odborný asistent Katedry systematické teologie CMTF UP. Odborné zaměření teologická epistemologie, transdisciplinární přístupy ke studiu teologie, fundamentální ekleziologie, 2001-2003: Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta: studium oboru Právo a právní věda. 2011-2013: Pontificia Università Gregoriana, Roma (Italia), Facoltà di Teologia: postgraduální studium oboru Fundamentální teologie (ThLic.). 2013-2016: Pontificia Università Gregoriana, Roma (Italia), Facoltà di Teologia: postgraduální studium oboru Fundamentální teologie (Ph.D.) Dizertační práce *Chiesa come comunità di pratica. Un'interpretazione ecclesiologico-fondamentale dell'opera di Etienne Wenger* obhájena dne 23. 1. 2017. Monografie: *Církev jako komunita jednání*, Olomouc: VUP, 2018.

Bioetika pro život (a v životě) křesťana

Jan Polák, Ph.D.

Příspěvek z připravovaného kurzu k tématu Teologie v praktickém životě poskytuje náhled a uvedení do – teologického oboru – bioetika.

Proč studovat bioetiku? A co to bioetika vlastně je? Na následujících řádcích se pokusíme si v krátkosti představit obor, který v současné době nabývá z mnoha důvodů na stále větší důležitosti. O co se vlastně jedná? V názvu „bioetika“ slyšíme dvě řecká slova: *bíos* = „život“ a *ethos* = „zvyk, obyčej“. Půjde tedy o oblast lidské činnosti, která má co do činění s tím, co je či není správné na poli života – především toho lidského. Jeden z prvních editorů encyklopedií bioetiky Warren T. Reich bioetiku definuje jako: „Systematické studium lidského jednání na poli věd týkajících se života a péče o zdraví, kdy toto jednání je posuzováno ve světle hodnot a morálních principů.“⁸⁶ Primárně se tedy jedná o praktické vědění na poli lidského života a zdraví. Zásadní otázka, kterou si bioetika klade, zní: Co dělat a nedělat, abychom nešli proti vlastnímu životu a nepodkopávali si své zdraví. To samozřejmě velmi úzce souvisí s medicínou a lékařskou etikou. Bioetika se však netýká jen člověka. Víme, že svou hodnotu mají i živočichové, rostliny a životní prostředí a to nejen ve vztahu k člověku, ale sami o sobě. Další dvě velké oblasti, jimž se bioetika věnuje, se tedy týkají živočišného a rostlinného života a problémů s nimi spojených. Čím se ale bioetika zabývá konkrétně?

Řekli jsme, že v případě člověka jde o etické otázky spojené s jeho životem a zdravím. To se týká především těch životních stádií, kdy je člověk nejohroženější: tzn. především na začátku a na konci života. Mezi palčivé problémy spojené se začátkem lidského života patří např.: umělý potrat, rizika hormonální antikoncepce či etické otázky spojené s asistovanou reprodukcí. S koncem lidského života je pak spojena např. otázka eutanázie, asistované sebevraždy, otázka definice smrti a následné transplantace orgánů apod. Avšak i dospělý člověk v plné síle může být konfrontován s řadou etických otázek. Darovat či nedarovat nějaký orgán? Jak je to s mrzačením těla? Jaký postoj zaujmout k problematice rostoucího počtu sebevražd či různých sociálních patologií (tabakismu, gamblerství, nejrůznějších závislostí apod.). I tyto oblasti se dnes řadí do bioetiky. V Itálii se studují jako *Sociální bioetika*. Bioetika, týkající se světa zvířat, zkoumá jejich

⁸⁶ Warren T. REICH (ed.), *Encyclopedia of Bioethics*, I, New York (NY): Free Press, 1978, s. XIX.

morální status, zabývá se jejich zdravím (*welfare*), ochranou apod. Velkou otázkou je v současnosti také nejednotnější experimentování se zvířaty a genové inženýrství. V oblasti rostlinného života jde pak zejména o ekologii, ochranu životního prostředí, udržení biodiverzity, zachování zdrojů pitné vody, orné půdy či o trvale udržitelný rozvoj. Bioetiku lze tedy charakterizovat jako etiku aplikovanou na oblast života obecně.

Pojem „bioetika“ se poprvé objevil r. 1927 v článku protestantského teologa Fritze Jahra: *Bio-ethik. Eine Umschau über die ethischen Beziehungen des Menschen zu Tier und Pflanze*, který vyšel v časopisu *Kosmos*.⁸⁷ Jahr v něm vyslovil myšlenku, že je nutné vytvořit novou disciplínu, která by respektovala a chránila všechny druhy života na Zemi. Měla by vycházet jak z přírodních tak humanitních věd, zahrnovat odborníky různých profesí, sledovat veřejné mínění a formovat eticky správné postoje ke všem formám života ve smyslu etiky Immanuela Kanta.⁸⁸ Článek však ve své době neupoutal velkou pozornost. Dalo by se říci, že k němu ještě nedozrála doba. K tomu došlo až zhruba po čtyřiceti letech. Proč tomu tak bylo a co se v této době událo?

Svět si prošel Velkou hospodářskou krizí a zejména Druhou světovou válkou, v níž byl svědkem systematického vyhlazování celých národů. Bohužel se v této činnosti kompromitovala i řada lékařů (vzpomeňme např. na nacistický program eutanázie založený na přesvědčení, že existuje *život nehodný žít*, na pseudo-lékařské pokusy Josefa Mengeleho apod.). S lidmi se však experimentovalo nejen v Evropě. K několika hrůzným porušením lékařské etiky došlo také za oceánem. Jako emblematický příklad lze uvést Studii syfilidy v Tuskegee probíhající v letech 1932 až 1972. Při ní bylo 399 Afroameričanů záměrně nakaženo syfilidou, aniž by o tom věděli nebo je poté někdo ošetřoval. Cílem bylo zjistit, jak se bude nemoc rozvíjet. Studie však byla naprosto zbytečná, protože s příchodem penicilinu ve 40. letech 20. stol. se zcela změnila jak prognóza, tak diagnóza této nemoci.⁸⁹ Podobných experimentů však proběhlo v USA více. Experimentovalo se s těmi, kdo se nemohli bránit – tj. především se starými a mentálně postiženými lidmi. Po Druhé světové válce je rovněž jasně patrná snaha ukotvit v mezinárodních dokumentech základní lidská práva a předejít zločinům, ke kterým došlo zejména na židovském obyvatelstvu. V tomto kontextu tak vzniká *Všeobecná deklarace lidských práv* (1948), o rok později je vytvořen *Mezinárodní kodex lékařské etiky* (1949) a poté je podepsána *Evropská*

⁸⁷ Fritz JAHR, „Bio-ethik. Eine Umschau über die ethischen Beziehungen des Menschen zu Tier und Pflanze,“ in *Kosmos* 24 (1927) 2–4.

⁸⁸ Srov. tamtéž.

⁸⁹ Srov. M. P. FAGGIONI, *La vita nelle nostre mani. Manuale di Bioetica teologica*, Torino: Edizioni Camilliane, 2012³, 24–25.

úmluva o lidských právech (1950). K projednávání porušení těchto práv je o několik let později zřízen Evropský soud pro lidská práva (1959) se sídlem ve Štrasburku. Na rovině lékařské péče se upouští od klasického paternalistického modelu (lékař jako ten, kdo rozhoduje o všem) a začíná se klást větší důraz na autonomii pacienta (spolurozhoduje o navržené terapii, je nutné ho předem o ní informovat, vyžádat si jeho souhlas apod.).

Ke zrození bioetiky však přispěla i řada převratných medicínských objevů. Jmenujme alespoň ty nejdůležitější z nich. V roce 1953 James Watson a Francis Crick objevili strukturu (dvoušroubovici) DNA. O rok později došlo k první úspěšné transplantaci ledviny. V 50. letech se podařilo provést externí defibrilaci lidského srdce. Roku 1960 se v USA dostává na trh první antikoncepční pilulka (o rok později v Evropě) umožňující tzv. sexuální revoluci s její uvolněnou morálkou a rebelií mladých (*hippies*). V roce 1967 úspěšně proběhla transplantace srdce.

Z převratných událostí oné doby mimo medicínu musíme samozřejmě zmínit první let člověka do kosmu a na Měsíc. Šedesátá léta jsou však také dobou studené války. Vzpomeňme např. na karibskou krizi v roce 1962, trvalou hrozbu atomové války a bezohledné zacházení s životním prostředím zvláště ve východním bloku.⁹⁰

Atmosféra této doby má velký vliv na myšlení lidí, kteří jsou v mnoha oblastech znejistěni. Ptají se, jestli je např. v lékařství dobré, abychom prováděli vše, co umíme. Nezasahujeme do lidského těla až příliš? Nebude nám to spíše ke škodě? Máme dostatek zkušeností s novými metodami (např. potlačení imunitního systému při složitých transplantacích)? Podobné obavy se objevují i ve vztahu k životnímu prostředí. Jan XXIII. ve své encyklice *Pacem in terris* (1963) varuje před užitím atomových zbraní. Taková válka by měla nedozírné následky nejen pro životní prostředí, ale pro život na Zemi vůbec.⁹¹

V této době publikuje americký onkolog holandského původu Van Rensselaer Potter (1911–2001) revoluční knihu: *Bioetika. Most k budoucnosti* (1971). Mluví v ní o nové disciplíně, bioetice, kterou chápe jako „most“ propojující svět přírodních věd s etickými hodnotami. Očekává, že díky ní se bude lidstvo chovat k různým druhům života odpovědněji a že samo

⁹⁰ Zvláště v 50. a 60. letech 20. století se hospodařilo stylem: „Po nás ať přijde potopa!“ Kouřící komíny byly považovány za symbol rozvoje bez ohledu na to, co působily životnímu prostředí. Stejně tak se nikdo nezabýval tím, jaký dlouhodobý dopad na přírodu bude mít např. masové používání DDT.

⁹¹ Srov. JAN XXIII., enc. *Pacem in terris* (11. 4. 1963), Praha: Zvon, 1996, čl. 111.

sebe překotným rozvojem nezničí.⁹² Tato práce, zveřejněná v jiném dobovém kontextu, byla veřejností přijata s velkým pochopením. Lze říci, že dala vznik bioetice, jako odborné disciplíně, která se začala velmi rychle šířit. Dostala se jako předmět a později jako samostatně studovaný obor

na univerzity. Zrodila se první bioetická centra, byly založeny bioetické komise na národních i mezinárodních úrovních, objevily se první encyklopedie bioetiky apod.

Ze současných bioetických center v zámoří uvedme alespoň některé. Nejstarší, a stále vůdčí instituce, vznikla r. 1969 v New Yorku. Její původní název zněl *Institut vědy, etiky a věd zabývajících se životem*. Dnes je známá jako *Hastings Centre*. Založil ji Daniel Callahan (1930–2019) a Willard Gaylin (1925). Toto centrum vydává vlastní prestižní periodikum zvané *Hastings Centre Report*. O dva roky později André Hellegers (1926–1979) a Paul Ramsey (1913–1988) založili při Georgetovské univerzitě ve Washingtonu (DC) konkurenční *Kennedy Institute*. Oficiální název byl o něco delší: *Institut Josepha a Rose Kennedyových pro studium lidské reprodukce a Bioetiky*. I toto zařízení má svůj vlastní odborný časopis: *Kennedy Institute of Ethics – Journal*.⁹³

Z evropských bioetických center můžeme jmenovat *El Institut Borja de Bioètica* v Barceloně. Původně byl součástí tamější teologické fakulty, po roce 1984 se stal autonomním. Ve frankofonní oblasti je významný *Centre d'études bioethiques*. Nachází se v Bruselu, jeho zakladatelem je Jean-François Malherbe (1950), profesor filozofie na Katolické univerzitě v Lovani. Z italských center lze uvést *Centro di Bioetica* při Katolické univerzitě Sacro Cuore v Římě. R. 1985 ho založil Mons. Elio Sgreccia (1928–2019). Tato instituce je spojena s periodikem *Medicina e Morale*, sleduje personalistický filozofický proud a řídí se dokumenty magisteria katolické církve.⁹⁴

V České republice musíme zmínit ústavy lékařské etiky při lékařských fakultách našich tří nejvýznamnějších univerzit: Karlovy univerzity v Praze (při všech třech fakultách), Masarykovy univerzity v Brně a Palackého univerzity v Olomouci. Bioetikou se kromě toho také zabývá několik vědců z Ústavu státu a práva Akademie věd ČR. Na Slovensku pak funguje *Ústav medicínskej etiky a bioetiky*. Z odborných českých časopisů, věnujících se bioetice, můžeme uvést např. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. Lékařskou etikou se také zabývají tematicky zaměřené články v *Praktickém*

⁹² Viz Van Rensselaer POTTER, *Bioethics: Bridge to the future*, Englewood Cliffs (NJ): Prentice-Hall, 1971.

⁹³ Srov. M. P. FAGGIONI, *La vita nelle nostre mani*, 38–39.

⁹⁴ Srov. tamtéž, 39.

lékaři nebo v *Časopisu lékařů českých*. Na Slovensku vychází ve slovenské a anglické verzi *Medicínská etika & Bioetika – Medical Ethics & Bioethics*. Pro studium bioetiky je nezbytné být alespoň v hrubých rysech obeznámen s hlavními filozofickými proudy. Jak už bylo řečeno, jedná se vlastně o aplikovanou etiku. Je tedy důležité pochopit, o co na poli přírodních věd jde a umět si své pozice správně vyargumentovat. Pro nás, křesťansky smýšlející lidi, je navíc důležité znát principy katolické morálky a bioeticky zaměřené dokumenty Učitelského úřadu církve. Práce katolického bioetika pak spočívá v tom, že se ve světle těchto dokumentů kriticky zamýšlí nad aktuálními událostmi a zaujímá k nim hodnotící stanovisko.

ThLic. Jan Polák, Ph.D., kněz olomoucké arcidiecéze, odborný asistent katedry systematické teologie CMTF Olomouc, odborné zaměření morální teologie speciální, bioetika. 2014–2018 doktorské studium morální teologie se zaměřením na bioetiku na Accademia Alfonsiana (Řím). 2012–2014 studium licenciátu morální teologie na Accademia Alfonsiana (Řím)

100 let od narození velkého papeže sv. Jana Pavla II.

prof. Stanislav Balík, Ph.D. Příspěvek o osobnosti papeže sv. Jana Pavla II. a jeho vztahu k českému národu a význam pro postavení a roli církev v České republice. Článek vyšel dříve tiskem v časopise KONTEXTY 3/2020.

V polovině května uplynulo rovné století od narození Karola Wojtyły, který 16. října 1978 poté, co byl v osmém kole konkláve zvolen římským biskupem – papežem, přijal jméno Jan Pavel II. Přestože byl na vatikánské poměry neobyčejně mladý – ve svých osmapadesáti letech byl od volby Pia IX. (1846) při nástupu na Petrův stolec nejmladším papežem –, těžko říct, kdo z 99 ze 111 kardinálů, kteří jej zvolili, si uměl představit, že volí papeže, který nejenže se stane třetím nejdéle vládnoucím papežem v církevních dějinách, ale také dovede církve do třetího tisíciletí, přispěje k pádu sovětského bloku, a především uvede papežství do všech koutů světa – a to nejenom v geografickém, ale i náboženském či politickém smyslu.

Současně o pár dní dříve uplynula tři desetiletí od jeho první návštěvy v Československu, při níž prezident Václav Havel, jenž byl ještě rok předtím vězněn bolševickými mocipány, vyřkl první větu z názvu tohoto článku. Nenajdeme v historii projevů našich politiků a státníků mnoho vět, které jsme schopni i po mnoha letech spojit s konkrétní situací a autorem (výjimky představují věty „Právě jsem se vrátil z Hradu...“, „Naše měna je pevná a měnová reforma nebude...“, „Naše země nevzkvétá...“). Tato k nim patří.

Je mnoho oblastí, v nichž je mnohovrstevnaté dědictví Jana Pavla analyzováno a promýšleno. V následujícím článku se zamyslíme hlavně nad tím, co znamenal Wojtyłův pontifikát pro české země.

Na začátku cítím jako nezbytné uvést několik osobních poznámek. Nejsem nezaujatý. Neumím se v tuto chvíli oprostít od toho, že Jan Pavel II. byl jediným papežem mého dětství, dospívání a rané dospělosti. Dodnes – a není vyloučeno, že tomu tak u mě bude navždy – mám papežskou instituci podvědomě spojenou právě s polským papežem; když se v mešním kánonu kněz modlí „za našeho papeže“, stále trochu očekávám, že dodá „Jana Pavla“. Nepamatuji si výroční dny zvolení Benedikta XVI. či Františka, ale 16. října si každoročně vzpomenu na to, jak jsem v dětství v liturgickém kalendáři v bludovské sakristii četl vedle svátku sv. Hedviky

zmínku, že jde o „výroční den zvolení papeže Jana Pavla II.“. (Podobně to mám i s institutem papežského nuncia, kterýžto úřad zůstal v mé mysli neodmyslitelně spojen s Giovannim Coppou, prvním polistopadovým a v českých dějinách nejdéle sloužícím nunciem.)

Jan Pavel II. pro mě bude navždy papežem, který (spolu)porazil rudou říši zla; papežem, který nám pomohl k vytoužené svobodě; papežem, který nejlépe odpověděl na dávnou výsměšnou Stalinovu otázku po počtu papežských divizí. Bude pro mě papežem kulturně blízkým, protože polským. A jakkoli jsem nadšeně četl a čtu teologické texty Josefa Ratzingera, který je mi blízký svou systematickostí, přemýšlením a jazykem, Wojtyłovo slovanství možná iracionálně, ale přesto převažuje. A konečně důvod z nejosobnějších – když jsem se v roce 2001 účastnil ve Vatikánu jako mladý poutník generální audience, protlačil jsem se až k uličce, jíž tehdy již staříčkého a nemohoucího papeže přiváděli, pohlédl na mě a já v jeho pohledu přes své slzy viděl oči a úsměv svého tehdy již zesnulého dědečka. Ze všech těchto důvodů prostě nemůže být následující text nezaujatý – prosím laskavého čtenáře o prominutí. Snad to žánr článku u příležitosti výročí narození unese.

Wojtyła a Československo před papežskou volbou

Jan Pavel II. se do české historie z papežů (možná nejen) moderní doby zapsal snad nejvíc, a to především díky vlivu, který měl jak na zvýšení sebevědomí katolické církve v poslední čtvrtině trvání tuzemského komunistického režimu, tak na následný samotný pád tohoto režimu. Jeho síly a nebezpečí si byli českoslovenští komunisté vědomi již od jeho volby, považovali jej za prvotřídního politického aktéra, který má osobní a ideový zájem na pádu bolševického impéria. Někdy až příliš snadno vyvozujeme z Wojtyłovy polské komunistické zkušenosti jeho chápání československé situace. Situace církve a jejích vrcholných představitelů v Polsku byla ale od Československa hodně odlišná. Zajímavě to dokreslují vzpomínky Wojtyłova sekretáře, dnešního kardinála Stanisława Dziwisze (*Život s Karolem: vzpomínky osobního sekretáře Jana Pavla II.*). To, co bylo v Polsku považováno za okamžiky velkého ponížení církve či jejích biskupů, by v tutéž chvíli bylo v Československu chápáno jako neslýchaná volnost. Oslavy milénia polského křesťanství (1966) byly sice komplikovány záměrně svolanou stranickou demonstrací v Hnězdně, nicméně „lidé přinucení k účasti na státní oslavě hned po jejím skončení běželi ke katedrále poslechnout si kardinála Wyszyńskiego“, vzpomíná Dziwisz. V Československu nejenže nebyl až do roku 1985 umožněn jediný podobný typ náboženského obřadu mimo kostel, ale v roce 1973 byly např. zásadně omezeny veřejné oslavy milénia pražského biskupství; oslavy dvousetého výročí založení českobudějovické diecéze v roce 1985 se nemohly uskutečnit vůbec. V Polsku byly biskupské stolce obsazeny a mohla působit relativně sebevědomá biskupská konference, v českých zemích několik let (1961–1965) nebyl v úřadu jediný biskup, v letech 1987–1988 jeden jediný, skoro devadesátiletý kardinál Tomášek. Wojtyła mohl jezdit po světě – do Melbourne či Filadelfie. Naši biskupové byli stěží pouštěni (a i to až po roce 1965) do Říma. V letech, kdy byli čeští a moravští biskupové ve velkém věznění, internováni v domácím vězení, kdy pracovali jako dělníci na stavbách a biskupství namísto nich řídili vesměs kolaborující kapitulní vikáři, vystupovali biskupové polští jako veřejní obhájci práv církve, chápání sice jako obtížní a nepřijemní, přesto však partneři státní moci.

Přes rozdílnou zkušenost se K. Wojtyła jako krakovský arcibiskup postupně seznamoval s československou situací a tajně světil kněze. Zdá se, že to bylo pro slovenskou podzemní církev, pro oddělené skupiny podzemní církve v Čechách a na Moravě nejspíš ne, přinejmenším o tom nevím. Koneckonců mezi vysoce postavenými preláty ve Vatikánu z řad československých exulantů výrazně převažovali Slováci – kardinál Jozef Tomko, Jozef Zlatňanský apod. Ze vztahu k slovenské podzemní církvi

a naopak ze zřejmě nulových kontaktů se skupinami kolem Fridolina Zahradníka, Felixe M. Davidka apod. plynul hodně problematický vztah Jana Pavla II. a vatikánských struktur k české a moravské podzemní církvi po roce 1989 (ačkoli tam byla evidentně řada problematičtějších věcí, s nimiž se na Slovensku nesetkáme – svěcení ženatého muže na biskupa, kněžské svěcení ženy apod.).

Do historické paměti naší církve se K. Wojtyła zapsal ještě před papežskou volbou i jiným činem – statečným vystoupením na pohřbu Štěpána kardinála Trochty v Litoměřicích v roce 1974, kde přes zákaz komunistických orgánů vystoupil nad otevřeným hrobem a nazval jej mučedníkem.

Vliv Wojtyłovy volby na Československo

Volba Karola Wojtyły papežem byla pro církve v Československu důležitá hned z několika ohledů. Jak již bylo zmíněno, papežem se stal člověk, který znal československou realitu, a to nikoli jen zprostředkovaně. Ještě důležitější byl fakt, že jakkoli byla polská situace jiná, přece jenom měl závažnou osobní zkušenost s marxismem-leninismem v praxi a dobře věděl, jak se liší ideály a praxe, jaký je skutečný přístup vládnoucích marxistů k církvi. Věděl, že se komunistům nedá věřit. Nevěřil v chiméru komunismu s lidskou tvář. Z toho plynul jeho nesmírně realistický, nikoli naivní přístup ke komunistickým režimům. Slovanský papež z blízké země byl nesmírnou vzpruhou pro kardinála Tomáška. A nejenom vzpruhou, měl na něj přímý vliv, když jej – jak před svým zvolením, tak ještě více po něm – vybízel k větší razanci. A osmdesátiletý stařec František Tomášek se skutečně změnit dokázal. Volba a pontifikát Jana Pavla II. měly také nedozírný dopad na „řadové“ věřící, kteří při tajném poslechu vatikánského rozhlasu pochopili, že se o nich v Římě ví a že mají na nejvyšším místě zastání. Wojtyłova volba konečně znamenala definitivní konec předchozí vatikánské Ostpolitik.

Pro československé komunisty se Wojtyłova volba stala ze všech zmíněných důvodů impulzem k velkému znepokojení, které se naplnilo. Od roku 1978 totiž ve vyjednávání činil ústupky už jen stát, nikoli církve. Ta naopak znovu začala (od dob Pia XII. poprvé zcela adresně a nezastřeně) veřejně odsuzovat, hanbu našeho věku, „jak byly v jednom vatikánském dokumentu nazvány režimy držící celé národy v porobě. Reakce komunistů na papeže byla důležitá pro řadové věřící, stejně jako pro spoustu antikomunistů – dobře vnímali, jak nervózní komunistické režimy v čele s Kremlem jsou.

Odpískání vatikánské Ostpolitik

Velkým efektem zvolení Jana Pavla II. bylo odpískání vatikánské Ostpolitik. S tou započal již Jan XXIII. a Pavel VI. ji dále rozvíjel – šlo o snahu vstoupit do intenzivnějšího kontaktu především s východoevropskými komunistickými zeměmi. V každé zemi měla tato politika poněkud jiné postupy a výsledky. Kupříkladu v Maďarsku vedla k najmenování řady s komunisty kolaborujících biskupů a osobnímu ponížení primase Józsefa kardinála Mindszentyho, který byl v roce 1973, po mnoha letech strávených ve vězení a poté v ochraně na americkém velvyslanectví v Budapešti, kam se uchýlil při sovětském potlačení maďarského povstání v roce 1956, přinucen rezignovat na ostříhomský arcibiskupský stolec. V Československu vedla vatikánská Ostpolitik především k vysvěcení čtyř problematických biskupů v roce 1973, kdy se komunistům podařilo to, oč se neúspěšně snažili celé desetiletí (a pokračovali v tom dále – tentokrát už neúspěšně – až do roku 1989): prosadit jmenování biskupů z řad kněží ochotných úzce kolaborovat s ateistickým režimem. O tom, že to dovnitř církve, mezi Kristu věrně kněze a laiky, vneslo obrovský neklid a zklamání „z Říma“, není pochyb.

Už při samotném nástupu na papežský stolec ukázal Jan Pavel II., jak je zorientovaný. Když československé kolaborantské kněžské sdružení *Pacem in Terris* poslalo gratulaci ke zvolení, tak ačkoli z Říma na přání odpovídali a posílali tisíce poděkování, pozhennání a obrázků, pro *Pacem in Terris* odpověď nepřišla...

Vatikán sice i v novém pontifikátu pokračoval v jednání s československou vládou, nicméně začal na program zařazovat nové a nové problematické body (reforma státem ovládaných teologických fakult, ustavení biskupské konference, odstranění institutu kapitulních vikářů apod.).

Zřejmě nejsilnějším momentem Wojtyłova pontifikátu ve vztahu k Československu před rokem 1989 se stalo vydání *Prohlášení Posvátné kongregace pro klérus o určitých sdruženích a hnutích zakázaných kléru* z roku 1982. Dekret, později známý jako *Quidam episcopi*, bezprostředně dopadal na Sdružení katolického duchovenstva *Pacem in Terris*, na jehož adresu bylo po dlouhých letech váhání zcela jasně řečeno: „S kněžskou službou jsou bezesporu neslučitelná, a proto všem kněžím jednoznačně zakázaná kněžská sdružení..., která přímo i nepřímo, zjevně či skrytě sledují politické cíle, třebaže je někdy předkládají navenek takovým způsobem, jako by se snažila podporovat humanitní ideály, mír a sociální pokrok.“ To, co bylo na počátku pontifikátu Jana Pavla II. naznačováno, bylo explicitně formulováno. Dokument neřešil pouze kněžská sdružení v zemích komunistického bloku, ale i v řadě jihoamerických

zemí. Skutečnost, že přímo nejmenoval žádné z nich, se pro československou komunistickou státní moc stala na příští léta záminkou, jak nestále jeho účinnost pro Československo zpochybňovat, licitovat o něm apod., a to přesto, že autor dekretu třetí den po jeho vydání v novinovém rozhovoru potvrdil, že se

vztahuje i na *Pacem in Terris*. Už o rok dříve Svatý stolec zneplatnil dva čestné teologické doktoráty, které si u příležitosti sjezdu *Pacem in Terris* nechali udělit slovenští kolaborující vysocí církevní hodnostáři.

Vydání dekretu se stalo klíčovým momentem pro soustředěné tažení Římu věrných církevních představitelů proti kolaborujícímu sdružení. Ti měli nyní v rukou jasný postoj, o který se mohli opřít v diskusích nejenom s přesvědčenými členy, kteří z členství výrazně benefitovali, ale především s členy bojácnými, tzv. šedou zónou.

Tomášková proměna

Zřejmě nejvýznamnějším neinstitutcionálním důsledkem pontifikátu Jana Pavla II., který se projevil v Československu, byl jeho vliv na proměnu nejstaršího člena biskupského sboru, osmdesátiletého Františka Tomáška. Ve věku, který mnohým vůbec není dopřáno dožít, se postupně a nenápadně změnil někdejší nijak konfliktní biskup v morální autoritu, uznávaný symbol odporu proti nesvobodě, schopný oslovovat širokou veřejnost. Zatímco ještě v roce 1977 se spolu s dalšími (prokomunistickými) biskupy F. Tomášek v zásadě distancoval od Charty 77, čímž zklamal řadu osobností skryté církve, v dalších letech jako by šlo o jiného člověka. Zřejmě to bylo spojeno i se zformováním neoficiálního kardinálova poradního sboru, jehož předními postavami byly osobnosti skryté církve – Josef Zvěřina, Otto Mádr a později Tomáš Halík. F. Tomášek snad i pod jejich vlivem pochopil, že se změnila situace a že uzrál čas k tomu, aby se církev začala výrazněji angažovat v obecných společenských otázkách. Hlavní vysvětlení Tomáškovy proměny se ale hledá ve vlivu Jana Pavla II., s nímž byl F. Tomášek v úzkém kontaktu již před papežskou volbou a jehož papež vybízel k výraznějšímu protikomunistickému vystupování.

F. Tomášek se tak začal aktivněji a odvážněji zapojovat nejrůznějšími intervencemi do trestních řízení a procesů s katolickými kněžími a laiky. Od poloviny osmdesátých let začal rovněž stále častěji psát veřejné dopisy nejvyšším státním orgánům a představitelům, v nichž upozorňoval na porušování práv církve, nerespektování práva na náboženskou svobodu a na příkoří, jež byla na církvi páchána. Jasným předělem se stala neúspěšná snaha, aby na velehradskou pouť v roce 1985 přijel papež. Od té doby o Tomáškově postoji k režimu a o jeho vlivu nepochyboval nikdo. Jednoznačně a výrazně podpořil petici za náboženskou svobodu Augustina Navrátila, postavil se na stranu protikomunistických demonstrantů při tzv. Palachově týdnu. Z dopisů a veřejných protestů konce osmdesátých let sálá odvaha a přesvědčivost dříve u Tomáška netušená. Jeho úloha vyvrcholila 25. listopadu 1989, když ve svatovítské katedrále při slavnostní bohoslužbě k závěru oslav svatořečení Anežky České vyřkl památná slova: „V této důležité hodině zápasu za pravdu a spravedlnost v naší zemi jsem já i katolická církev na straně národa!“

Obnova biskupského sboru

Jen obtížně můžeme doložit, jak silný má reálně papež vliv na výběr nových biskupů a do jaké míry rozhoduje vatikánská kongregace pro biskupy. Proto není jasné, komu připsat zásluhy na jiné podobě biskupských nominací z konce osmdesátých let. Nicméně zřejmě alespoň nějaký „dohled“ si pro známé země papež zachoval; nebo jeho spolupracovníci uměli odhadnout jeho přání. Uměl(i) přitom pracovat se symboly – když v roce 1982 jmenoval Jaroslava Škarvadu biskupem pro pastorační českého exilu a udělil mu titulární stolec biskupa litomyšlského, *Rudé právo* přidělení tohoto titulárního sídla pro exilového biskupa charakterizovalo jako „urážku města se slavnými husitskými a obrozeneckými tradicemi.“ Když byli na jaře 1988 jmenováni dva pomocní biskupové pražští, Antonín Liška a Jan Lebeda, a administrátor slovenské trnavské arcidiecéze Ján Sokol, obrovským úspěchem aparátu Jana Pavla II. se stalo, že žádný z kandidátů se neangažoval v *Pacem in Terris* a všichni byli vnitrocírkevně přijatelní. Navíc Svatý stolec ustál československou úvodní podmínku, že dva pražští pomocní biskupové budou vysvěceni jen tehdy, když kardinál Tomášek odejde do důchodu. S biskupskými jmenováními z dalšího roku (a s většinou z roku 1990) všechny tři zmíněné spojoval fakt, že šlo o kněze s výraznou zkušeností z běžné pastorace, ale také že nebyli výrazně antikomunističtí. Dodnes není úplně jasné, proč se ani v roce 1990 biskupských jmenování nedočkali katoličtí antikomunisté angažovaní v podzemní církvi, jako byli Josef Zvěřina, Antonín Huvar, Jiří Reinsberg,

Oto Mádr a další. Namísto nich se biskupy často stali čtyřicátníci z běžné farní správy (se dvěma výjimkami: Karel Otčenášek, který však byl vysvěcen již v roce 1950 s právem nástupnictví, a Miloslav Vlk; až v roce 1996 byl vysvěcen Václav Malý a o dva roky později Dominik Duka).

Český panteon světců

Stěží si lze představit symboličtější závěr komunistické etapy života československé církve než svatořečení české královské dcery ze 13. století dne 12. listopadu 1989 ve Svatopetrské katedrále v Římě nad hrobem prvního papeže za účasti desetitisíců poutníků – navíc svatořečení usku-tečněné polským papežem (příčemž polské křesťanství má český původ). Důležitou okolností byla také stará barokní legenda, která pravila, že tehdy bude v české zemi dobře, až bude Anežka svatořečena.

Nesporným úspěchem papežské diplomacie Jana Pavla II. ve vztahu k Československu bylo, že v předcházejících jednáních komunistický stát, resp. přímo politbyro Ústředního výboru KSČ překvapivě neměly námitky proti tomu, aby bylo většímu počtu osob (cca 10 000 poutníků) umožněno vycestovat v listopadu 1989 do Říma (pro drtivou většinu z nich šlo o první povolený výjezd do nekomunistické země v jejich životě) na slavnostní akt svatořečení, a že politbyro souhlasilo s vysláním státní delegace. Rozdíl oproti roku 1977 a faktickému ignorování svatořečení Jana Nepomuka Neumanna, světce českého původu, nemohl být výraznější. Na audienci den po svatořečení Jan Pavel II. zvěstoval: „Jásejme a radujme se, protože pro církev, která žije v českých zemích, nadešel kýžený den.“ Skutečně nadešel – čtyři dny poté se začala československá komunistická stavba hrou-tit jako pověsný domeček z karet.

Jan Pavel II. se posléze do naší historie zapsal i jako papež výrazně rozši-řující panteon národních světců – když kromě Anežky svatořečil ještě Zdi-slavu a Jana Sarkandera (1995), blahořečil Marii Restitutu Kafkovou (1998) a Metoděje Dominika Trčku (2001), (a k tomu ještě několik Slováků se vztahem k českým zemím: Zdenku Schelingovou, Pavola Gojdiče, Vasiľa Hopka...). Připočteme k tomu i vyzdvižení moravských věrozvěstů, soluň-ských bratří sv. Cyrila a Metoděje, mezi patrony Evropy (1980).

Bolavá místa české historie

Wojtytův pontifikát vstupoval i do bolavých míst české historie a vztahů mezi katolickou církví a nekatolíky, resp. společnostmi. Když při své první návštěvě v roce 1990 vyzval k potřebě studia života a díla Jana Husa, pů-sobilo to jako naprosto převratný krok, mnozí dokonce nepodloženě spe-kulovali o možném Husově svatořečení. Nadšení výrazně ochladlo v roce

1995 kanonizací Jana Sarkandera – ten byl katolíky vnímán jako oběť protestantů vládnoucích před Bílou horou, evangelíky zase jako příklad nepatřičného katolického proselytismu. Takto si zkrátka čeští protestanti ekumenický dialog nepředstavovali.

Nicméně toto zaváhání poloviny devadesátých let bylo překonáno a snaha o alespoň částečnou nápravu starých křivd a šrámů pokračovala. Vyvrcholila v roce 1999, kdy se v Římě na Papežské lateránské univerzitě konalo sympozium zaměřené na novou interpretaci osobnosti Jana Husa. Jan Pavel II. při té příležitosti vyjádřil lítost nad Husovým upálením, stejně jako nad následnými oběťmi husitských válek a dlouhotrvajícím rozdělením českého národa. Vyzval, stejně jako při Sarkanderově svatořečení, k usmíření a k hodnocení Husovy postavy bez předsudků. Nedošlo ani k Husově svatořečení, ale ani k jeho uznání coby reformátora církve. Papež „pouze“ konstatoval, že husovská komise byla kardinálem Vlkem ustavena proto, „aby bylo co nejpřesněji určeno místo, které má Jan Hus mezi reformátory církve“. Přestože o Husovi prohlásil, že byl pozoruhodnou postavou (kvůli mravní odvaze tváří v tvář protivenstvím a smrti, což z něj učinilo postavu zvlášť významnou pro český národ), k jeho formální rehabilitaci nedošlo.

Wojtylův přístup k Husovi byl součástí jeho snahy o očišťování historické paměti církve – rehabilitace Galilea Galileiho (1992), přiznání odpovědnosti církve za pronásledování Židů apod. Vše vyvrcholilo ve výjimečném obřadu *Mea culpa* v březnu 2000, kdy dojemným způsobem vyznal za církev viny ve službě pravdě; viny proti jednotě Kristova Těla; viny ve vztahu k izraelskému národu; za provinění proti lásce, pokoji, právům národů, úctě ke kulturám a náboženstvím; hříchy proti důstojnosti ženy a jednotě lidského pokolení; hříchy v oblasti základních práv lidské osoby. Jménem církve požádal o odpuštění. Vlastně učinil ve velkém to, co v malém vyzkoušel už v roce 1995 při své druhé návštěvě českých zemí – při svatořečení Jana Sarkandera v Olomouci: jménem všech katolíků poprosil o odpuštění křivd spáchaných na nekatolících v pohnutých dějinách českého národa; jeho jménem také církev odpustila všechno zlé, co „vytrpěly zase její děti“.

Jeho vztah k české historii, tak propojené s historií jeho rodné země, pak byl symbolicky završen při třetí návštěvě v roce 1997, při oslavě svatovojtěšského milénia – připomínky tisícího výročí mučednické smrti druhého pražského biskupa, Slavníkovce sv. Vojtěcha, nad jehož hrobem byla v roce 1000 zřízena polská církevní struktura.

Vztah k zemi, fyzičnu a práci

Přirozeně bychom mohli věnovat pozornost řadě dalších aspektů Wojtyłova působení, třeba i těm negativním, a to jak ve vztahu k české církvi, tak ke světové. Nevyužil příležitosti impulzů druhého vatikánského koncilu oslabit silné klerikální rysy – a to ani po výjimečných zkušenostech české a moravské podzemní církve, s níž se vyrovnal ne zcela podařeným způsobem. Jako ne-Ital a člověk bez velkých osobních zkušeností s římskou kurií s ní nedokázal příliš pohnout. Na to, jak realistický byl ve vztahu ke komunistickým režimům, v závěru svého pontifikátu byl v otázkách světové politiky možná až naivní.

Často mu byly také vytýkány postoje církevního magisteria k otázkám sexuální morálky. Možná ne zcela doceněn je ale posun, který se sexualitou nepřímo souvisí. Právě díky učení Jana Pavla II. se podařilo přinést zcela nové impulzy v pohledu církve na fyzično, přírodu, tělo, práci. Byl prvním papežem – aktivním sportovcem, který tělo oceňoval, který miloval hory a přírodu. Jeho básně v *Římském triptychu* o horském potoku padajícím do údolí bychom si od předchozích papežů nepřečetli. Z hlavy mi nevymizí jeho gesto úcty z Prahy 1990 (a vlastně obecně z časů, kdy mu to zdraví dovolovalo), kdy při příletu na letiště poklekl a políbil zemi.

A především – z jeho dělnické zkušenosti vyplynula jeho silná spiritualita práce, nejlépe zřejmě v encyklice *Laborem exercens* (1981), kde zřejmě definitivně překonal dávný pohled na práci jako na trest za prvotní hříchy a povýšil ji na způsob participace na Božím aktu tvoření.

Tím vším pomohl proměnit negativní odstup od těla a světa, jak se občas i dnes zpívá v některých kostelních písních „...Vracím se v ten zlý svět, do strastí, zlob a béd...“. To vše pak dovršil vlastním příkladem stárnutí, utrpení, snášení bolesti a umírání doslova v přímém přenosu.

Nevím, zda vím, co je to zázrak. Ale vím, že volba Jana Pavla II. v roce 1978 a jeho následný více než čtvrt století trvající pontifikát alespoň pro mě k zázrakům církevních, světových i českých dějin patří.

Stanislav Balík, profesor a děkan Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. Odborně se věnuje vztahům státu a církvi, moderní české politice a komunální politice. Autor a spoluautor řady českých i zahraničních monografií věnovaných těmto tématům.

Jan Pavel II. vzpomíná na návštěvu ČR a svatořečení Jana Sarkandra *sv. Jan Pavel II.*

Proslov papeže Jana Pavla II. při generální audienci 24. 5. v Římě. Příspěvek byl publikován 14. 12. 2020 na webu ČBK.

1. Dnes chci věnovat obvyklou středeční katechezi pastorační návštěvě, kterou jsem vykonal od 20. - 22. května v Praze a v Olomouci v České republice a ve Skoczówě, Bielsko-Bialé a Zywci v Polsku. Zastavil jsem se tedy v Čechách a na Moravě a poslední město, odkud jsem odlétal do Říma, byla Ostrava na Moravě. Myslím, že důležitost této cesty se dá pochopit ve světle dokumentu „Tertio millenio adveniente“.

Církev, zatímco se připravuje na jubileum roku 2000, se v určitém smyslu vrací na různé cesty, po kterých Kristus vstoupil do života velké lidské rodiny v různých světadílech a v různých zemích. Jedna z těchto cest do střední Evropy vede takzvanou Moravskou branou.

Křesťanství sem přišlo poměrně brzy a v 9. století zapustilo kořeny mezi Slovy Velkomoravské říše. Právě kníže tohoto státu pozval svátého Cyrila a Metoděje, kteří pocházeli z Byzance, aby hlásali evangelium jeho lidu. Tato evangelizace přinesla plody především na území, na kterém se konala papežská návštěva. Centrem návštěvy, kterou jsem mohl vykonal v roce 1990 po pádu komunistického režimu, byl Velehrad na Moravě, na území nynější olomoucké arcidiecéze.

Název Moravská brána je velmi působivý. Připomíná nám především, že Kristus, o němž mluví evangelium, je branou k ovcím (srv. Jan 10,7). Zároveň označuje určitou historickou a zeměpisnou skutečnost. Širé moravské roviny tvořily ze zeměpisného hlediska úrodné území pro rozvoj lidské civilizace od jihu na sever. Odtud přišlo křesťanství do Polska, podle tradice už v 9. století, a dospělo na území na jih od Krakova a v 10. století (podle historických údajů)

do Hnězdna a Poznaň-Hnězdna, jež bylo tehdy hlavním městem Piastovského státu, který se teprve organizoval.

2. S vědomím těchto historických odkazů bych chtěl říci, že hlavním důvodem návštěvy bylo svatořečení blahoslaveného Jana Sarkandra a blahoslavené Zdislavy. Zdislava je spojena s dějinami církve v Čechách a Jan Sarkander s dějinami církve na Moravě. Zdislava byla manželka a matka rodiny, členka třetího řádu sv. Dominika. Její jméno je známé a často se dává

při křtu jak děvčatům, tak chlapcům. Jde o osobnost, která žije od 13. století v paměti církve nejen v Čechách, nýbrž i v Polsku a v okolních zemích. V neděli 21. května byla povýšena ke cti oltáře spolu s Janem Sarkandrem. Jeho život je spojen především s Olomoucí

na Moravě. Sarkander byl farářem v době, ve které křesťanstvo prožívalo drama reformace. Byl uvězněn, protože zůstal věrný katolické církvi, a protestantští vládcové Olomouce ho podrobili krutému mučení. Zásada „cuius regio eius religio“ opravňovala tehdy ty, kteří měli moc - protestanty nebo katolíky - vnutit vlastní náboženskou příslušnost svým poddaným. Ve jménu této zásady došlo v Čechách a na Moravě k tolikerému násilí jak ze strany katolíků, tak protestantů. Jan Sarkander je pouze jedna z mnoha obětí této situace.

Znamení Boží prozřetelnosti ukazují, že dosáhl hrdinské svatosti; bylo tedy spravedlivé, aby byl povýšen ke cti oltáře. A pak, bylo to přání církve v Čechách a na Moravě, aby se svatořečení konalo právě v Olomouci. Přijal jsem tento návrh, protože jsem v tom viděl prozřetelnostní příležitost vyjádřit na zvláště významném místě kritické zhodnocení náboženských válek, které si vyžádaly tolik obětí jak mezi katolíky, tak mezi protestanty. Přál bych si, aby se tato událost stala pro všechny mocným podnětem k úsilí, aby už nikdy nedošlo

k podobným hříchům proti přikázání křesťanské lásky.

Opoledne téhož dne po svatořečení se konalo před mariánskou svatyní na Svatém Kopečku setkání s mládeží, které bych rád definoval jako jedno z nejkrásnějších a nejoriginálnějších setkání, jaké jsem kdy měl s mladými. Při té příležitosti jsem chtěl „odevzdat“ mladým modlitbu Páně, „Otče náš“, téměř jako vytyčení etapy katechumenátu mládeže v té zemi. Vždyť jen Kristus může dát mladým to, po čem tolik žízní, totiž plný a radostný smysl života. Často je ho nedostatek jako vína na svatbě v Káně Galilejské. A Maria, Ježíšova Matka, doprovázela svou duchovní přítomností ono významné setkání, na němž zazněla slova, která pronesla v Káně: „Udělejte

všechno, co vám řekne“ (Jan 2,5). Ta slova opakuje i dnes, zvláště mladým, kteří chtějí hodnověrně realizovat svůj život.

3. Chci vyjádřit svou vděčnost křesťanskému společenství ve Skoczówě, které projevilo značné pochopení pro ekumenické úkoly, kterým mělo sloužit svatořečení Jana Sarkandra. Městečko Skoczów je v oblasti Těšínského Slezska, na území, které donedávna patřilo do katovické diecéze. A právě tato katovická diecéze zároveň s olomouckou usilovaly o svatořečení Jana Sarkandra. Bylo tedy oprávněné, abych se první den po slavnostním svatořečení v Olomouci odebral do Skoczowa a poděkoval Bohu za dar nového světce. Ten - jako mnozí před ním a po něm - se stal prvkem sblížení mezi církvemi a mezi křesťany v Čechách, na Moravě a v Polsku. Velkolepá slavnost ve Skoczówě s hojnou účastí věřících ukázala, jak se dějiny církve hluboko vrývají do dějin národů a států. Slezsko je už po celé tisíciletí pohraničním územím, kde se setkaly dvě velké církve, založené právě v roce 1000: krakovská a vratislavská arcidiecéze. Během tohoto tisíciletí rozvíjely cenné evangelizační poslání, které se pojí ke dvěma mučedníkům: svatému Vojtěchu a svatému Stanislavovi, které polská církev uctívá jako hlavní patrony spolu s Jasnohorskou Madonou.

Pondělní návštěva ve Skoczówě, v Bialsko-Biale a Żywci vyzdvihla existenci a vitalitu nové diecéze, zřízené před několika lety s úkolem hlásat evangelium v Těšínském Slezsku a podél řeky Sólvy až k Osvětimi. Je to země zvláště drahá mému srdci, kterou znám velmi dobře, neboť jsem byl

v minulosti krakovským metropolitou. Kromě toho i moje rodina pochází z této oblasti. Tato návštěva měla tedy zvláštní životopisný rys. Bylo pro mne velkou radostí v tomto velikonočním období znovu se vidět s tolika křesťanskými společenstvími, která jsem navštěvoval jako arcibiskup a obdivovat ony kopce, na kterých jsem často dělal dlouhé procházky.

4. Chci poděkovat všem, kteří přispěli k úspěchu této pastorační návštěvy, ať už tím, že mě pozvali nebo že ji pečlivě připravili. Její plody bylo dobře vidět už od první etapy v Praze a pak v Olomouci, ve Skoczówě, v Bielsko-Bialé a v Żywci. Kromě velkých liturgických shromáždění spojených se svatořečením svaté Zdislavy a svatého Jana Sarkandra, za účasti velkého počtu věřících, zasluhují vděčnou vzpomínku zároveň se setkáním v modlitbě s obyvatelstvem Čech, také ekumenická setkání v Praze a ve Skoczówě. Doufám, že poslouží k dalšímu ekumenickému sblížení křesťanů, neboť to je jedna z výzev Velkého jubilea.

Rok 2000 je důležitým opěrným bodem nejen pro křesťanství a církve. Je důležitý pro Evropu, a to zvláště v současné době. Po pádu totalitních systémů se totiž stále více snaží stát se velkou vlastí. Kéž nám vzpomínka na historickou Moravskou bránu ukáže Krista, který se stal pro nás všechny Branou na cestě k věčnému životu!

Ilustrační fotografie použity z webu: <https://www.reflex.cz/galerie/historie/116726/> a web ado.cz

Jubileum 400 let mučednictví sv. Jana Sarkandra

Mgr. Jiří Gračka

Článek poskytuje přehled akcí Jubilejního roku sv. Jana Sarkandra k 400. výročí mučednické smrti. Příspěvek poskytnutý autorem byl publikován na webu arcibiskupství olomouckého.

Hned tři výročí spojená s mučedníkem sv. Janem Sarkandrem si v letošním roce připomínali věřící olomoucké arcidiecéze. V polovině března uplynulo 400 let od jeho mučednické smrti, počátkem května 160 let od slavnostního vyhlášení jeho blahořečení a v druhé půli května pak 25 let od svatořečení. Většinu oslav sice do značné míry poznamenala epidemie, přesto si z nich věřící mohou leccos odnést.

„I když oslavy nemohly proběhnout, jak bylo naplánováno, přece se mnohé podařilo a vědomí významu zatím jediného světce a kněze, který pochází z naší diecéze a který pracoval v jejích farnostech, se právem dostalo do jasnějšího světla,“ uvedl pomocný biskup Antonín Basler, který coby farář téměř dvacet let spravoval olomouckou farnost sv. Michala, pod níž spadá také Sarkandrova kaple.

Oslava letošního jubilea podle něho i nadále zůstane trvalou a silnou připomínkou hodnot, které ve světcově životním příběhu vystupují do po-

předí: úcty k Eucharistii, lásky k Panně Marii nebo věrnost až k smrti i v nejtěžších zkouškách, věrnost zpovědnímu tajemství a povolání ke

kněžství vůbec. „I když toto výročí končí, úcta k našemu světci a jeho přímluva nás jistě budou provázet i v dalších letech,“ říká biskup a dodává: „Pro nás biskupy pak trvalou a vzácnou připomínkou zůstanou biskupské pektorály vyrobené ze dřeva skřipce, který byl pro sv. Jana tím, čím byl kříž pro našeho Pána.“ Mši svatou 17. března, v den světcova umučení, za dveřmi krátce předtím zavřenými začínající epidemií, avšak v myšlenkách s diecézí, slavil arcibiskup Jan Graubner.

Bohoslužbu v kapli stojící na místě bývalé městské věznice, v jejímž podzemí byl Sarkander mučen a na následky tortury také zemřel, celebroid olomoucký arcibiskup od páté hodiny odpolední jen s nejnnutnější asistencí. „Svatý Jan zemřel v době těžké krize společenské i politické. Dnešní krize je zdravotní, má ale široké souvislosti. Proto především prosím za zastavení epidemie nemoci, ale také za růst lásky, která přemáhá strach,“ shrnul úmysly, na které při mši svaté pamatoval.

„Přidáváme i kající modlitbu, protože předpokladem vyslyšení našich proseb je pokora a pravdivost před Bohem,“ upozornil také a dodal: „Blížkost světci nás zve k obrácení.“

Hlavní oslavy jubilejního roku ovšem změnila vládní opatření v boji s koronavirem: pouť v den světcova svátku **6. května** celebroid arcibiskup Graubner v katedrále jen pro hrstku přihlížejících a diecézní pouť se tak uskutečnila až v sobotu v polovině září dne 12. 9. 2021. Hlavním celebrantem při mši svaté, kdy si věřící připomněli 400 let od Sarkandrovu mučednické smrti (17. března), 160 let od slavnostního vyhlášení jeho blahorečení (6. května) a 25 let jeho od svatořečení (21. května), byl pražský arcibiskup kardinál Dominik Duka. Společně s ním celebroidali také olomoucký arcibiskup Jan Graubner, jeho pomocní biskupové Antonín Basler a Josef Nuzík, emeritní pomocný biskup Josef Hrdlička a třicítka kněží.

Podle kardinála Duky má Jan Sarkander, mučedník z časů konfesních sporů třicetileté války, co říci i nám. „Také dnes se náboženství i slovo Bůh zneužívají, loví se na ně politické hlasy, kdekd se domnívá, že pravda neexistuje a každý má vlastní pravdu – je to doba ztráty orientace. Svatý Jan se ovšem držel pravdy Kristovy, a za tu také zemřel. Pravda totiž je shoda se skutečností, a ne naše touhy a výmysly,“ zmínil. Být služebníky této pravdy v lásce, a tak chtít především dobro druhého, je podle něj úkolem všech věřících. „Naším největším bohatstvím a nadějí jste proto vy, ženy a muži církve. Nemusíme se tedy bát ničeho, ani čínské chřipky: budme

rozumní a dodržujeme, co máme, ale neděsme se, protože Bůh je silnější,“ uzavřel kardinál Duka své kázání. Navzdory epidemii se spoustu aktivit k oslavě letošního trojího jubilea podařilo dokončit. Počátkem roku se na pulty knihkupectví dostala objemná publikace o světcích a z ní pak vznikla také elektronická prezentace, arcidiecézní centra pro školy, pro rodiny a pro kulturu připravila během léta materiály pro děti – putování Olomoucí i po arcidiecézi a také program pro školáky – a vsetínská pobočka Pražské mincovny vyrazila pamětní medaile. V Holešově – místě Sanktandrova posledního kněžského působení – zase otevřeli pamětní síň světce a odhalili i památník smíření různých náboženství. K oslavě světce se věřící počátkem roku scházeli také v dalším jeho působišti, ve Zdounkách, místa spojená se sv. Janem navštívila v květnu polská konzulka a výročí rezonovalo také ve sdělovacích prostředcích. A oslava jubilejního roku hned zkraje dalece přesáhla hranice arcidiecéze, České republiky i Evropy. Závěr jubilejního roku oslaví věřící tam, kde všechno začalo: v olomoucké kapli stojící přímo na místě dřívější městské věznice, a tedy i světcova umučení. V neděli 20. prosince, což je mimo jiné den 444. výročí Sanktandrova narození, zde bude biskup Basler od 9.00 slavit mši svatou – vzhledem k aktuálně platným nařízením ovšem jen pro omezený počet přítomných. V kapli, která loni v rámci příprav na jubileum prošla obnovou, se lidé k oslavě sv. Jana Sankandra scházeli také každou neděli odpoledne, a navíc ještě vždy 17. dne v měsíci.

Mgr. Jiří Gračka, tiskový mluvčí olomouckého arcibiskupství, se novinářské profesi věnuje od roku 2006, kdy zakončil studia na teologické fakultě v Olomouci. Zkušenosti sbíral nejprve na tiskovém středisku České biskupské konference a od roku 2010 působí jako mluvčí olomouckého arcibiskupství a redaktor Katolického týdeníku. Vedle toho působí také jako překladatel, věnuje se zejména anglicky psané duchovní literatuře.

Fenomén mariánských sloupů a duchovní poslání

Mons. Dominik kardinál Duka OP

Příspěvek navazuje na vystoupení autora na dříve konaném sympoziu na téma Kulturní a duchovní poslání mariánských sloupů v historii a současnosti a poskytuje zamyšlení nad významem a posláním v současné situaci.

Mariánské sloupy jsou fenoménem, v našich končinách spojeným především s obdobím uměleckého slohu baroka. Téma v posledních letech rezonovalo právě díky otázce, zda obnovit či neobnovit vandalsky povalenou památku, která padla za oběť vášním spojenými s obdobím vzniku republiky.

V současné době se po téměř třicetileté diskusi zmíněný mariánský sloup nejenom vrátil na Staroměstské náměstí, ale jeho znovu vztyčení v době boření památníků a jiných monumentů zároveň otevřelo i nová témata. První linie debaty se vede v rovině symbolické, nakolik je vlastně vhodné odstraněné památky obnovovat, jak k nám v dnešní době může promluvit barokní tematika. Pak je tu také debata vedená z pozice dějin umění k fenoménu, který je Střední Evropě vlastní, tzv. *Pietas Austriaca*, tedy k rakouské zbožnosti. Tento projev však není v našem prostoru ničím cizorodým, protože jsme přes tři staletí žili ve společném prostoru habsburské dynastie, který můžeme označit i za jakousi konfederaci, federaci a stát, podle toho, jak se postupně tato podunajská myšlenka vyvíjela. *Pietas Austriaca* a *Pietas Bohemica* si tak jsou ve svém důsledku velmi blízké a rozhodně nestojí v rozporu.

Můžeme zároveň i říci, že mariánský střed zbožnosti je křesťanství jaksi vlastní. Bez mariánského kultu, bez mariánské úcty nelze o křesťanství jako takovém hovořit – tam kde mariánská úcta chybí se křesťanství vyprazdňuje, a namísto křesťanské opravdovosti se setkáváme s křesťanskou ideologií či politologií. Víme také, že sloup je symbol spojnice mezi

nebem a zemí, vertikály k Bohu. To nám bezesporu připomíná starozákonní Jakobův žebřík. Podbně nám tento sloup může připomenout stoupající dým kadidla. Pro biblickou tradici je ale nejvlastnější symbolika Božího doprovázení Izraelských kmenů do svobody, když v podobě ohnivého nebo mračného sloupu Hospodin vede svůj lid, v noci aby svítil, a ve dne aby mrak mírnil žár pouště.

Mariánský sloup má své kořeny, které nás spojují s oním známým poznáním dobra a zla, kdy právě tento kmen stromu poznání drží rovnováhu nad Boží spravedlností a nad lidskou anarchií. První mariánský sloup můžeme vidět v katedrále v Zaragoze, kde se podle legendy zjevuje Panna Maria na kmeni stromu sv. Jakubovi staršímu, známému apoštolovi Španělska, mučedníkovi církve. Otázkou, kterou mu Panna Maria při svém zjevení klade, je že opakuje slova svého syna, Ježíše Krista, který se v odpovědi na dotaz po prvních místech v Božím království ptá: „budete pít kalich, který piji já?

Proto jsme také často svědky toho, že mariánské sloupky jsou spojovány se zápasem s morovou ranou, při kterých patroni a svědci víry, kteří se věnovali pomoci nemocným, včetně velké postavy tridentské církve, sv.

Karla Boromejského, dokonce nasazují svůj život za druhé v duchu Kristových slov: „cokoliv jste učinili některému z mých nejmenších bratří, mně jste učinili“. Tak je i na místě, že na těchto sloupech, protože ne každý mariánský sloup má s morem souvislost, stojí i Panna Maria jako ochránkyně a pomocnice.

A tak se můžeme ptát, co přivedlo současnou historii, že právě v době pandemie čínského koronaviru byl na Staroměstském náměstí v Praze znovu vyzvednut Mariánský sloup? Na tuto otázku, necht' si odpoví čtenář sám.

Mons. ThLic. Dominik kardinál Duka OP, Po roce 1990 působil již veřejně jako provinciál dominikánského řádu. V letech 1998-2010 byl 24. biskupem královéhradeckým. Od 13. února 2010 pražský arcibiskup, primas český, předsedou ČBK (2010-2020). 2012 byl jmenován kardinálem. Vyučoval na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V tradicích dominikánské spirituality se vyprofiloval jako teolog a plodný církevní spisovatel, zejména v oboru biblistiky.

Duchovní střed Evropy: Dějiny Mariánského sloupu na staroměstském náměstí v Praze

Petr Blažek – Vojtěch Pokorný

Příspěvek k tématu Kulturní a duchovní poslání mariánských sloupů v historii a současnosti je úvodním slovem autorů publikace *Duchovní střed evropy: Dějiny Mariánského sloupu na staroměstském náměstí v Praze 1650-2020*.

V roce 1661 vzniklo nejslavnější grafické zobrazení staroměstského Mariánského sloupu. Mědirytinu *Duchovní střed Evropy* podle Škrétova návrhu vytvořil Melchior Küssel pro hraběte Jana Bedřicha z Valdštejna, pozdějšího pražského arcibiskupa, při příležitosti jeho úspěšné obhajoby teze ze všeobecné filosofie na pražské univerzitě. Na rozměrné rytině, věnované císaři Leopoldu I., je Mariánský sloup pojat jako duchovní i geografický střed Evropy. Starý kontinent není rozdělen na katolickou a protestantskou část, všem zemím a jejím obyvatelům se dostává Božího požehnání. Nad lidmi všech národů pracujících v míru bdí sbor národních světců v čele s apoštoly Petrem a Pavlem, který současně obklopuje v oblacích Pannu Marii. Immaculata na vrcholu sloupu je nad ostatními pozemšťany vyvýšena na nebeskou úroveň.

Hlavním tématem naší knihy, jejíž název odkazuje na zmíněnou mědirytinu, jsou historické události spojené se vznikem, existencí, stržením a obnovením Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí, který ovšem nevnímáme pouze jako vynikající umělecké a urbanistické dílo, ale také jako významný kulturní symbol. Jeho prostřednictvím je možné dotknout se řady dalších témat, například dobových sporů o smysl a výklad českých dějin, role barokního umění, vztahu státu a církve či politické a náboženské orientaci národní. Za významnou považujeme také otázku ikonografie Mariánského sloupu, neboť její vnímání výrazně ovlivňuje uměleckou a historickou interpretaci tohoto barokního skvostu, který byl současně o poledni pozoruhodným pražským gnómonem.

Mariánský sloup na Staroměstském Velkém rynku nechal v roce 1650 postavit císař Ferdinand III. jako poděkování Panně Marii za obranu Prahy před Švédy a ukončení třicetileté války,

kteřá byla prvním celoevropským válečným konfliktem. Jednalo se o významný umělecký, architektonický i vědecký počín. Mariánský sloup byl prvním barokním sochařským dílem v českých zemích. Plnil významnou urbanistickou roli jako dominanta nejdůležitějšího pražského náměstí. Byl také gnómonem, tedy ukazatelem pražského poledne. Měl rovněž důležitý geodetický a kartografický význam. Stal se vzorem pro mnoho dalších podobných monumentů, které dodnes zdobí mnoho náměstí a dalších prostranství. Jsou také dokladem návratem ke katolictví v českých zemích v 17. století, která přinesla barokní proměnu krajiny.

Staroměstský sloup vytesal z žehrovicekého pískovce společně se svými pomocníky vynikající sochař a řezbář Jan Jiří Bendl, který pocházel z horního Švábska. Jeho kompozice byla převzata z mariánských sloupů v Mnichově a ve Vídni, které vznikly rovněž v souvislosti s obléháním těchto měst švédskými vojsky. Základní kámen byl slavnostně položen 23. května 1650. Již o čtyři měsíce později, 30. září 1650, byl dřív osazen sochou Panny Marie Neposkvrněného početí (Immaculata). Pro dolní podstavec vznikla čtyři sousoší andělů bojujících proti čtyřem mocnostem zla. Inspirována byla pasážemi z 91. Žalmy a z 12. kapitoly Knihy Zjevení sv. Jana, kde je popsán apokalyptický zápas archanděla Michaela a jeho andělů s drakem a záchrana rodičky před mocnostmi temnot. Andělé zřejmě představovali čtyři kardinální ctnosti: Moudrost, spravedlnost, statečnost a mírnost.

Místo pro stavbu bylo vybráno z několika důvodů. Hlavním byla snaha odčinit potupu, které bylo při obsazení Prahy saskými vojsky v roce 1632 vystaveno posvátné Palladium země české. Zvláštním rysem českého baroka bylo zdůrazňování starobylosti uctívaných obrazů a soch středověkého původu, která potvrzovala nepřetržitou kontinuitu

katolického náboženství v zemi. Přítomna byla také v kompozici mariánské skulptury na Staroměstském náměstí prostřednictvím středověkého deskového obrazu Panny Marie Rynecké, který byl umístěn v bázi sloupu za kovovou mříží. Sanktuárium bylo pražským specifikem, které nenajdeme u vídeňského a mnichovského sloupu. Odkazovalo na úspěšnou ochranu levobřežní Prahy při švédském obležení v roce 1648. Podle tradice měl při obléhání Prahy v roce 1648 zmíněný mariánský obraz na krku zavěšen staroměstský purkmistr Mikuláš František Turek z Rosenthalu. Postavení mariánské statue bylo také symbolem obnovy katolického náboženství a projevem kultu Neposkrvněného početí Panny Marie, který prosazoval císař Ferdinand III. v rámci celé monarchie.

Mariánský sloup byl 13. července 1652 posvěcen kardinálem Arnoštem Vojtěchem z Harrachu v den čtyřiačtyřicátých narozenin císaře Ferdinanda III., který se této slavnosti společně s následovníkem Ferdinandem IV. zúčastnil. Císař 15. srpna 1651 založil fundaci na udržování pravidelných bohoslužeb přímo u mariánské statue. O všech sobotách, mariánských svátcích a jejích vigiliích se měla konat procesí z kostela Panny Marie před Týnem za vyzvánění velkého zvonu ve tři hodiny odpoledne k Mariánskému sloupu, kde se měla zpívat loretánská litanie, po ní antifona „Pod ochranu tvou“ a příslušné modlitby. Průvod měl vést některý prelát nebo kanovník metropolitní kapituly, která byla přímo pověřena, aby se starala o hudebníky, asistenci při bohoslužbě, světlo apod. Celkem se mělo za rok konat 63 pobožností, z toho 51 o sobotách, šest o svátcích mariánských a šest o jejích vigiliích. Pobožnosti se na Staroměstském náměstí konaly až do konce 18. století, kdy byly na základě nařízení císaře Josefa II. přeneseny do Týnského chrámu. Později byl jejich počet vzhledem k upadajícímu zájmu věřících postupně redukován. Podle nařízení arcibiskupského ordinariátu z 28. ledna 1869 se měly konat pouze poslední sobota v měsíci a pak o čtyřech svátcích mariánských. Před svátkem Nanebevzetí P. Marie se měl v pět hodin odpoledne konat průvod k Mariánskému sloupu na náměstí. Na základě dalšího nařízení z 3. dubna 1872 byla pobožnost přes nesouhlas týnského faráře přenesena ke sv. Vítu. Průvod k staroměstskému sloupu se měl nadále udržovat o svátku Nanebevzetí Panny Marie. Na konci 19. století byla tato tradice zásluhou mariánských družin oživena. Dodnes nebylo nařízení o konání pobožností zrušeno, byť byl jejich počet po stržení Mariánského sloupu v roce 1921 opět redukován.

U Mariánského sloupu se po staletí tedy uskutečnilo nespočet procesí a pobožností. Modlilo se na tomto místě mnoho věřících, kteří vnímali Pannu Marii jako prostřednici všech milostí a ochranitelku Prahy. Ohlas

tohoto vnímání najdeme také v mnoha literárních dílech, mezi něž patří modlitby Františka Xavera Dvořáka, Františka Hrubína a Václava Renče, ale do značné míry také životní účtování Jaroslava Seiferta. Obrazy Mariánského sloupu se objevují také v mnoha dalších literárních dílech, například v textech Franze Kafky, Karla Hanse Strobila či Friedricha Wolfa, jejichž prostřednictvím je možné vysledovat různé židovské a německé perspektivy. Stály do značné míry mimo rozpolcenou debatu odehrávající se uvnitř české společnosti, kde také nechyběly různé volnomyšlenkářské satirické a antiklerikální zmínky o mariánské statue například v díle Josefa Svatopluka Machara.

Výrazná proměna vnímání role Mariánského sloupu od jeho vzniku nastala teprve od osmdesátých let devatenáctého století v důsledku tehdejší orientace části české společnosti. V souvislosti s neúspěšnými státoprávními snahami se výrazně vymezovala její reprezentace vůči historické šlechtě a katolické církvi, která byla jednou z tehdejších opor habsburské monarchie. Antiklerikální zaměření a využívání husitského a bělohorského mýtu bylo typické nejen pro mladočeské prostředí, ale později také pro socialistické strany a část národně orientované liberální pravice. Postupně se v této souvislosti v české společnosti prohluboval konfliktní výklad historických událostí spojených se vznikem Mariánského sloupu. Viditelně se projevoval také ve vleklém sporu o umístění Husova pomníku na Staroměstském náměstí, který byl odhalen v červenci 1915.

Sousedství obou památek, které symbolizují různé pohledy na české dějiny, bylo 3. listopadu 1918 ukončeno stržením Mariánského sloupu. Jednalo se o promyšlený vandalský čin, který na pokyn několika socialistických politiků zorganizoval jako údajný spontánní projev národní revoluce žižkovský bohém František „Franta“ Sauer. V tomto obrazoboreckém aktu rezonovaly bělohorské a husitské stereotypy, které také ožívaly v různých variacích i v následujícím století při konfliktech odpůrců a zastánců obnovy mariánské statue. I z tohoto důvodu nebyli ničitelé významné barokní památky potrestáni, stejně jako naprostá většina aktérů obrazoborecké vlny po zániku monarchie, v jejíž rámci byly zničeny či poškozeny tisíce sakrálních děl. Obrazoborectví po roce 1918 je srovnatelné snad jen s husitským řáděním v Českých zemích v 15. století.

O znovupostavení Mariánského sloupu se pokoušelo několik generací katolíků, kteří nejčastěji argumentovali nutností odčinit potupu spáchanou vůči Panně Marii a napravit osudovou chybu učiněnou na počátku republiky. Tyto snahy podporovali všichni čeští primasové a mnoho dalších církevních hodnostářů, lidoveckých politiků a představitelů katolických spolků. Uspořádáno bylo několik sbírek, které byly po neúspěchu zapříčiněným odporem levicových pražských politiků využity pro stavbu nových pražských svatostánků včetně kostela Panny Marie Královny míru ve Lhotce. Na výzvu spisovatele Jaroslava Durycha podpořil myšlenku obnovy mariánské statue státní prezident Emil Hácha. Proti tomuto plánu se tehdy patrně postavil nacist a Josef Pfitzner, který tehdy zastával funkci náměstka pražského primátora.

Pokusy o obnovu Mariánského sloupu se objevily také v poválečném období. Nejdříve v Československu zejména v orelském prostředí a po komunistickém převratu také v exilu. V květnu 1955 byla na zahradě benediktinského opatství v Lisle odhalena socha Panny Marie z exilu, která byla po pádu komunismu převezena do Prahy, kde byla v roce 1993 umístěna v zahradě Strahovského kláštera.

Úspěch nakonec slavila po více než století teprve Společnost pro obnovu mariánského sloupu na Staroměstském náměstí, která dokázala ve spolupráci s mnoha dalšími příznivci přesvědčit v lednu 2020 pražské zastupitele o prospěšnosti znovuvztyčení mariánské statue. Klíčovou roli sehrálo kamenické umění, pokorný přístup a otevřené srdce so-

chaře Petra Váni, který společně s přáteli z Mariánské kamenosochařské huti na památkové rekonstrukci pracoval s přestávkami dvaadvacet let. Dne 4. června 2020 byla opět na Staroměstském náměstí postavena socha Panny Marie. Sochař Petr Váňa plánuje také vytesat dolní sousoší andělů, bez nichž není ikonografie Mariánského sloupu úplná.

Ilustrační fotografie poskytli autoři příspěvku z vlastních zdrojů.

PhDr. Petr Blažek, Ph.D. (1973). Vystudoval historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V letech 2004–2010 pracoval v Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. V roce 2008 se podílel na založení Ústavu pro studium totalitních režimů, kde doposud pracuje. Zabývá se především dějinami 20. století, publikoval řadu knižních studií a edic dokumentů. O dějinách Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí napsal v roce 1998 diplomovou práci.

Mgr. Vojtěch Pokorný (1971). Vystudoval SPŠ Stavební v Praze. Od roku 1989 úzce spolupracoval na tvorbě výkresů s autorem projektové dokumentace Mariánského sloupu, pro jeho obnovu, architektem Pavlem Naumanem. V letech 1999–2003 vystudoval filosofii na Teologické fakultě Trnavské univerzity v Bratislavě. Poté pracoval ve Filosofickém ústavu Akademie věd ČR. Publikuje svoje texty knižně. Od roku 2014 je předsedou Svatojánského spolku.

Teologické, pastorační a právní aspekty veřejné úcty u mariánských sloupů

ThDr. ICLic. Jiří Koníček

Referát ze sympozia k tématu Kulturní a duchovní poslání mariánských sloupů v historii a současnosti obsahuje výklad teologických, pastoračních a právních aspektů veřejné úcty a pobožností u skrálních památek a mariánských sloupů.

Úvod.

Vzrůst zájmu o sakrální tematiku ve veřejném prostoru a obnova veřejné mariánské úcty nabývá nového významu v současné kritické situaci pandemie. Duchovní poslání mariánských sloupů a jejich aktuální význam se naplňuje tím, že se stávají místem setkávání občanů k vyjádření úcty ke kulturnímu dědictví a shromáždění věřících k vyjádření víry a úcty k duchovnímu dědictví. Obnovení duchovního poslání a konání veřejných pobožností v této situaci je přijímáno veřejností pozitivně. Přesto tato aktivita lidové zbožnosti vyvolává otázky, které je potřebné zodpovědět. Otázkou je, nakolik jsou veřejné pobožnosti teologicky opodstatněné v pokoncilním učení a praxi a jaký je jejich pastorační přínos, zda tento způsob není překonaný, jaká je legitimita a právní úprava z hlediska církevního a civilního práva, jaký je společenský přínos obnovení duchovního poslání mariánských sloupů v současnosti.

V České republice po pádu komunistického režimu dochází k plné obnově církevních struktur a náboženského života v celém rozsahu, včetně veřejného projevu náboženského vyznání. Hlavní prioritou církve byla obnova církevních struktur a života v duchu nauky a zásad II. vatikánského koncilního. Pozoruhodný vývoj a bohatství tradice lidové zbožnosti se projevil v českých zemích, kde je velké množství sakrálních památek, i když současná většinová společnost se nehlásí k náboženskému vyznání či nepraktikuje křesťanskou víru. Přesto je zřejmý trvale rostoucí zájem právě této části „nevěřící“ společnosti o duchovní dědictví a sakrální památky a také jejich zájem o stavební obnovu poškozených, chátrajících nebo zcela zničených sakrálních památek jak v obcích, tak ve městech a krajině. Pozoruhodné je, že s obnovou stavební je spojen zájem a někde i požadavek, aby sakrální stavba sloužila původnímu duchovnímu poslání. Někde dochází k obnově tradičních projevů lidové

zbožnosti (Morava -pobožnosti, procesí a požehnání) nebo volnější formou v inovačním rozvíjení původní tradice (zejména v Čechách), tedy formou duchovně-společenského setkání.

1. Teologický podklad lidové zbožnosti v pokoncilním učení církve Teologický a pastorační aspekt lidové zbožnosti.

První otázka, která vyvstává ve spojení s mariánskými sloupy je lidová pobožnost, kterou mnozí považují v pokoncilním období za překonanou. Přesto koncilní učení a následná praxe nejen, že nevylučuje tuto formu, ale rozvíjí ji v teologii lidové zbožnosti. Skutečnou teologickou a pastorační *magnou chartou* lidové zbožnosti je apoštolská exhortace Pavla VI. *Evangelii nuntiandi*, které definuje pojem *lidová zbožnost*, podává její základní pastoračně-spirituální upřesnění a teologické zakotvení, která dává lidovou zbožnost do vztahu s evangelizací. Pro jeho stěžejní význam budeme tento úryvek citovat v úplnosti „*Zde dospíváme k jedné složce evangelizace, která nás nemůže nechat lhostejnými. Máme na mysli to, čemu se dnes říká lidová zbožnost. Lid má své zvláštní cesty, jimiž hledá Boha a vyjadřuje svou víru. Pozorujeme to jak v zemích, kde má církev již staleté tradice, tak i tam, kde teprve zapouští kořeny. Po dlouhou dobu byly tyto výrazy lidové zbožnosti považovány za méně ryzí a někdy se jimi i pohrdalo, ale dnes se skoro všude opět probouzejí k životu. Biskupové během nedávné synody s pastoračním realismem a pozoruhodnou horlivostí prohloubili jejich význam*“.⁹⁵

Diskontinuita a neregulování různých forem lidové zbožnosti vedlo na některých místech k tomu, že zájem o sakrální stavbu a kultové projevy nevychází ze skutečné víry a tím je nejen ohrožováno pravé církevní společenství uvnitř církve, ale také mezi církevní- ekumenické společenství a vzájemné občanské soužití. Závažnější je skutečnost, že takovými projevy je ohrožováno svědectví víry a evangelizační poslání. Proto je vhodná a potřebná regulace těchto forem projevů náboženského kultu, aby měla aktuální pastoračně-evangelizační přínos tak, jak se připomíná dál v dokumentu *Evangelium nuntiandi* o lidové zbožnosti.⁹⁶

⁹⁵ Srov. EVANGELII NUNTIANDI Apoštolská exhortace Pavla VI. HLÁSÁNÍ EVANGELIA z 8. prosince 1975, čl. 48. Vyd. ZVON ČESKÉ KATOLICKÉ NAKLADATELSTVÍ PRAHA 1990.

⁹⁶ Srov. EVANGELII NUNTIANDI Apoštolská exhortace Pavla VI. HLÁSÁNÍ EVANGELIA z 8. prosince 1975, čl. 48. „*Je-li však správně zaměřena, hlavně evangelizační výchovou, má i četné kladné hodnoty. Dokazuje totiž žízeň po Bohu, kterou mohou cítit jen prostí a chudí lidé. Vzbuzuje v nich velkodušnost, jež hraničí až s hrdinstvím, jde-li o vyznání víry. Proto ji také raději nazýváme lidovou zbožností než jen pouhým náboženským citěním.*

Kulturní aspekt a inkulturace v lidové zbožnosti

Sakrální památky jsou projevem hluboké víry v Boha a úcty ke svatým, zejména k Panně Marii. Projevuje se zde náboženské cítění v kulturně-umělecké formě kultivované lidovou zbožností. *Katechismus katolické církve* hovoří naproti tomu o „různých formách zbožnosti věřících a lidových pobožností“. Jiné dokumenty hovoří přímo o lidové zbožnosti.⁹⁷ V dokumentu EVANGELII GAUDIUM-IV. - Evangelizační síla lidové zbožnosti v odst. 122. se uvádí: *Zároveň můžeme přemýšlet o tom, že různé národy, ve kterých bylo inkulturováno evangelium, jsou činnými kolektivními podněty, činiteli evangelizace. Děje se tak, protože každý lid je tvůrcem vlastní kultury a protagonistou svých dějin. Kultura je něčím dynamickým, co lid neustále znovu tvoří. Každá generace předává té následující určitý souhrn postojů k různým existenciálním situacím. Když se do lidu vtělilo evangelium, pak v procesu kulturního předávání sdílí také víru stále novým způsobem. Z toho plyne důležitost evangelizace pojeté jako inkulturace.*⁹⁸

Evangelizační aspekt lidové zbožnosti. V dokumentu EVANGELII GAUDIUM-IV je zdůrazněno, že v lidové zbožnosti, která je plodem vtěleného evangelia, je obsažena aktivující síla evangelizace, kterou nemůžeme podceňovat. Bylo by to zneuznáním díla Ducha svatého. Spíše jsme povoláni ji povzbuzovat a posilovat, abychom prohloubili proces inkulturace, která nikdy nekončí. Výrazy lidové zbožnosti nás mohou mnohé naučit a pro toho, kdo je umí číst, jsou *teologickým místem*, kterému máme věnovat pozornost, zejména tehdy, přemýšlíme-li o nové evangelizaci.⁹⁹

V dokumentu z Aparacy o projevech lidové zbožnosti se připomíná následující: *„Transcendentní smysl života patrný v lidovém křesťanství je antitezí sekularizace šířící se v moderních společnostech. To je klíčový bod. Kdybychom to chtěli vyjádřit antagonisticko-agresivními kategori-*

⁹⁷ Srov.. EVANGELII NUNTIANDI Apoštolská exhortace Pavla VI. HLÁSÁNÍ EVANGELIA z 8. prosince 1975, čl. 48.

⁹⁸ EVANGELII NUNTIANDI Apoštolská exhortace Pavla VI. HLÁSÁNÍ EVANGELIA z 8. prosince 1975. Každá složka Božího lidu, která převádí do svého života Boží dar podle vlastního talentu, nabízí svědectví obdržené víry a obohacuje ji novými výmluvnými výrazy. Lze říci, že „lid ustavičně evangelizuje sebe“. [\[98\]](#) Tady nabývá důležitosti lidová zbožnost, autentický výraz spontánní misionářské činnosti Božího lidu. Jde o realitu v ustavičném vývoji, kde je protagonistou Duch svatý. [\[99\]](#)

⁹⁹ Srov. EVANGELII NUNTIANDI Apoštolská exhortace Pavla VI. HLÁSÁNÍ EVANGELIA z 8. prosince 1975.

emi, řekli bychom, že víra našeho lidu uštěďruje políček postojům sekularizace. Proto lze říci, že lidová zbožnost je aktivní evangelizující silou, která obsahuje účinný protilek na rozmáhající se sekularizaci. Dokument z Aparacidy dále zdůrazňuje: „Lidová zbožnost.. je v sekularizovaném prostředí, kde naše národy žijí, stálým a velkolepým vyznáním živého Boha, který působí v dějinách, a řečištěm předávané víry“¹⁰⁰

2. Pastorační praxe lidové zbožnosti.

Postoj papeže Pavla VI. K lidové zbožnosti. Na pokoncilní vývoj upozorňuje Pavel VI. v pastorační praxi můžeme pozorovat dvě protichůdné tendence: *„Je to předně postoj některých duchovních pastýřů, kteří zásadně odmítají jakékoliv pobožnosti – i ty, které učitelský úřad církve ve správných formách doporučuje; zavrhuje je a vytvářejí tak prázdno, které nemají čím vyplnit. Naprosto zapomínají, že koncil nenařídil, aby se pobožnosti odstranily, ale aby se shodovaly s liturgií. Jiní zase nezachovávají zdravé liturgické a pastorační zásady a mísí hybridně pobožnosti s liturgickými obřady. Těm, kteří tak činí, chceme připomenout zásadu koncilu, podle níž se lidové pobožnosti mají uvádět v soulad s liturgií, nemají se s ní však slučovat.“*¹⁰¹

Postoj papeže Jana Pavla II. k lidové zbožnosti. V apoštolském listě *Vicesimus quintus annus* o lidové zbožnosti Jan Pavel II. říká: *„Nemůže být ani ignorována, ani se s ní nemůže zacházet s lhotejností nebo pohrdáním, protože je bohatá na významy, které již samy o sobě vyjadřují náboženské postoje před Bohem. Ale vyžaduje stálou evangelizaci, aby víra, kterou vyjadřuje, se stala postojem stále více zralejším a hodnověrnějším. Jak lidové pobožnosti, tak i jiné*

¹⁰⁰ Dokument z Aparacidy, 264.

¹⁰¹ PAVEL VI. Apoštolská exhortace o mariánské účtě *Marialis cultus* 31 [pracovní český překlad *Vatikánské dokumenty*. Litoměřice: CMBF, 1981, sv. 4, s. 14]

JAN PAVEL II. Apoštolský list *Novo millennio ineunte* 34.) Moudrá pastorační činnost dovede rozlišit a objasnit vlastní povahu liturgických úkonů i schvalovat a udržovat lidové pobožnosti a přizpůsobovat je potřebám jednotlivých skupin a učinit z nich pomůcky posvátné liturgie.

*druhyzbožnosti jsou doporučovány, pokud nenahrazují nebo nejsou zaměňovány za liturgické slavení. Autentická liturgická pastorace se bude umět opírat o bohatství lidové zbožnosti, očišťovat je a směřovat k liturgii jako dar národů.*¹⁰²

V kontextu sekularizačních procesů vidí Jan Pavel II. obnovu života modlitby jako naléhavou duchovní výzvu, znamení doby. Proto „by bylo třeba zúročit – s nezbytným rozlišením – lidové projevy modlitby, a především vychovávat k modlitbě liturgické.“¹⁰³

Přístup papeže Františka k lidové zbožnosti. Papež František zdůrazňuje význam lidové zbožnosti, rozvíjení duchovního poslání považuje za důležité pro dnešní svět a připomíná, že „*lidová zbožnost je aktivní evangelizující silou, která obsahuje účinný protilek na rozmáhající se sekularizaci.*“ Papež František povzbuzuje komunity, které tyto aktivity usku- tečňují, slovy: „*Budte také opravdovými evangelizátory ! Vaše iniciativy ať jsou „mostem“, cestou, abyste přinášeli Krista a kráčeli s Ním. V tomto duchu věnujte vždycky pozornost lásce. Každý křesťan a každá komunita je misionářská v té míře, v jaké nosí a žije evangelium a do- svědčuje Boží lásku ke všem, zvláště k těm, kdo se ocitají v těžkostech! Budte misionáři milosrdenství Boha, který nám stále odpouští, stále nás očekává a velmi nás miluje.*“¹⁰⁴

3. Legitimita lidové zbožnosti a právní úprava dle církevních norem.

Nové Direktorium o lidové zbožnosti a liturgii. Opodstatnění lidové zbož- nosti a oprávnění k projevům lidové pobožnosti je upravena v církev- ních směrnících, které upravuje Kongregace pro bohoslužbu. V roce 2002 vydala Kongregace pro bohoslužbu a svátosti *Direktorium o lidové zbožnosti a liturgii. Zásady a pomoc pro orientaci*. Jeho cílem je syste- matické uspořádání teologických principů vztahu liturgie a lidové zbož- nosti a jejich přenesení do praxe. *Direktorium* ukazuje na plodné propo- jení liturgie a lidové zbožnosti v duchu konstituce 2. vatikánského kon- cilu o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*. A navíc potřebné teo-

¹⁰² Apoštolský list *Vicesimus quintus annus* o lidové zbožnosti Jan Pavel II.

¹⁰³ .JAN PAVEL II. Apoštolský list *Novo millennio ineunte* 34.) Moudrá pastorální činnost dovede rozlišit a objasnit vlastní povahu liturgických úkonů i schvalovat a udržovat lidové pobožnosti a přizpůsobovat je potřebám jednotlivých skupin a učinit z nich po- můcky posvátné liturgie.

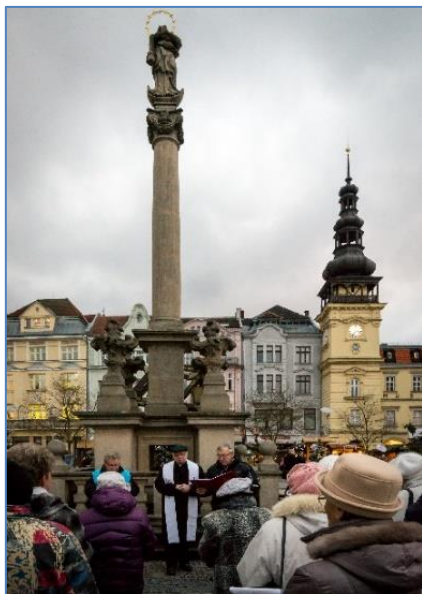
¹⁰⁴ (*Dokument z Aparecidy*, 264).

logické ujasnění přispívá k užitečnému dialogu s některými jinými disciplínami, které o lidové zbožnosti pojednávají z perspektivy sobě vlastní.

105

Direktorium nejdříve nabízí její upřesnění. Dokumenty Magistera používají dva pojmy: pobožnost a lidová zbožnost. 2. vatikánský koncil hovoří „o pobožnostech křesťanského lidu“ (SC13), popřípadě o „veřejných pobožnostech místních církví, které se konají z příkazu biskupa podle zvyklostí nebo podle právoplatně schválených knih“.¹⁰⁶

Lidová zbožnost (snad lépe řečeno než jen pobožnosti křesťanského lidu) je velmi bohatá skutečnost co do forem a způsobů rozšíření. Má-li být ryzí, musí být jejím pramenem víra, která je ve stálém vnitřním kontaktu se zjevenými Božími pravdami. Ve svých autentických projevech se nepříčí stále platné, základní liturgické zásadě II. vatikánského koncilu (tj. liturgie je vrcholem činnosti církve). *Direktorium* hájí možnost uvedení základních inspirací 2. vatikánského koncilu do života, harmonizaci liturgie a lidové

¹⁰⁵ V roce 2002 vydala Kongregace pro bohoslužbu a svátosti *Direktorium o lidové zbožnosti a liturgii. Zásady a pomoc pro orientaci*.

¹⁰⁶ Srov. Nové *Direktorium o lidové zbožnosti a liturgii* *Direktorium* rozlišuje čtyři různé termíny: *úkony zbožnosti* (veřejná nebo soukromá vyjádření křesťanské zbožnosti, která – třebaže nevycházejí z liturgie – jsou v souladu s liturgií, respektují jejího ducha, normy a rytmus; jistým způsobem přejímají z liturgie inspiraci a opětně k liturgii vedou), *pobožnosti* (různé vnější praktiky, které jsou vnitřně podníceny vírou; zdůrazňují určitý aspekt vztahu věřícího k Božím osobám, k Panně Marii nebo svatým ve vztahu ke Kristu a k jejich úloze v životě církve), *lidovou zbožnost* (rozmanité, převážně neliturgické soukromé nebo společné formy zbožnosti, které v duchu křesťanské víry vyjadřují obsah víry zvláštními kulturními formami), *lidovou religiozitu* (univerzální zkušenost, která je přítomná v srdci každé osoby nebo je zachytitelná v kultuře každého národa jako jeho přirozeně náboženský rozměr; každý člověk a každá společnost nebo její část tíhnou k tomu, aby vyjádřili svoji všezahrnující vizi transcendence a své pojetí přírody, společnosti a dějin prostřednictvím kulturních medií, v syntéze, která má konotaci lidskou a spirituální).

zbožnosti jako dvou legitimních výrazů křesťanského kultu, i když ne zcela rovnocenných. Nemají se stavět proti sobě, ale mají tvořit vzájemné doplnění. „*Liturgie a lidová zbožnost jsou dva výrazy kultu, které je třeba pěstovat ve vzájemném obohacujícím se spojení.*“¹⁰⁷

Kodex kanonického práva hovoří o „schválených formách lidové zbožnosti“. Podobně hovoří i ostatní novější dokumenty. CIC, kán. 1234, §2 [*probatas pietatis* KKC 1674. a dále hovoří: „*Náboženské citění křesťanského lidu si našlo v každé době své projevy v různých formách zbožnosti, které obklopují svátostný život církve, jako např. uctívání ostatků, návštěvy svatýň, pouti, procesí, křížová cesta, náboženské tance, růžnec, medailky atd.*“¹⁰⁸

4. Legitimita a právní úprava veřejného projevu vyznání v právním řádu České republiky

Sakrální objekty, zejména mariánské sloupy, jsou trvalým veřejným projevem víry a vyznání jednotlivců, skupin či institucí, které ty objekty zbudovaly. S tím je spojena svoboda a záruka projevovat veřejně úctu, kult nebo náboženské úkony podle svého přesvědčení a formou odpovídající svému vyznání na těchto místech.

Právní předpisy o veřejné účtě v právním řádu ČR.

Právo svobodně projevovat své náboženské přesvědčení nebo víru zaručeno Listinou základních práv a svobod, kde se stanoví, že „*každý má právo svobodně projevoval své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu*“ (čl. 16 odst. 1).¹⁰⁹

Důležitou právní úpravou ve vztahu ke svobodě veřejnému shromažďování a projevům vyznání existuje několik dalších právních předpisů (zvláště z oblasti správního práva), která na různých úsecích chrání náboženskou svobodu v širším smyslu. Tak např. Spolčovací zákon (Zákon č. 83/1990 ze dne 27.3.1990 o sdružování občanů (§1 odst. 3 písm. b)) vyjímá ze svého režimu sdružování občanů v církvích a náboženských společnostech; shromažďovací zákon umožňuje konání shromáždění pořádaných církvemi v kostele, dále procesí, pouti a jiné průvody

¹⁰⁷ Srov. Nové Direktorium o lidové zbožnosti a liturgii.

¹⁰⁸ *Kodex kanonického práva*, CIC, kán. 1234, § 2 [*probatas pietatis* ⁵ KKC 1674.

¹⁰⁹ Srov. NÁBOŽENSKÁ SVOBODA V PRÁVU ČESKÉ REPUBLIKY, ANTONÍN IGNÁC HRDINA, vyd. Nakladatelství EUROLEX BOHEMIA s.r.o. 2004 I vydání Praha.

a shromáždění sloužící k projevům náboženského vyznání bez předchozího oznámení obecnímu úřadu.¹¹⁰

Zajímavá je úprava v petičním zákoně (Zákon č. 85/1990 Sb. ze dne 27. 3. 1990 o právu petičním (§ 1 odst. 4) zapovídá petice, které by vyzývaly mj. k popírání nebo omezování práv občanů pro jejich náboženské vyznání.¹¹¹

Administrativněprávní ochrana práv vyplývajících z náboženské svobody má své těžiště v oblasti přestupkového práva, a to v působnosti obecních úřadů. Hned v roce 1990 byl přijat nový zákon o přestupcích, ten stanovil, že přestupku na úseku kultury se dopustí ten, kdo poruší obecně závazný právní předpis ve věcech ochrany církví a náboženských společností. Zákon o právech příslušníků národnostních menšin z roku 2001 současně novelizoval přestupkový zákon a zavedl v oblasti ochrany náboženství další skutkovou podstatu, když stanovil, že přestupku proti občanskému soužití se dopustí ten, kdo působí jinému újmu mj. jeho víru či náboženství.¹¹²

Trestní právo. Z hlediska trestně právní ochrany práv vyplývajících z náboženské svobody je nepochybně nejvýznamnější speciální skutková podstata omezování svobody vyznání podle § 236 tr. zák., která hrozí trestem odnětí svobody až na jeden rok tomu, kdo násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy jiného buď nutil k účasti na náboženském úkonu nebo ho naopak bez oprávnění od účasti ba něm zdržoval anebo mu jinak bránil v užívání svobody vyznání.¹¹³

Specifickou skupinu představují z toho hlediska skutkové podstaty trestných činů, které směřují mimo jiné proti náboženství (ale také např. proti politickému přesvědčení, určité rase, národu, národnosti či etniku apod.) Jde o trestní činy násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci podle § 196 odst. 2. tr. Zák., hanobení národa, rasy a přesvědčení podle

¹¹⁰ Srov. NÁBOŽENSKÁ SVOBODA V PRÁVU ČESKÉ REPUBLIKY, ANTONÍN IGNÁC HRDINA, vyd. Nakladatelství EUROLEX BOHEMIA s.r.o. 2004 I vydání Praha.

¹¹¹ Srov. NÁBOŽENSKÁ SVOBODA V PRÁVU ČESKÉ REPUBLIKY, ANTONÍN IGNÁC HRDINA, vyd. Nakladatelství EUROLEX BOHEMIA s.r.o. 2004 I vydání Praha.

¹¹² Srov. NÁBOŽENSKÝ SVOBODA V PRÁVU ČESKÉ REPUBLIKY, ANTONÍN IGNÁC HRDINA, vyd. Nakladatelství EUROLEX BOHEMIA s.r.o. 2004 I vydání Praha.

¹¹³ Srov. NÁBOŽENSKÝ SVOBODA V PRÁVU ČESKÉ REPUBLIKY, ANTONÍN IGNÁC HRDINA, vyd. Nakladatelství EUROLEX BOHEMIA s.r.o. 2004 I vydání Praha.

§ 198 odst. 1 písm. B) tr. Zák., podněcování k národnostní a rosové nenávisti podle § 198a odst. 3 tr. Zák., a podpora a propagace hnutí směřující k potlačení práv a svobod občanů podle § 260 tr. Zák.¹¹⁴

Mediální zákon pod hrozbou nemalých sankcí zakazuje vysílat pořady, které by podněcovaly k nenávisti mj. z důvodu náboženství, a rovněž zakazuje rušit přenášené bohoslužby reklamou či teleshoppingem (Zákon č. 231/2001 Sb. Ze dne 17. 5. 2001, o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů (§12 odst. 12 písm. B), § 31 odst. 4, ! 32 odst. 1 písm. C) a odst. 3. písm. A), §48 odst. 4 písm. D) a odst. 5 a 6).¹¹⁵

5. Společenský význam duchovních setkání u mariánských sloupů.

Spontánní úsilí laiků o obnovu poničených či zničených sakrálních památek z předchozích dob vedlo

k obnově konání veřejných pobožností u sakrálních památek spojených s jejich znovu posvěcením. V tomto směru vyniká úsilí občanů sdružených ve Společnosti pro obnovu mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze, které se po mnohaletém úsilí a pokuse o obnovu završilo stavbou obnoveného mariánského sloupu a jeho slavnostním požehnáním na slavnost nanebevzetí Panny Marie 15. 8. 2020.

V této spojitosti se rozvinula aktivita věřících občanů, kteří usilují o obnovu a oživení duchovního poslání těchto sakrálních památek ve všech městech naší země, kde se nacházejí. Tato aktivita se zformovala v Hnutí obnovy duchovních tradic, které organizuje *Duchovní setkání u mariánských sloupů v ČR za pokoj v zemi a svěření obcí do péče Matce Boží* a na podporu obnovy strženého mariánského sloupu v Praze a obnovy pobožností a duchovního poslání mariánských sloupů. Podnětem k obnovení duchovní tradice mariánských sloupů je, aby se nyní staly místem svědectví víry a modliteb za požehnání Boží a pokoj Kristův naší zemi, a zasvěcování obcí do ochrany Matky Boží k odvrácení současných hrozeb a nebezpečí.

Teologické a pastorační poslání aktivity připomíná úvodním slovem k modlitební příručce *Duchovní setkání u mariánských sloupů v České republice*, arcibiskup olomoucký Mons. Jan Graubner, kde připomíná, že „*Víra není jen záležitostí kostela, ale i života ve světě. Není jen věcí*

¹¹⁴ NÁBOŽENSKÝ SVOBODA V PRÁVU ČESKÉ REPUBLIKY, ANTONÍN IGNÁC HRDINA, vyd. Nakladatelství EUROLEX BOHEMIA s.r.o. 2004 I vydání Praha

¹¹⁵ Srov. NÁBOŽENSKÝ SVOBODA V PRÁVU ČESKÉ REPUBLIKY, ANTONÍN IGNÁC HRDINA, vyd. Nakladatelství EUROLEX BOHEMIA s.r.o. 2004 I vydání Praha

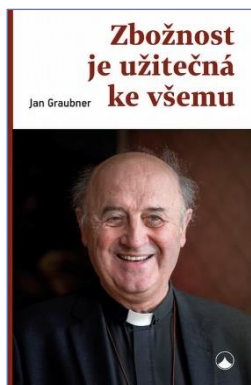
vzdělaných, ale i lidové zbožnosti. Ta je legitimní způsob života víry, způsob, jak se cítit součástí církve a jak být misionáři. V tom smyslu vítám aktivitu Hnutí obnovy duchovních tradic. Žehnám jejich snahám a vyprošuji odvahu k věrohodnému svědectví o Kristově vítězství, které je zdrojem naděje a radosti. Pozornost k mariánským sloupům, které vyrostly z víry a lásky našich předků, kéž nás naučí více rozumět Božím znamením a více vnímat Boží přítomnost v našem životě. Duchovním setkáváním se se naplňuje společenské poslání tím, že je pořádáno ve vzájemné spolupráci světského a církevního společenství, aby se společně přihlásili ke křesťanským tradicím a vyprošovali pokoj naší zemi a svěřili obce do ochrany Matky Boží.¹¹⁶

ThDr. ICLic. Jiří Koníček

Ilustrační foto poskytnuto sdružením Člověk a víra.

¹¹⁶ Srov. Duchovní setkávání u mariánských sloupů v ČR, Modlitby k pobožnosti, vyd. Hnutí duchovní obnovy tradic. Olomouc 2017.s. 3.

Anotace publikací

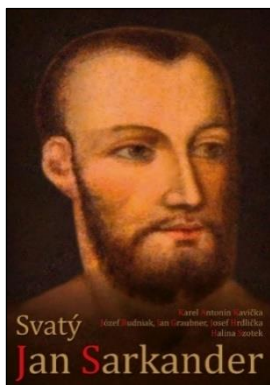
ZBOŽNOST JE UŽITEČNÁ KE VŠEMU.

Autor: Jan GRAUBNER

Karmelitánské nakladatelství, 2021

V knížce Zbožnost je užitečná ke všemu podává olomoucký arcibiskup Jan Graubner svědectví o tom, co prožíval na těle i na duchu během svého zápasu s nemocí COVID-19. Kdy nejvíce pocítil svá omezení? A jak se ho v nejhlubší krizi dotýkal Bůh? To jej přivádí k úvahám o základech duchovního života. Život s Bohem není strnulý – je to spíše pohyb od jednoho úkolu k dalšímu, zcela jinému. V tomto pohybu pak

vnímáme lépe, jak spolu úzce souvisejí duchovní život a naše zdraví, modlitba a naše stresy, hledání Boží vůle a naše zralost nebo čisté svědomí a naše motivace jednat dobře. Knižka je výrazem vděčnosti arcibiskupa Jana Graubnera za podporu, jíž se mu od lidí dostávalo v době, kdy byl upoután na nemocniční lůžko. I proto najdeme v jejím závěru několik modliteb.

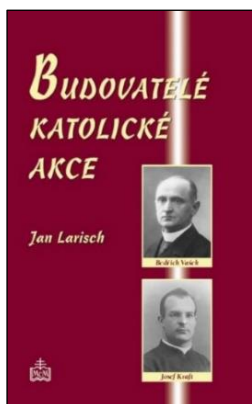
SVATÝ JAN SARKANDER,

Autoři: Jan Graubner, Josef Hrdlička, Józef Budniak, Karel Kavička, Halina Szotek

Nakladatelství: FLÉTNA, 2020

Kniha slovem i obrazem podrobně přibližuje celé sarkandrovské téma, pohnutou dobu na přelomu 16. a 17. století a nevynechává ani citlivé skutečnosti rozdílného pohledu na postavu tohoto světce, které jeho kanonizace v roce 1995 v českém ekumenickém prostředí vyvolala. Kniha také přináší některé do-

sud málo známé skutečnosti ze světcova života, kupříkladu osvětluje okolnosti jeho sňatku a následného ovdovění, které předcházely jeho kněžské službě.

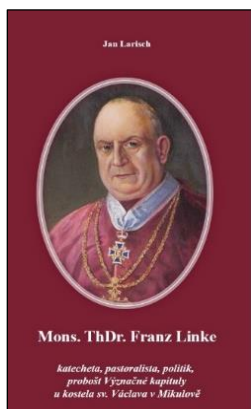
BUDOVATELÉ KATOLICKÉ AKCE: ThDr. BEDŘICH VAŠEK a ThDr. PhDr. JOSEF KRAFT.
Autor: Jan LARISCH, Olomouc, MCM, 2020

Na životních příbězích dvou katolických kněží je v ní pojednáno o papežském pastoračním projektu 1. poloviny 20. století, kterým byla Katolická akce. Tu vyhlásil papež Pius X., jeho nástupce Pius XI. ji intenzivně podporoval a papež Pius XII. byl jejím dovršitelem.

V Československu byla Katolická akce zavedena rozhodnutím československé biskupské konference v roce 1928. V tehdy dvoujazyčné

olomoucké arcidiecézi pověřil olomoucký arcibiskup tímto úkolem dva kněze: pro českou komunitu jím byl profesor sociologie na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Olomouci ThDr. Bedřich Vašek a pro německou komunitu katecheta v Olomouci ThDr. et PhDr. Josef Kraft.

Pro oba se tento úkol stal trvalou součástí jejich kněžského života a působení. Každý z nich ho sice, jak to ostatně v pastorační praxi vždy bylo, uskutečňoval jiným způsobem, což je v nové publikaci popsáno. Zároveň ale oba byli a stále jsou vzhledem ke svému aktivnímu nasazení pro hlásání evangelia významnými a trvalými (byť částečně pozapomenutými) články kontinuity předávání víry. Tuto živou tradici místní církve doby nedávno minulé my všichni na naší vlastní cestě víry nutně potřebujeme nejen jako *velké povzbuzení* – jak napsal olomoucký arcibiskup Jan v úvodním slovu k publikaci, tak také – jak v jednom ze svých kázání řekl papež František – *abychom měli imunitu pro vyrovnávání se s obtížemi, které vždy znovu a znovu budou vstupovat*.

P. FRANZ LINKE**Autor: Jan LARISCH****Olomouc, MCM, 2020**

V ediční řadě Osobnosti ostravsko-opavské diecéze se objevuje nový titul pod názvem Mons. ThDr. P. Franz Linke – katecheta, pastoralista, politik, probošt Význačné kapituly u kostela sv. Václava v Mikulově.

V říjnu tohoto roku si budeme připomínat 140. výročí narození tohoto mimořádného kněze, který pocházel z Krnova, kde se narodil 25. října 1880 v chudé rodině punčocháře.

Zkoušku dospělosti složil v Kroměříži 27. června 1900. Na kněze byl po složení příslušných zkoušek a absolvování kněžské formace vysvěcen 5. července 1904. Nastoupil do farnosti Libina na Šumpersku a zde ve funkci farního vikáře a později katechety na měšťanské škole prožil sedm let svého kněžského života.

S počátkem školního roku 1911/12 přesídlil do Olomouce, aby zde 23 let působil jako katecheta na chlapecké měšťanské škole. Nespokojil se však jen s výkonem své funkce, ale z vlastní iniciativy se ve prospěch budování Božího království angažoval v německém křesťansko-sociálním spolku v Olomouci. V té době také dokončil postgraduální studium a zdálo se, že jeho další nasazení se bude ubírat cestou církevního historika – pedagoga na bohoslovecké fakultě. To se ale nestalo. Pán Bůh měl s nyní už doktorem teologie Franzem Linkem jiné plány.

Se vznikem Republiky československé se změnilo postavení místního německého etnika včetně německých katolíků. Bylo potřeba se k tomu postavit čelem. Jedním z těch, kteří takto situaci pochopili, byl i P. Franz Linke. Začal v olomoucké arcidiecézi organizovat kněze německé národnosti jako předseda Jednoty německého katolického duchovenstva, ustavené v roce 1919. Angažoval se v nově vzniklém Lidovém spolku německých katolíků a také v Německém křesťanském tělocvičném spolku. Pracoval rovněž v politické oblasti jako člen německé křesťansko-sociální lidové strany a to nejen na úrovni města Olomouce, ale byl také zvolen v roce 1929 zastupitelem v Moravskoslezském zemském parlamentu. Stal se v něm členem zemského výboru (zemské vlády), v němž pracoval až do začátku roku 1937.

Když byl v roce 1934 už jako obecně uznávaná osobnost jmenován proboštem Význačné kapituly sv. Václava v Mikulově, ukončil svou činnost

v olomoucké arcidiecézi, později také svou politickou činnost a věnoval se především pastorační práci. Kromě jiného se už v roce 1934 zapojil jako aktivní účastník do brněnské diecézní synody, v roce 1935 se podílel na Celostátním katolickém sjezdu v Praze. Nejvýznamnější z jeho pastoračních aktivit pak byl eucharistický kongres, který zorganizoval v září 1936 v Mikulově při příležitosti 300. výročí smrti olomouckého biskupa Františka kardinála Dietrichsteina. Ten se setkal s mimořádnou odezvou jak mezi německými, tak i českými účastníky.

Po podpisu mnichovské dohody byl ustanoven generálním vikářem pro sudetskou část brněnské diecéze, tj. pro 104 farností a cca 180 000 katolíků. Doba nebyla ani pro církve ani pro Franze Linkeho jednoduchá. Jeho pastorační prioritou byla trvalá formace kněží a to jak po stránce spirituální, tak i pastorační. Organizoval pravidelné měsíční duchovní obnovy, nabízel a doporučoval vzdělávací kurzy pro hledání nových pastoračních cest.

Byl trvale sledován německou tajnou policií, to se odrazilo i na jeho zdraví. Naprosto bez jakéhokoliv náznaku změny zdravotního stavu náhle zemřel dne 29. prosince 1944 na krvácení do mozku. Je pochován na hřbitově v Mikulově.

Jeho odkazem a vzorem nám všem je jeho bytostné přesvědčení a příkladná ochota pracovat pro církve, ochota nasadit pro blaho bližních všechny své síly i schopnosti. I přes mnohá ocenění včetně vysoké církevní funkce, kterou zastával, zůstal pořád páterem Franzem, který chtěl být nablízku všem lidem.

P. Dr. Jan Larisch